

B243307

N° 1048 (R. F.) ⁱⁱ/_{iii} 1895

TRAIAN DEMETRESCU

In. 4203.

IUBITA

107156

INSTITUTUL DE EDITURĂ

TRAIAN și IGNAT SAMITCA, Craiova

1895.

9/953

1956

Biblioteca Centrală Universitară
B U R S I
Cote 81 209
Inventar C107156

RC 30/02

CRAIOVA, TIPO-LITOGRAFIA NATIONALE RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA.

B.C.U. Bucuresti

C107156

DE ACELAȘ AUTOR:

Intim (ediția II-a) 1 volum 2 lei
Senzitive (poezii) 1 » 2 lei.

Din volumul de față s'a tipărit pentru amatori:

70 exemplare pe hârtie **Velină broșate**, . . . a lei 3,50
50 » » » **Velină legate, cu po-**
leitură specială . . . a lei 6,—

Aceste exemplare sunt numerotate și semnate de autor.

I u b i t a

IUBITA

I.

 aproape în fie-care zi, spre seară, locuitorii din *strada Plopilor*, erau obicînuiți să vadă pe Emil Corbescu, un tînăr de două-zeci și opt de ani, pornind de-acasă cu aceiași pași măsurați și liniștiți, depărtîndu-se spre *centrul* orașului, pentru a se reîntoarce noaptea, tîrziu.

Printre numeroasele familii de negustori și funcționari, cari populau această uliță mărginașe, ivirea unei figuri nouă produsese uimirea și curiozitatea nestăpînită, caracteristică oamenilor simplii și naivi.

Tinărul acesta, reîntors de un an din București, unde își urma studiile universitare, părea un *străin*, deosebit de firea lor marginală și de chipul lor de-a trăi. Nu vorbea și nu saluta pe nimeni, sta retras și singuratic, de și mulți dintre dinșii îi cunoșteau părinții și își aduceau aminte de el, când era copil.

Emil își redusese felul său de viață la o singurătate desăvârșită.

O slăbiciune nervoasă, o istovire adâncă a puterii de-a voi îi făcuse nesuferite zgomotul și mișcarea din Capitală, silindu-l să se reîntoarcă în orașelul său natal, pentru a petrece o vară întreagă în casele părintești, aproape de arbori.

Apoi, îi rămânea ultima forțare: examenul de licență,—și viitorul apărea înveselitor, ca o dimineață senină pentru călătorul drumurilor lungi.

Casele părintești erau vechi, cu un singur etaj, acoperite cu șindrilă, sub ale căror strășine rîndunicile găseau, în fie-care vară, cuiburile lor nedărimate; văruite peste tot cu alb, ele par'că exprimau viața simplă a generațiunilor din alte vremuri, cari o locuiseră, necunoscute și pacinice. În jurul lor, nucii

plopîi și salcîmii creșteau în toată voia. Gardul se mai ținea încă drept, dar din cînd în cînd, cîte-un stîlp se încovoia la bătaia vîntului, ca spinarea unui bătrîn.

Camera lui Emil căpătase o înfățișare mai îngrijită. Pe cînd în cele-lalte odăi nu întilneaî de cît un pat, o masă, cîte-va scaune, icoana și oglinda, aici se mai adăogase biblioteca, patru-cincî tablouri, un birou de scris și o sofa îmbrăcată în albastru, culoare care par'că îndulcea lumina ce pătrundea înăuntru.

Fereastra se deschidea spre stradă, lăsînd privirea liberă să se împrăștie pe un orizont larg.

Locuitorii de prin prejur erau mai toți negustori sau slujbași, împovărați de copii, de nevoi și de afaceri.

O singură zidire, de un aspect nou, se ridica în mijlocul locuințelor vechi și umilite din strada aceea. Erau casele, de curînd zidite, ale d-lui Vasile Cerbureanu, cel mai bogat proprietar din tot județul.

Ornamentația exterioară a caselor,—îngerî de ipsos ținînd pe umeri vase pline cu flori,—balconul de fier de la al doilea etaj, transparentele elegante de la ferestre, curtea în-

tinsă, acoperită cu pietriș mărunț, grădina îngrijită dupe estetica unui grădinar german,— toate acestea minunaseră vecinătatea. Chiar câinele curții, un dobitoc dintr'o rasă mai nobilă, produsese efectul său asupra copiilor, cari îl priveau, naivi, printre stachietele de fier.

Emil se întorsese din București, în urma unei scrisori trimisă tatălui său. Bătrînul își iubea mult copilul, dar dragostea lui era închisă și rece.

Cînd primii scrisoarea, o întoarse de citeva orî și o privi lung, cu ciudata privire a oamenilor cari au darul presimțirilor foarte dezvoltat. Cine-va îi spunea că în plicul acela s'ascunde o durere.

Intră în odaia lui, se așeză pe marginea patului și chîemă pe Ana, mama lui Emil. Apoi deschise scrisoarea.

Muma păstra o tăcere sfioasă, cu tristețea neliniștii în ochi.

Cuprinsul scrisorii vestea că doctorii au sfătuit pe Emil să întreprună studiul. Un junghi cu tusă, care îl ținuse două săptămîni în pat, îi cauzase o mare slăbiciune. Scui-pase și puțin sînge. Acum trebuia să se întoarcă în provincie, unde aîerul e și mai curat, și

să stea liniștit pînă la toamnă. Îi ruga să 'i pregătească odaia, și să nu se sperie, că se va face bine.

Tatăl lui Emil, — Mihalache Corbescu, — fire cumpătată, sigură de sine și nici odată îndoelnică, — era unul din acei neînsemnați negustori ai orașelor mici, bătuți tot d'auna de nevoi, dar nici odată învinși. Religios, fără fanatism, el era ultimul păstrător al credinței, pe care, cu durere, o ghicea că în copilul său se stinsese.

Și tocmai credința aceasta, în dezacord cu șcepticismul copilului său, statornicise rezerva de iubire dintre tată și fiu.

Cu toate acestea, părintele își da seamă că Emil făcea parte dintr'o lume nouă, că învățătura și mediul social prefăcuseră mult firea pe care i-o transmisese el. O presimțire tainică însă, un fel de glas tăcut al sufletului, par'că îi repeta adese-ori că Emil nu făcea parte din acei copii, destinați a umple cu bucurie și recunoștință bătrînețele părinților lor.

Muma avea altă fire, — în mare parte ea se recunoștea în copilul ei.

Blindă, răbdătoare, cu o simțire, adese-ori, înfiorată de zguduirii violente, simplă, avînd de lume și de viață o concepție ca de un

vis misterios, iubitoare și pioasă ca o sfântă,— așa era.

O temere, o presimțire, o superstiție, o nenorocire o dau pradă unor suferințe adânci. Toată mîngîierea ei o găsea într'un plîns tăcut și ascuns.

Cînd bărbatul său citii «scrisoarea de la București», îngălbeni, și rîdică priviri înlăcrămate către icoană.

Ce se întîmplase cu copilul ei?

Plecă printre vecini, împrăștiă într'o clipă vestea rea și par'că ar fi vrut să facă cunoscut lumii întregi durerea ei.

Era la începutul lui Maiu.

Emil sosise din București, palid, slab și nervos.

Două-trei zile nu ieșii din casă. Tăcerea odăii îi așternea peste suflet liniștea plăcută a unui adăpost dintr'o depărtare singuratică. Acum nu'l mai supăra zgomotul trăsurilor, trecătorii numeroși și grăbiți de pe strade, vuietul imens și monoton al Capitalei.

Cărțile din bibliotecă păstrau ordinea care le-o dăduse el. Nici o mîna străină nu deschisese aceste sfinte prietene ale minței și sufletului.

Tablourile,—reprezentînd genul de pictură

favorit lui Emil:—apusuri de toamnă, păduri ninse, luntri pribege pe lacuri, sub stele,—erau neschimbate de la locul lor. Cele mai mici hîrtii de pe biurou nu lipseau.

Și era un an de cînd Emil nu mai revenise în orașul său. În lipsa lui, o călătoare tristă îi locuise camera,—Singurătatea.

La întrebările blajine ale mamei sale, despre atîtea lucruri privitoare la viața lui, răspunse puțin, nehotărît. Cîte-va observațiuni ale tatălui său, îl supărară.

Fu lăsat în pace.

Cînd se hotărî se iese în oraș, încercă o impresie ciudată. Casele mici și liniștite, oamenii rari și tăcuți de pe strade, mulțimea de cîini flămînji și fără stăpîn, cafenele pline de tembeli și de fum, salcîmii înfloriți, creșcuți, în neregulă, pe drum, și mai ales pacea nesfîrșită și monotonă împrăștiată peste tot orașul, îl treziră din enervarea lui cumplită.

Primăvara avea aici un parfum mai dulce, mai îmbătător. Cerul nu părea împetecit, ca în București, ci larg, nesfîrșit și mai curat.

Emil își petrecea zilele,—dimineața, citind unele pagini, pe jumătate uitate, din poezii, romanțierii sau filosofii lui iubiți; seara, a-

proapè de scăpătatul soarelui, ieşia de-acasă, rătăcea prin uliţele mărginaşe ale oraşului, sau se aşeza pe o bancă, într'o grădină publică, şi se ducea departe, departe, în nemărginirile cugetărilor lui intime.

Une-orî mergea înadins să observe felul de petrecere al provincialilor. Intra în loca-luri, unde cîntau lăutarii. Mesele erau împes-triţate de bărbaţi, femei şi copii, din toate cla-sele sociale. În mijlocul unui amestec nedes-luşit de vorbe şi rîsete, nu s'auzeau de cît răspunsurile chelnerilor la comandele nume-roase ale consumatorilor :

— Viine!...

— Indată, mă rog.

— Trei halbe ş'un şnit....

— Plata!

Lăutarii săreau de la o bucată din *Norma*, îngrozitor ezecutată, la *Sîrba popilor*; apoi unul dintre dînşii lua o farfurie, peste care era aşternut un şervet îndoit în patru, şi por-neă din masă în masă să strîngă *chieta*. În figurile acestor oameni nu se reflecta nici o turburare sufletească, nici o umbră de cu-getare înaltă, ridicată de-asupra preocupărilor existenţei zilnice; peste toţi domnea aceeaşi veselie zgomotoasă şi ordinară.

Emil se desgusta repede de aceste privilegii și pleca aïurea: prin strade adormite, cari îi aminteau copilăria.

Plimbările acestea singuratice se potriveau mult stării lui sufletești. Orî-ce întîlnire c'un amic, c'un necunoscut, l-ar fi turburat.

Se săturase de mulțimea prietenilor și cunoscuților, cu cari ești silit să schimbi în fiecare zi aceleași idei; trăise destul în minciuna vieței convenționale.

Reintrasese în viața din năuntru, în lumea sufletului, populată numai de visurile, de amintirile, de regretele, de cugetările lui.

In această lume se trăiește liber și onest.

Și cu cît se analiza, cu cît se cunoștea mai bine, cu atît își dea seamă ce înstrăinare e între om și om, ce imensități desparte suflet de suflet,—singurătate de singurătate.

Concepțiuni bizare îi treceau prin minte: Dacă fie-care om ar fi avut planeta lui proprie și nu s'ar fi cunoscut de cît pe sine însu-și, universul ar fi fost plin de singuratice fericiți. Ce întîmplare nedibace a strîns la un loc, pe o singură planetă, această mulțime de ființe care nici odată nu se vor asemăna?

In alte zile avea alte porniri de gînduri,

părăsia speculațiunile metafizice, reveriile generoase; își deștepta simțul realității, întrevedea viitorul, își hotăra drumuri netede, triumfuri sigure.

Infierbântata chestie a socialismului,—problema pîinei,—îl preocupa mai mult. Nicî prin naștere, nicî prin temperament, el nu putea face parte din nesățioasa turmă a tinerilor burghieji cari n'aveau alt ideal de cît bunul traiu.

Sentimentele altruistice îl entusiasmau. Poema mizeriei îi cânta în suflet cu accente sublime de revoltă,—și la lumina visului lumii viitoare, tînerul acesta, rănit de multe decepții și șcepticism, redobîndea focul entusiasmului.

Își amintea apoi, cu un fel de mîndrie sinceră, succesul conferinței sale literare, ținută la o societate literară populară, din București.

Vorbea pentru întîia oară. Își alesese un subiect nou și atrăgător: *Arta și Democrația*.

Conferința era anunțată pentru opt ore, seara.

Era în Noembrie. O ploaie mărunță, amestecată cu ninsoare, pustiise stradele de lume. Un vînt rece și șuierător, care chinuește nervii,

devenia tot mai sălbatic, și de sigur nimănuî nu 'i mai venea să părăscască gura sobei.

Conferențiarul îmbracă o redingotă curată, se înfășură într'un palton lung și gros, apoi urcându-se într'o birje pornii spre localul societății.

Muncitorii, cu toată vremea rea, se adunaseră numeroși și doritori de-a asculta un conferențiar nou. Sala era plină: unii citeau ziarul *Munca*, alții discutau; domnea o intimitate frățească printre toți. Intr'un colț, o femeie tânără, cu frumusețea inteligenței în ochi, citea unui lucrător bătrân și rău îmbrăcat, un articol dintr'o revistă socială.

Cînd Emil se ivii în mijlocul lor, privirile tuturor se îndreptară prietenoase către dînsul. Aproape nimeni nu'l văzuse pînă atunci. Numele lui se repetase în cite-va cercuri de muncitori, iar unii afirmaseră că acest tînăr era o speță de socialist visător.

Prietinii îl rugaseră să intre de-a dreptul în mișcare și să se scape de reveriile singurătății, bune și satisfăcătoare numai pentru el însu-și.

Figura lui plăcû. De statură potrivită, puțîn slab, cu capul încadrat într'un păr negru și mătăsos, pieptănat peste spate; cu ochii negri, de obicei acoperiți pe jumătate, sub ple-

oape, ca și cum privirile lor ar fi stat mai tot d'auna ascunse în năuntrul meditațiunii și contemplărilor lui sufletești; cu fruntea înaltă, expresivă, avînd o ușoară înclinare înapoi, —în profil, mai ales, linia ei se învedera curată ca o margine de lună. Nasul drept și puternic se armoniza cu toate celelalte linii ale feței; gura avea o expresie de nespusă înduoșare și voluptate.

Gesturile lui erau cînd ușoare, molatice, ca ale unei femei; cînd brutale și stîngace. Glasul său era dulce, blînd, convingător,—era sufletul său risipit în accente.

Conferința dură aproape o oră: Artă începe a lua un caracter nou, se înfrățeste cu ideile mari și generoase ale epocii. Credințele și teoriile într'o Artă pură, vagă, eteree, dispar.

În vremea noastră, literatura nu se mai consideră ca o petrecere a oamenilor fără treabă; ea este o vastă anchetă psihologică și un mijloc de perfecționare morală. Perfecționîndu-ne în Artă, zice eruditul critic Ferdinand Brunetière, perfecționăm în același timp starea morală și sufletească a unui popor.

Scriitorii mari contemporani își îndreaptă ochiul observațiunii către acea clasă socială părăsită, obidită, înobilită de suferință. Omul

din popor prezintă și el un studiu interesant pentru Artă.

Ce dezvoltare uriașe va lua Arta în lumea viitoare, cînd viața întregă nu se va mai reduce la o dureroasă și vecinică luptă pentru existență!....

Rostite într'un limbajiu clar și simplu, ideile lui se înaripaă, luau zborul măreț al credinței.... Iar în sufletul acestei mulțimi de ascultători se comunicau emoțiuni și convingeri binefăcătoare.

Era uimitor de nobil cu ce sfințenie ascultau pe conferențiar acești muncitori, cari ieșeau la lumina dreptului la viață, din nestrăbătutul întuneric al îndurării tuturor mizeriilor.

Tîrziu, noaptea, dupe ce obosea în plimbările lui singuratice, se reîntorcea acasă. Mama lui veghea. Zărindu'l palid și turburat de meditațiuni, glasul ei devenia dojenitor:

— De ce se întoarce așa de tîrziu acasă? Aici a venit pentru odihnă, — și ce bun e somnul de cu vreme....

El o încredința că nu 'i fac rău plimbările, și o ruga să 'l lase singur.

Deschidea fereastra.

Strada era pustie ca o alee de cimitir. Mirosul salcîmilor se împrăștia în aierul curat

și liniștit; câte-o dată, la atingerea unei adieri ușoare, florile cădeau ca niște aripi albe de fluturi.

Luna scâlda în lumina ei tristă orașul adormit.

Și sub tăcerea ei eternă, sufletul lui Emil par'că murea de-o ne 'nțeleasă, de-o sfîșietoare melancolic....

Era prea singur.... — *ca n cititorul...*

II.

Mama lui Emil, adese-orî, povestea vecinilor împrejurarea ciudată în care se născuse copilul său.

Trecuse un an de la căsătoria ei. Pe atunci starea lor materială era mult mai înflorită. Bărbatul său, tânăr și muncitor, sporea cîștigul și asigura bunul traiu.

Intr'o zi, se afla singură în ătacul ei de lucru. De dimineață nu se simțise bine: avea amețeli și dureri fulgerătoare în pîntec. Iși aștepta bărbatul, care lipsea de acasă, de cîteva ore.

Insera. De-odată auzii un zogomot îngrozitor, nedeslușit, — un amestec de tropot de cai, de uruituri, de țipete, de trîmbițe...

Surprinsă de spaimă, ieșii afară din odaie, respirînd greoi, cu inima zvîcnindu'î puternic.

Un strigăt de groază sălbatică îi zguduii pîeptul, și într'o clipă, se reîntoarse în odaie, căzînd, aproape fără simțire, în pat.

Peste drum luase foc casele vechi ale unui negustor de spirturi; flacările se rîdicaseră filfăitoare și largi spre cer, și cu toată graba ajutoarelor cari soseau din toate părțile, amenințau să cucerească toată strada.

O panică de nedescris se împrăștiase printre locuitorii din împrejurime. Lumina flăcărilor se așternea peste coperișurile caselor, ca fișiile imense ale unui stindard roșiu. Fumul întunecase seninul orizontului, și de departe părea un nour uriaș pierzîndu-se către înălțimi....

În prada înfiorătoareii emoțiunii, nenorocita femeie, închisă în casă, simțea apropiindu-se ora nașterii.

Cînd bărbatul său se întoarse, liniștit și puțin surprins de pericolul care se întîmplase în apropierea locuinței sale, găsi pe nevastă sa, palidă, istovită de durere, iar lîngă dînsa servitoarea, o femeie bătrînă, țînînd în brațe copilul, mic și slab, care plîngea neconținut.

Ingrozitoarea spaimă, simțită de mumă, în momentul nașterii, trebuia să hotărască ceva în firea copilului. Senzațiunea fusese atît de zguduitoare, că putea fi asemănată cu acele ciclonuri cari tot d'auna lasă urme pe unde trec.

La început, copilul avu nevoie de îngrijirile doctorilor, și viața lui părea a se stinge din zi în zi. Plîngea mult, slăbea, nu putea să mănînce, nu dormea, era într'o vecinică neliniște.

Tatăl său îl privea adese-orî, posomorît, și se întreba în sine: la ce mai venise această ființă în lume?

— Iacă, o pacoste și copii ăștia!... încheia el filosoficește.

Muma însă avea o pază și o dragoste nețărmurită pentru copilul ei. Il purta mai toată ziua la sîn, îi cânta cîntece de leagăn, adormitoare și naive; iar pe cînd copilul închidea ochii sub farmecul glasului, ea îl visa mare, puternic și fericit.

Cînd împlinii șase ani se îmbolnăvii greu. Toți îl credeau pierdut. Copilul avea călduri mari, și o slăbiciune neobicinuită îi împușina zilele.

Intr'o noapte patul copilului era înconjurat

de părinți și de rude, cari plîngeau. Venise și preotul.

Copilul aîura. Brațele lui scheletice, ridicate în sus, se agitau ca niște aripi rănite. Ochiul lui mare, înflăcărați, pironiți în tavan, aveau o fixitate îngrozitoare.

Mama lui îl striga încet: Emil, Emil....

El n'auzea, nu vedea pe nimeni.

Era într'un delir bizar,—un zbor molatec, ca al unui parfum, spre depărtările cerului. Un înger, ținînd un crin alb în mîna arăta drumul. Și călătoria par'că dura de veacuri, căci copilul gemea din cînd în cînd; «Mai e mult?... Mai e mult?»

Departe, departe, se arăta o lumină albastră, și veneau de acolo adieri de melodii, cari făceau pe copil să închidă gingaș ochii, apoi iar îi deschidea mari, rămînînd cîte-o oră în pironirea lor de piatră.

A doua zi, copilul se simții mai bine, surise mumei, ceru să mănînce și întrebă de *Lăbuș*, cîinele curții, amicul lui de jocuri.

Noaptea dormii liniștit;—era scăpat.

Doctorul hotări ca, în timpul convalescenței, copilul să trăiască într'o stradă depărtată, unde sunt grădini, mulți arbori, liniște și o curte întinsă pentru alergare.

Intr'o mahala de la marginea oraşului, colţ de natură idilică, cu cîmpia în apropiere, unde zgomotul unei trăsurî s'aude rar, unde sunt multe paseri şi felurimi de pomi, se aflau casele bătrîneşti în care se născuse mama lui Emil. Intr'insele locuiau acum surorile ei mai mici, cu mama lor bătrînă şi un frate, voinic şi harnic, care le îngrijea pe toate.

Casele aveau o curte întinsă, încăpînd un popor întreg de paseri domestice; şi o grădină în care îşi dedeseră o frăţească înflorire toate felurile de pomi fructiferi, de flori şi de ierburi.

Mama lui Emil lăsă copilul în grijea surorilor ei. Fetele acestea trăiau departe de zgomot, blînde şi resignate. Din cauza puţinilor mijloace, cari nu puteau împăca de cît nevoile zilnice, erau silite să ducă un trai cumpătat şi simplu, nerîvnind la luxul şi vanităţile celor bogaţi.

Cea mai mare dintre ele,—Sofia,—avea o măestrie deosebită pentru lucrul de mînă; cu vîrfurile ac, cu fire lungi de mătase, imita frăgezimea primăvăratică a frunzelor din Aprilie, nuanţele de trandafiri, albul delicat al florilor de cireşi.

Cele-lalte două surori n'aveau aşa talent,

dar știau să cînte, să rîdă, să înveseliască inima bătrînei lor mume.

În casa lor era tot d'auna pace și omenie.

Patru ani crescuseră Emil lîngă o bătrînă, care îl alinta cu basme, și trei copile gingașe, iubitoare și nevinovate.

Sărutările și mîngîierile, cari le-am primit în copilărie, determină în natura unui om înclinări sufletești mai adînci și mai statornice de cît cele mai îngrijite metode de educațiune.

Felul cum o mămă și-a privit copilul în ochi, l-a îmbrățișat, i-a vorbit aspru sau blajin, i-a netezit părul, a plîns lîngă el,—nu se șterge, nu se uită; copilul, cînd va fi tînăr, cînd va fi om, își va aduce aminte, se va înduioșa, va rămîne credincios unui cuvînt al mamei, se va hotărî la o pornire bună, în amintirea unei lacrimi a ei.

Timp de patru ani Emil nu văzuse de cît fețele zîmbitoare și gingașe ale mătușelor sale, pe care el le confunda cu florile mari și frumoase din grădină.

Bătrîna îl lua adese-orî în poală și îi povestea cele mai minunate basme; iar el asculta tăcut și înfiorat de o plăcere neînțeleasă.

Și, iarna mai ales, nu era seară să n'o roage: «Mamă-mare, mai spune-mi un basm.»

Noaptea, copilul tresăria din somn, se speria, îngîna cuvinte fără sens: vedeniile din basme îi umpleau odihna de visuri urite.

Vara era altă viață: fetele alegeau o umbră, sub pomi. Așterneau o velință curată și se așezau jos. Una lucra, alta împletea buchete, cînta, scutura vișine coapte.

Emil sta în mijlocul lor, își învăța lecția, sau nu făcea nimic. Părul lui era atins de mîinile lor ușoare; obrajii lui erau sărutați de gurî moi, calde și dulci.

Imaginația și sensibilitatea lui erau înrîurite de mediul acesta feminin.

Copilul devenise de o frumusețe delicată, cu forme corecte, de o finețe ideală.

O inteligență și o simțire precoce dau vîrstei lui un farmec rar. Profesorul adese-orî repeta, ca exemplu, ușurința lui de-a înțelege lecțiile. Femeile îl rugau în tot d'auna să le recitească *Movila lui Burcel*, sau *Constantin Brîncoveanu*.

Un lucru însă nedumeria pe cei din jurul lui: spaîma neînchipuită de care era cuprins acest copil în mijlocul întunericului unei odăi goale, în fața flacărilor și a vîntului care ge-

mea, toamna, de-alungul stradei. Intr'o noapte, era să se înăbușească sub plapomă, unde se ascunsese de frica fulgerilor și a trăsnetelor.

Adese-orî rămînea în prada superstițiilor: «Urlă cîinele..... A căzut o stea!..... Nu'î așa c'a murit un om, mamă-mare?..... Cine-o fi murit?»

Și nici odată nu ar fi putut să stea singur într'un loc, noaptea. Iar crucile de pe morminte îi deșteptau o idee vagă și naiv de misterioasă despre moarte.

La două-zeci de ani sfîrșii liceul. Trecerea bruscă de la un mediu blînd și simplu, care convenea naturei sale, într'altul aspru, pro-tivnic și de o varietate de aspecte supără-toare, îl făcu să sufere.

Printre colegii lui de liceu nu găsiî nici unul, de care să se apropie cu o intimitate frățească. Aproape toți aveau naturi brutale, vițioase și cu porniri meschine.

Izolarea lui printre cei-l-alti camarazi îi cauzase multe neajunsuri. Unii îl batjocoreau, găsiînd că își dă aiere de domnișoară; mulți îl insultau. Odată fu bătut, pentru că nu luase parte la un complot de școlari leneși, cari huîduiseră pe stradă un profesor.

El își amintea, dureros de trist, anii din

grădină, în mijlocul arborilor și al celor trei fete frumoase și bune.

În clasa cincea cam pe la sfârșitul anului, se împrietenii c'un camarad timid, bolnăvicios și tăcut. Învăța bine, mai ales la matematici, și desemna admirabil. Caietele, copertele cărților, erau pline de desemnuri: cruci, morminte,—foarte multe morminte,—umbrite de sălcii, și ape: lacuri, izvoare, riuri....

Se iubeau. Își mărturisiră desgustul de cei-l-alti prieteni, și alte taine.

Intr'o seară merseră la femei. Amicul lui fu adînc impresionat, lăsă cîți-va lei pe masă și plecă, strălucindu'î în ochi lacrimi de milă.

În vacanță, își făgăduiră să 'și serie. Emil rămînea în oraș, amicul lui se ducea la țară.

Emil nu primiî nici o scrisoare; dar în anul viitor află că prietenul său, într'o noapte, se aruncase într'un lac adînc.

De ce?—rămăsese o taină.

Multă vreme sinuciderea acestui adolescent, timid și cu minte, îi neliniștii gîndurile.

În vreme aceasta se mutase în casele părintești. Mătușele lui se măritaseră; bătrîna murise.

Tatăl său lupta cu nevoile, din ce în ce mai greu. O mare afacere neizbutită îi ruinase

aproape tot capitalul, și acum se vedea redus la o muncă amară, zi cu zi.

Cînd termină liceul, Emil avu cu sine, o îndelungă vreme, cele mai complicate consfătuiri. Cîți-va ani nu făcu nimic. Se hotărî, în sfîrșit, să-și urmeze înainte studiile și să-și jertfească toată viața unei activități intelectuale oneste și folositoare.

La întîiul examen de bacalaureat căzu. Din pricina lipsei de mijloace, în timpul examenului, trăise în mansarde, mîncase prin cîrciumi și făcuse de bani, pentru taxa de înscriere, vînzîndu-și cîte-va cărți din biblioteca lui, abia întocmită.

Aceasta îl descurajă puțin, dar repetînd cîte-va luni toată materia din cei șapte ani, la al doilea examen reușii.

În provincie, bacalaureații sunt eroii zilei. Bărbații îi laudă, fericesc pe părinții lor și îi dau ca exemple copiilor; femeile îi privesc cu atenție, le zîmbesc ca unor triumfători.

Mihalache Corbescu căpătase mai multă însemnătate printre vecini: fiul său îi dedese un prestigiu.

— Să-ți trăiască!

— Să-l vezi ministru!....

Vasile Cerbureanu, întâlnindu'l la cafenea, îi strînse mâna.

— Ai un băiat de minune.... Va ajunge departe..... Te felicit!

Negustorul amețit de atîta cinste, nu știa ce să zică, își descoperii capul, repetînd:

— Vă mulțumesc..... Vă mulțumesc.....

— Roagă'l să vie pe la mine; am să mă interesez de el, adăogă Cerbureanu.

Emil simțea un fel de dispreț în contra protecției bogătilor, dar împrejurările erau mai puternice de cît mîndria lui.

Pină atuncî nu trecuse peste pragul unei case de bogat.

Intră în curte.... O slugă privindu'l grav, îi ieșii înainte.

— Pe cine căutați?

— Pe D. Cerbureanu. Chiar dînsul m'a chemat.

Servitorul se grăbiî să'l anunțe.

Sus, în etajul al II-lea, s'auzeau notele unui clavier, deșteptate c'un fel de lene molatecă și cu întreruperi.

Emil intră în cabinetul lui Cerbureanu. Acesta citea un jurnal și fuma.

După ce'l felicită și'l pofti să șeadă, Cerbureanu intră de-a dreptul în chestiune:

— Iată despre ce e vorba. Știu c'o să te duci în București să'ți urmezi studiile. La ce-ai să te'nscri?

— La litere și filosofie, răspunse Emil.

— De ce nu la științe? sunt mai bănoase. Emil îngână, zîbind:

— Eu îmi urmez aplicațiunea, Domnule Cerbureanu.

Acesta reluă:

— În sfîrșit, voiû să te 'nsărcinez c'o misiune: Copilul meu, Ionel, trece anul acesta în liceu. Am hotărît să urmeze în București. Trebuie să ști însă că, dupe cîte am auzit și am citit, am oroare de pensioane! Nu voiû să 'mî stric copilul; am idee de traiul prost și de vițiurile cari domnesc în institute. De-aceia m'am gîndit să ți'l dau pe seama D-tale. Am încredere în D-ta. Îi vei închiria o casă într'o familie, unde să poată lua și masa; îl vei medita, te vei plimba cu dînsul, vei fi ca fratele lui mai mare. Firește, vei avea în schimb o recompensă ce'ți va conveni.

Emil primii. Mijlocul acesta de-ași asigura existența în București, îl punea la adăpostul nesiguranței și alergărilor dupe slujbe. Temerea de-a nu fi nevoit să facă *anti-camere* la ușile miniștrilor, pentru a obține o func-

țiune, groaza de monotonia și urîtul vieții de cancelarie, îl părăsire într'o clipă.

Se grăbi să mulțumească, zăpăcit de bucurie, d-lui Cerbureanu.

— Mă voi sili să nu vă dau nici odată ocazie de-a fi nemulțumit de mine.

Apoi adăose c'un suris de timiditate:

— De alt-fel, mă simt foarte mult înclinat către misiunea de educator. Eu am citit mult asupra *Educațiunii*.

Cerbureanu, care avea adese-orî un simț rar de intuițiune în chestiunile de pedagogie, răspunse:

— Nu trebuie să urmezi, fără control și mașinalicește, teoriile pedagogilor. Adese-orî, metoda aceasta nu reușește. Totul stă în inteligența educatorului de-a ști să aplice asupra copilului un fel de educațiune corespunzătoare caracterului și temperamentului său. Așa, de pildă, Ionel, copilul meu, are o natură puțin bolnăvicioasă. Un educator sever și rece i-ar fi nepotrivit. De aceia m'am gănit la d-ta, care ai o inteligență pătrunzătoare și blajină. Și sunt convins că nu m'am înșelat de această alegere.

Emil se retrase amețit de-o bucurie nestă-

pînită. Așa dar se găsesc, în lumea asta, și bogați cari nu umilesc pe cei săraci? Există și mijloace de a trăi onest și liniștit?

Și în clipa aceia, o încredere largă într'un viitor senin și sigur, îi umplu de lumină orizonturile sufletului.

III.

Familia Cerbureanu se întocmea din Vasile Cerbureanu și cei doi copii ai săi: Maria, în vîrstă de două-zeci și doi de ani, și Ionel.

Doamna Lucreția Cerbureanu murise, în urma unei răceli, la un bal, de ftizie galopantă.

Fusese cea mai iubită femeie în oraș. În fie-care iarnă organiza serbări de bine-facere și înzestrase cîte-va fete sărace din satele unde avea proprietăți. Saracii o bine-cuvîntau.

Moartea ei împrăștiase o durere în tot orașul. Familii întregi de săraci urmaseră cortegiul funebru, plîngînd pios.

Vasile Cerbureanu primise lovitura cu tăria acelor muritori, cari înțeleg zădărnicia ori-

cărei revolte în fața legilor hotărîte ale naturei. Iar pentru a venera tot d'auna memoria soții sale, urmă să aibă aceiași grije și milă pentru săraci.

Durerea copilului însă fu nemărginită. Ionel era una din acele făpturi, care se naște c'un fel de frică de-a trăi, ale cărei simțiri, de timpuriu dezvoltate, îl fac să sufere, adeseori fără cauză.

Numai iubirea sfântă a unei mume, iubirea ei adîncă, generoasă ca lumina soarelui, poate ocroti ființele acestea slabe.

După moartea mamei sale, copilul rămase tot silitor, ochii lui aveau adese-ori înorări îndelungi și dureroase.

În cîte-va serî, Maria, sora lui, îl găsisese plîngînd, pe cînd își învăța lecția. Copilul întîlnise în *Cartea de lectură* cuvîntul: mamă.

Înainte de-a pleca în București cu Emil, a cerut să se ducă la cimitir pentru a vedea mormîntul mamei sale.

Copilul acesta, care n'avea nimic din farmecul naiv și inocent al copilării, atrăgea și interesa pe Emil. Intr'un cap de nouă ani să existe deja uimiri, contemplațiuni și întrebări asupra vieții? Copii de felul acesta, cum

fusesse el însu-și, nu devin mai tîrziu visători, pesimiști, învinși societății?

Ionel fu internat, dupe dorința lui Vasile Cerbureanu, într'o familie distinsă de germani, unde se vorbea cîte-va limbi, se lua lecții de clavir și se da cele mai bune îngrijiri pentru existență.

Emil își închiriasse o cameră, în apropiere, și se abonase la un birt de studenți. În fiecare seară se ducea să mediteze o oră pe Ionel, și să'l întreție în convorbiri, despre lucruri cari puteau să 'l distreze.

Cîte-o dată, D-na Edviga, pensionara copilului, îi invita pe amîndoi în salon, unde se mai afla și altă lume.

Se făcea muzică.

Emil avu prilejul să cunoască cîte-va domnișoare germane foarte instruite, cu capetele pline de filosofia lui *Goethe* și sentimentalismul lui *Heine*.

Venind vorba despre muzica lui *Wagner*, Emil mărturisii, roșind, că nu înțelege bine muzica acestui maestru. Ba chiar îndrăznii să afirme că în operele sale se vede mai mult factură, meșteșug, de cît avîntul genial.....
—Cu toate acestea, adăogă el, nu tăgăduiesc că nu se simte o forță uimitoare.

D-șoarele se indignară ; una îl numii barbar.

Emil trebuii să justifice aprecierea lui : în muzică nu era un rafinat ; el mai mult o simțea de cit o 'nțelegea.

D-na Edviga cîntă la clavier frumosul *cornupțial* din *Lohengrin* și Emil aplaudă, în adevăr, încîntat.

În primul an, Emil urmă cursurile cu o plăcere și o stăruință rară. Viața intelectuală îi apărea c'un înțeles mare și nobil, ridicată de-asupra zădărnicii existenței simple și mărginite.

Venise în lume c'un creier pregătit pentru a înțelega. El da acestui cuvînt *a înțelega* un farmec nesfîrșit : A înțelega calculul profund și exact al unui astronom, care explică mersul, echilibrul, legile universale prin țifre. A înțelega observațiunile și experiențele naturalistului, care găsește lanțul neîntrerupt al regnului animal,—de la protoplasmă, materie informă, pînă la om. Regele naturei rudă c'o veveriță!... A înțelega visul obscur și vag al metafizicului,—uimitul din fața eternului mister, cauza primă a omenirii. A înțelega reveriile melancolice ale poeților,—zei triști, cari n'au fost consultați cînd s'a creat lumea... A înțe-

lege mereu, ca un nou *Faust*, care nici odată nu va invidia ignoranța omului primitiv, locuitorul pădurilor.

Și apoi?...

Emil nu căuta răspuns la această întrebare, — nu culmea nevăzută, ci drumul pînă la culme îl atrăgea.

Cunoștințele noi îl fermecau, îl îmbătau, ca întiiele sărutări de femei.

Citîa cu patimă și cu adîncime: literatură, știință, filosofie.

Cu banii trimiși de Vasile Cerbureanu și cu alții obținuți din câte-va lecții, prin familii, putea să 'și cumpere cărți și să ducă o viață mulțumitoare de cugetător tînăr și singuratic.

O carte începută, citită pagină cu pagină, în liniștea dulce a nopților, era ca o voluptate.... După fie-care citire simțea deschizîndu-i-se în creier o lumină nouă. Și se înfiora de întunericul care 'l păstrase în minte, anii trecuți.

Dupe cît-va timp devenii cunoscut, ascultat și laudat. Un profesor de universitate, estetician însemnat și orator de frunte, îl invită la seratele sale literare; cîți-va literați și 'l făcură prieten; un critic vestit, c'un tempe-

rament puternic de cugetător, desăvârșit de o sensibilitate artistică, întreținea adese-orî cu el convorbiri senine, ce lăsau în sufletu'i un parfum de sănătate.

Dar în firea acestui tînăr voința avea nestatorniciri bruște. Citirile și singurătatea îl obosiră; gloria i se arată ca o minciună, cultura multă ca o nefericire.

Doi-trei prietenî de Universitate îl atraseră în cercul lor.

— Dar bine, omule, vrei s'ajungi filosoful filosofilor?

— In viața asta proștii și îndrăsneții trăiesc fericiți; pentru genii și învățați sunt spitale și ospicii, adăogă un altul.

Cinismul acestor oameni înrîurii c'un farmec ciudat asupra lui Emil. Un moment se gândii că în fața lor era un biet nebun, care încercase să dea vieței alt înțeles de cât acela pe care îl are. Amicii lui i se părură adevărații înțelepți, cunoscători în știința de-a ști să trăiești.

Intră în numărul tinerilor dezordonați. Aceștia îi povestiră triumfurile lor printre femei, gloriile strîngerilor în brațe, delirul posesiunilor voluptoase. I se descrie femeia în toate farmecele ei nesfîrșite. Nimic, nici ge-

nîu, nici bogății, nici onoruri, nu prețuiesc ca nebunele plăceri ale iubirii.

Pînă atunci Emil cunoscuse puțin femeia. În provincia lui avusese o iubire, mai mult o prietenie, cu o fată timidă, care îi scria scrisori lungi, fermecător de naive. Fericirea lor era în zîmbiri pe furiș, în priviri, din treacăt, și într'o dulce și nevinovată cugetare unul la altul. *hura!*

Intr'o zi ea i-a zis pe nume. Asta a fost tot.

Pe urmă el a citit într'o carte de fiziologie asupra amorului, că iubirea platonice este o nebulie, o pervertire a simțurilor. Și Emil nu s'a mai gîndit la.... fetele timide.

Pornit în furia unor dorinți arzătoare, Emil căută femeia cea-l-altă care nu 'ți dă de cît carne. În scurt timp cunoscuse femeia de stradă, care își tarifează corpul, se tocmește și cere banii înainte; cunoscuse femeia rafinată, care te atrage, te amețește, de care te temi ca de un farmec periculos; cunoscuse femeia măritată, a cărei educațiune sentimentală și-a făcut-o din romanele proaste și imorale, găsindu-și tot d'auna bărbatul prozaic și dându-se, fără nici un scrupul, celui d'întii amant.

În decăderea lui vițioasă, Emil nu întîlnii

nici o poezie, nici o căldură curată, sufletească, nimic de cît spazmul unor clipe brutale, dupe care urma tristețe și desgust.

O amantă care îi mâncase mulți bani și 'l înșelase de nenumărate ori, încercă să se otrăvească cu chibrituri, pentru că Emil refuzase să 'i cumpere o rochie. Acest scandal îl scîrbiu cu desăvîrșire și se retrase iarăși în vechia lui singurătate, de astă dată cu o posomorîre de pustnic.

Deboșeriile îi zdruncinaseră sănătatea. Ajunsesse slab, nervos și pregătit pentru a fi doborît cu ușurință, de ori-ce boală.

O frică începu să 'l preocupe: lipsa de voință. Temperamentul lui nerezistent, lezne impresionabil, putea să 'l rătăcească adeseori în drumul vieții. Fără un caracter energetic, neabătut și tot d'auna înainte mergător, viața conduce la sfîrșituri triste.

Intr'o iarnă Vasile Cerbureanu sosii în București, însoțit de fica sa Maria. Veneau să vadă pe Ionel.

Cerbureanu erea foarte mulțumit de felul cum Emil se ocupa de fiul său, care își îndeplinea datoriile de școlar cu o plăcere și o inteligență minunată.

Emil părea suferind. O anemie violentă îi

stinsese puțin vocea și îi cauza insomniă ugi-cătoare.

— De ce-ai slăbit așa? îl întrebă Cerbureanu.

— Ah!..... Domnule Cerbureanu, am niște dureri de cap!.... Imi vine să iau cîmpii!....

— Se vede..... Citești mult? Ia fă bine și mai lasă cartea. Cît vom sta în București, vei petrece cu noi. Omul are nevoie și de distracții.

La masă Cerbureanu era vesel. Ciocnea paharul cu Ionel, îi vorbea cu o sfîntă înduioșare de părinte și îl făcea să rîdă.

Maria mărturisea lui Emil urîtul și ener-varea ce 'i provoca orașele mari. Cînd fusese în Paris, nu vizitase de cît muzeele și teatrele; stradele par'că îi înăbușeau respirația.

— Spiritelor meditative și făcute pentru tăcere, orașele mari le sunt supărătoare, chiar nefavorabile, adăogă ea.

Apoi, dupe o pauză scurtă:

— «Omul cel mai puternic este acela care este mai singur,» zice *Ibsen*.

— Ceea ce se aseamănă foarte mult cu celebrul vers al lui *Alfred de Vigny*:

Seul le silence ^{est} grand, — tout le reste est faiblesse.

răspunse Emil. Cu toate acestea, un om poate fi singur chiar în lume.

— Atunci acel om e nenorocit.....

Ea avea un fel deosebit de-a rosti cuvintele. Le desperechia adese-orî pentru a pune între ele suspensiuni pline de-un sens vag, iar la sfîrșit le da o înmlădiere dulce, lăsînd ca dupe ele să se ghicească mai mult de cît exprimau.

La două-zeci și unu de ani se măritase c'un inginer, cunoscut prin studiile strălucite cari le făcuse în străinătate, dar avînd un caracter grosolan și rău. Ea îl iubiî la început. Îi plăcu frumusețea lui bărbătească și se mîndrea de numele lui. Credea că 'l va face fericit, dîndu'î, pe lîngă frumusețea ei, tot ce are mai ideal și mai tainic sufletul unei femei.

Se decepționează curînd. El n'o iubea, o înșela cu cele mai ordinare cîntărețe de *café-chantant*, juca cărți, lipsea de-acasă cu zilele.

Visurile ei se retraseră, rănite, într'un colț ascuns al sufletului pentru a muri, sau a nu mai ieși nici o dată de-acolo. Acoperii sub rezignație orî-ce revoltă, și înțelese, dureros de adînc, că iluzia vieței, așa cum și o crează fie-care, se trăește în singurătate; iar o

ființă străină, cu care ne unim pentru a împărtăși acea iluzie, adese-orî ne-o distruge.

Nu trecuse nici un an de la căsătoria lor, și viața între dînșii devenii peste putință. Ea divorță, izolîndu-se apoi la țară, cu o întregă filosofie a decepțiilor.

Emil cunoștea întru cât-va toate aceste întîmplări și numai ast-fel își explica farmecul trist care se desprindea din cugetările acestei femei.

Intr'o Duminică, seara, Cerbureanu hotărî să meargă la *Teatrul Național*. Se juca *Fintîna Blanduziei* de *Alexandri*.

Maria și Emil stau în fundul lojei.

— Imi place mult Alexandri, zise ea; limba versurilor sale e nepieritoare, ca și a țăranelui. Nu 'nțeleg de ce tinerii de azi nu 'l mai citesc?

Emil găsea că bogăția și onorurile de care se bucurase Alexandri în viață, îl făcea întru cît-va antipatic, mai ales că în același timp, un alt poet, poate mai mare de cît el, trăise obscur și în mizerie. (Ominescu)

Maria își spuse gusturile sale literare: ei nu 'i plăceau de cît acele talente sau genii senine, înțelese și omenești. Tot ce era rafinement, artificialism, meșteșug, o lăsau nepăsătoare.

— Nu găsești că 'n Eminescu, întrebă ea, se află un meșteșug silit de formă și multă filosofie metafizică împrumutată?

Emil era un spirit larg, n'avea preferințe; îi plăcea să înțeleagă și să simță toate manifestările artei și ale literaturii.

În vremea asta, Cerbureanu asculta versurile poetului cu o religioasă admirație; iar Ionel rîdea mereu de *Brezeanu* în *Glutto*.

Dupe o săptămînă, Cerbureanu cu Maria se întoarseră în provincie.

Emil cugeta mereu la ea, — mai mult visa.... Îi lăsase un farmec amețitor, care turbură orele din zi, iar noaptea, îmbată mintea, o frămîntă, îi dă forme bizare.

Femeia aceasta îi apăruse ca o frumusețe ideală, în care s'ascundea un suflet, rănit și trist.

La început, impresia fusese ca un neas-tîmpăr al simțurilor, de care un tînăr s'ar fi tîmăduit lezne în brațele unei drăguțe, găsită la întîmplare, care nu se codește mult la iubire. Ba chiar căuta să se asigure că numai proștii se aprind așa lezne.

Dar vremea se însărcină să 'l convingă că nu era o glumă, și că adese-orî întîmplarea țese istorii tragice cu începuturi de-astea co-

pilărești. Căci, în sfârșit, nu 'nsemnează serios tot ce poate să schimbe dintr'o dată sufletul unui om, chiar viața lui? O privire de femeie, un cuvânt, un gest, cari pot să aibă înrîuriri adânci asupra unor simțiri omenești, nu sunt lucruri tot atât de serioase, ca foamea sau sănătatea?

Zilele urmară una dupe alta, fără să se asemene. Fie-care zi aducea în sufletul lui Emil o nouă stare, mai complicată sau mai limpede.

Nu mărturisiți nici unui prieten ascunsurile lui sufletești, ba se temea să nu fie înțelese.

Intr'o seară erau mai mulți colegi de universitate strînși, în jurul unei mese de cafea. Se deschise între ei o chestie nedefinită: *scopul vieții*, în jurul căreia spiritele tuturor se învîrteau nesigure și ameteite, ca niște musculițe într'o rază de soare.

Dupe ce fie-care își sleise grămada de paradexe, urmă filosofia egoismului, exprimată în obicînuitele fraze precise și prozaice. Și Emil observă că toți reduceau scopul vieții la bani, glorie, putere, traiu bun, ambițiuni.... Femeia lipsea.

Nimeni nu dedese altă formulă, mai poe-

tică, mai ideală, acestui scop al vieții. Lucrul acesta îl mira, ca ceva nefiresc.

— Dar pentru tine, Emil, care e scopul vieții? îl întrebă unul dintr'înșii.

Emil par'că fu surprins de această întrebare, și aproape fără a se gândi, răspunse cu o sinceritate de copil:

— Să iubesc!

Toți rîseră.

IV.

Reîntors în provincie, Emil își amintea întâmplările acestea trecute, cu plăcerea înduoșătoare a celor cari resfoiesc, pe sărite, paginile unei cărți vechi și de mult citită.

Farmecul Mariei îl urmăria, une-orî dîndu'i visuri de fericire, alte-orî părăndui-se ca o nebunie a imaginațiunii sale.

Cîte odată par'că voia să fugă de lîngă sine însu-și, să fie altul, să n'aibă visurile și cugetările acestea turburătoare. Pentru ce s'ar lăsa pradă înșelăciunii unei iluzii nerealizabile? Nu 'nsemnează a 'ți crea ție însuți dureri și nenorociri, cînd nu 'nțelegi mai dinainte ce vis poate deveni real sau zadarnic?

Experiența cîștigată din viața de studiu și

de dezordine, îi stinsese o parte din sentimentalismul lui nehotărît, făcîndu-l să priceapă că viața, din punctul de vedere individual, trebuie să se reducă în marginele unei fericiri simple. Aspirațiunile către fericiri prea mari ne fac egoiști, ne înstrăinează de durerile altora.

Dar experiența este un educator neputincios; ea ne arată cum ar fi trebuit să trăim în trecut, și nici odată cum trebuie să trăim în viitor.

Emil nu voia să se pornească în norocul unei aventuri; femeia această îl impresionase într'un fel deosebit de al celor-l-alte femei. Ea îl preocupa ca o problemă, ca o concepție, asupra căreia sufletul lui se înclina, meditativ și neliniștit.

Era iubire? Pentru ce se 'ndoia? Pentru ce nu se putea încredința pe el însu-și?

Periculosul farmec îl stăpînia ca o beție dulce și dureroasă.

Seara, la o grădină, se întîlnii cu Vasile Cerbureanu. Acesta îi strînse mîna, exprimîndu-și părerea de rău că 'l vede tot slab și palid.

— Am venit să mă odihnesc, îi spuse Emil.

— Bine ai făcut. Licența luată, cu un an mai curînd sau mai tîrziu, e același lucru. Sănătatea, înainte de toate.

Emil îi vorbea despre Ionel. Era sănătos, învăța bine și D-na Edviga îl iubia ca pe un copil al ei. În fie-care Duminică îl ducea la concertele simfonice și izbutise să 'i schimbe firea lui de copil tăcut și trist.

Dupe o gîndire scurtă, Cerbureanu îi propuse să meargă la țară:

— Voi scrie Mariei să 'ți pregătească o cameră. E singură și se plictisește, cum nu 'ți închipuești. Ai să bei lapte, — am niște vaci!... Te vei plimba prin păduri, pe cîmp.... Conacul e ca la o sută de pași de lîngă Olt...

Cîte-va zile, în urma acestei întîlniri, Cerbureanu arătă lui Emil următoarea scrisoare:

Dragă tată,

Imi pare bine că ai invitat pe D. Emil Corbescu la țară. Aierul de aici îi va face bine.

Roagă'l s'aducă și cărți de citit.

Cînd veniți?

Maria.

Intr'o trăsură elegantă, trasă de patru cai frumoși și puternici, Cerburcanu și cu Emil porniseră la țară, de dimineață.

Ieșind afară din oraș, Emil simții o învi-orare în tot corpul. Minte par'că i se înse-nină, ca un răsărit de soare. Viața din Bu-curești, zgomotul și aïerul înăbușitor, orizon-turile strîmte, îl îmbolnăviseră de nostalgia ce-rurilor largi, de pacea apelor și cîmpiilor verzi.

Ce generoase și strălucitoare se desprin-deau, din întunericul melancolii, luminile minții!....

Pe drum Cerbureanu aduse vorba despre politică. Chestia țărănească îi aruncă într'o discuțiune interesantă și neîntreruptă. Emil expuse ideile socialiștilor democrați în această privință, și făcu un tablou adevărat asupra mizeriei morale și materiale în care se afla populațiunea din sate.

Cerbureanu recunoscă dreptatea acestor idei, dar făcu cîte-va rezerve și găsi că ches-tia socială era de timpuriu provocată în țara noastră. Fu însă de aceiași părere că nici un guvern nu se ocupase pînă acum de sta-rea nenorocită a țăranului, într'un mod onest și serios.

Drumul fiind lung, Cerbureanu își rezemă capul de spatele trăsurii și căută să ațipească puțin. Emil se adâncii în gânduri.

Imprejurarea neașteptată de-a se reîntîlni cu Maria, îl arunca într'o nouă stare sufletească. Par'că simția o frică, — o frică de-a fi prea mult fericit sau nenorocit.

Poate, departe de ea, visul lui nebun s'ar fi stins încetul cu încetul, ca o stea pe care nimeni n'ar fi văzut-o nici odată. De ce primise să meargă la țară?

Marile dureri sunt înșelătoare: ele se arată întîi sub forma gingașe a iluziilor; sunt ca acele femei din baluri publice, cari își ascund bătrînețea și uriciunea trupului, sub o îmbrăcăminte atrăgătoare. Vai! de încrezătorii cari le urmăresc pînă lîngă patul lor!.....

Ca un judecător aspru, Emil se învinuia și se descurajea singur. Ideia de-a iubi i se părea, une-ori, odioasă ca o crimă. A iubi pe cine? Pe o femeie, care îi arătase cea mai sinceră prietenie, care nu punea între ea și el nici o deosebire de naștere sau de poziție socială.

Și-apoi, uita el că această femeie își pierduse primele ei iluzii de iubire?

Să 'i spuie c'o iubește, ei, care socotea

inimele omenești pline de minciuni? Ar fi fost s'o insulte.....

Ea se izolase, în durerea scepticismului, ca într'un ultim refugiu. Era peste putință să nu'i înțelegi și să nu'i respecti durerea.

Lui Emil îi venea să sară din trăsură și s'o ia la fugă, înapoi. Dar farmecul ei stăpînit și ironic, în fața reflecțiunilor lui reci și înțelepte, îl îmbăta din nou ca un parfum amețitor.

Pentru ce n'ar fi fericit? În sufletul lui era o parte ideală, o comoară de sinceritate, de mîngîiere, de adorațiune sfîntă. Și ce este iubirea, dacă nu tendința ca oamenii să se facă fericiți între ei? Dar atunci pentru ce sunt nenorociți din iubire? Îndoiala îi producea în minte gînduri nehotărîte și chinuitoare.

Spre seară, ajunseră.

Satul *Cerbureni* venia așezat pe un cîmp neted, adăpostit sub umbra prietenoasă a unei mulțimi de salcîmi stufoși și bătrîni. Bordeiele erau rare, se vedeau numai case frumos zidite, încăpătoare și curate. Curțile erau mai toate pline cu paseri și vite, cari întocmesc bogăția plugarului.

Oamenii aveau fețe vesele, copii erau mai

sănătoși și mai puțin goi, portul fetelor era mai ales.

Cerbureanu încredință pe Emil de iubirea și devotamentul de care se bucura printre țărani.

Purtarea lui omenească și cinstită, față de ei, îi asigurase toată dragostea și jertfa de cari sunt vrednici acești oameni harnici și neînșelători. De aceia starea lor era mai bună de cît aiurea. In vremuri de nevoi, fie-care țaran putea să găsească la proprietarul lor un sprijin, o mîna de ajutor. —

In schimb, țărani îi munceau pămîntul cu voie bună, îl ascultau și îl iubeau cu adevărat.

De-alungul șoselei, bătrîni rămași să păzească vatra, cînd zăriră trăsura *boerului*, se sculară în sus și își descoperiră capetele. Cerbureanu opri trăsura, schimbînd cu fiecare o vorbă prietenoasă. —

Conacul venia departe de sat, cale de zece minute. Zidirea era nouă și plăcută la înfățișare. Cerbureanu o făcuse dupe dorința ficei sale, Maria. —

Avea patru încăperi, — odăi de culcare, — un salon și un *entré*. Camerile de culcare erau mobilate, două în mod oriental, una ță-

rănește, iar cea din urmă foarte simplu, în care dormea Cerbureanu.

Salonul era împodopit cu o grije deosebită. Canapele și fotoliuri, îmbrăcate în albastru, coloane de marmoră, glastre pline cu flori exotice, tablouri originale, între cari, o admirabilă pădure de fagi de *Grigorescu*, oglinzi mari, statuete, covoare, policandre, un clavier,—se armonizau într'o estetică elegantă.

O curte mare împrejmuia casa. Pe lângă gard erau plantați un șir lung de tei. În diferitele părți ale curții veneau așezate bucătăria, odăile slugilor și grajdul.

În dosul casei se desfășura o grădină întinsă, — raiu de flori și de arbori. Era o lume tăcută și aromitoare de petale, de frunze, de ramuri. Adieri ușoare de vînt o înfiorau cu modulări fremătoase, iar în ora sfioasă a serei, crinii păreau că suspină și se iubesc.

Un chioșc, înconjurat de ederă, umbrea o bancă și o masă acoperită cu pînză albă.

Maria sărută mîna tatălui său, îi mulțumi de lucrurile pe care îl rugase să i le cumpere, apoi întîmpină pe Emil cu o bucurie de soră.

— Credeam că nu vei veni, îi zise ea zîmbind. Știm noi că viața de București te-a făcut un nervos și un singuratic.

Apoi schimbînd repede vorba:

— Îți place la țară?

— Mai mult de cît ori-unde, răspunse Emil. Maria îl privi de aproape:

— Fără să te sperii, dar ai slăbit, ești palid..

— Știu.

Emil se înfioră sub privirea ei mîngîietoare.

Cerbureanu interveni:

— Acum e datoria ta, Mario, să mi 'l faci un grenadir.

— În colaborație cu aierul și cu pofta de mîncare, adăogă Maria.

Rîseră cîte și trei.

Dupe ce Maria îi arătă toate încăperile și 'i alese o cameră orientală pentru culcare, îl duse în grădină.

Stelele se iveau rari și sfioase, ca și cum ar fi așteptat noaptea pentru a străluci în toată claritatea lor de argint... Cerul era senin, fermecător de albastru. Imensitatea tăcuse, ca o orgă obosită.

Din grînele verzi și bogate s'auzeau pitpalacii.

Emil respira răcoarea cu nesațiu. Maria îi spusese că Oltul era în apropiere de cîte-va minute, iar dincolo de rîu se întindeau păduri seculare și nesfirșite.

Ea îl conducea din floare în floare, îl o-
prea înaintea lor, ca și cum ar fi vrut să-l
prezinte lor.

— Îți plac florile? îl întrebă ea.

— Ca niște ființe cari nu fac nici odată
rău. Viața lor e divină și tristă: ne dau par-
fum și mor.

— Ele s'aseamănă cu unele inimă de femeie,
adăogă ea, mirosind un trandafir.

Se așezară pe două scaune, sub un cais.

Ea își aduse aminte și 'l întrebă:

— Mi-ai adus cărți?

— Multe și din cele mai alese.

Cerbureanu intră în grădină însoțit de doi
ipistați, cari îi dau seamă de cele petrecute
în lipsa sa. În urma lor venea o droaie de
câini, mari și mici, gudurîndu-se mereu de
bucuria stăpînului lor sosit.

Cerbureanu s'apropiă de Emil, recitînd fără
armonie, dar simpatic :

Mie dați-mi valea verde

Unde pierde

Omul negrele gândiri,

Unde 'ți uîți de infamia

Și sclavia

Auritelor zidiri....

Unde mîndra păsărică.....

.....

și nu 'și mai aduse aminte.

Emil zîmbi, exclamînd:

— A,... D-l Cerbureanu ştie versuri?

Cerbureanu făcea haz. Maria spuse lui Emil cu ce plăcere tatăl său citia pe toţi poeţii noştri vechi.

Dupe masă, Emil se retrase în odaia lui de culcare, simţindu-se obosit de drum.

Aprinse o ţigare şi se trînti pe sofaoa moale, în prada unor senzaţiuni chinuitoare.

Cum va fi, ce purtare va avea, în apropierea acestei femei, care îl neliniştea de atita vreme şi de care căuta să fugă? De ce nu putuse mai bine s'o uite, să se încredinţeze că făcuse un vis nebun, că viaţa inimei sale trebuia să aibă alte drumuri, hotărîte şi sigure?

Cu o pătrundere adîncă îşi analiza toate elementele patimei lui: îndoială, timiditate, dorinţă. O milă, care îl înduioşa pentru înţia oară, o milă de propria lui slăbiciune, îi curmă toată nădejdea sufletească. Se simţii mic, fără încredere, pierdut....

V.

Maria căuta în prietenie uitarea iluziilor ei pierdute. În această femeie simțul iubirei fusese ca o coardă fină, menită să dea cele mai melodioase note, dar pe care o mână grosolană o sfărîmase dintr'o singură atingere. Ea visase un amor îndelung, tot d'auna tînăr, nici odată lipsit de-o parte ideală.

La gîndul că ar putea să deştepte, ca cele mai multe femei, numai o dorinţă brutală, în om, se desgusta.

Se făcu propria'î educatoare: Işi deprinse sufletul către aspiraţiuni senine, cum un vultur îşi obicinueşte puii să zboare spre culmi! Purifica plăcerea de-a iubi, de tot ce însemna minciună şi degradare. Ea socotia fericirea

ca o lege nestrămutată, întocmită din onestitate, devotament și adorațiune. Nenorociți erau cei cari se abăteau de la această lege.

Un om îi răsturnase estetica simțirilor și meditațiilor ei. Se despărțise de el, și se retrăsese în liniște și singurătate, ca acei fricoși cari se tem încă de primejdie, chiar dupe ce a trecut. Lumea i se pareă că e mai toată plină de ast-fel de oameni, și o ura. Cînd cunoscu pe Emil crezu că se înșeală și că o filosofie întocmită din decepții personale e tot d'auna falsă. Tînărul acesta i se păru o făptură nouă, de care își aducea aminte că o visase, — *odată!* Cînd? Atunci cînd nu cunoscuse omul care trebuia s'o desgusteze de oameni.

Îi plăcu temperamentul lui înclinat mult către visuri, și ghici, mai ales, ce bine-făcătoare sunt atențiunile și îngrijirile delicate pentru asemenea ființe.

In fond, inima ei era vecinic iubitoare și căuta acum amorul ce nu turbură și nu decepționează.

Primele zile fură pline de surprinderi. Emil era vesel și într'o rară dispoziție de-a vorbi. Pentru orî-ce lucru, cît de neînsemnat, găsea ceva de spus, o observație, un paradox, o

ironie. Serile liniștite, melancolia umbrei, în apus, îl umpleau de lirism; și sub stele bogăția lui de cuvinte devenia fermecătoare.

Ea îl asculta, spiritul lui îi părea o sărbătoare sufletească. De unde avea el farmecul acesta de inteligență?

Cugetă la anii lui de școlar sărac și obscur, la singurătatea lui, plină de reverii și de gânduri, din odaia liniștită, la cărțile lui citite în pacea nopților. Singurătatea, sărăcia, meditațiunea, formaseră un suflet ales și plăcut.

Firește, într'un salon, cu fracul pe el, dansînd un vals sau o polcă, ar fi fost ridicul; dar alături de dînsa, într'o intimitate calmă, el interesa, fermeca.

Intr'o zi vorbiră despre iubire. Chestiunile psihologice îi preocupau mai mult.

Emil pornind privirile în depărtare, ca și cum ar fi vrut să atragă atențiunea nemărginirii, o întrebă:

— Ai observat ce lezne dăm definiții amorului, ce teorii ciudate facem asupra lui, și cu toate acestea, adese-orî, iubim fără să știm pentru ce. Sentimentul desminte tot d'una raționamentele pe care ni le facem, în ore liniștite.

Maria îl întrerupse :

— Aî făcut vr'o experiență?

— Experiență?... nu; dar, de cît-va timp, încerc o stare sufletească, fără a o 'nțelege. Cum aî defini D-ta impresia neașteptată pe care 'ți-a lăsat-o farmecul unei femei, cum 'ți-ar lăsa o noapte de vară, un vis, o privește. Timpul adîncește impresia, ca pe o rană care se agravează din zi în zi; apoi o preface într'o dorință exaltată de fericire, care e în același timp o durere și o temere. Sufletul e într'o neliniște vecinică. Se întrebă mereu: el singur își crează această nebunie sau e stăpînit de un farmec real? Și'n chinul neastîmpăr, 'i-e frică să nu moară de propria'i îndoială.... De sigur, e foarte confuz ce 'ți-am spus; — dar cum aî numi această stare?

Maria asculta, par'că cine-va, — un glas uîtat din adîncul sufletului ei, — îi vorbea. Starea aceasta sufletească o neliniștise, odinioară, înainte de a se căsători.

Ea răspunse :

— Ași numi-o... iubire.

— Iubire? șopti el ușor, și se uîță nesfîrșit în ochii ei.

— Și ce urmează dupe dînsa? întrebă Emil, după o pauză.

— Tot d'auna regretul sau decepția.

El întoarse chestiunea:

— Să fie acest complex de senzațiuni efectul multor citiri și al unei analize individuale, prea rafinate?... Iubirea trebuie să fie mai simplă.

— De sigur, nu există o iubire; sunt iubiri.

— Dar atunci cum e cu putință unirea a două inimi, dacă fie-care iubește în felul ei?

— Poate că în lume se găsesc inimi cari s'aseamănă.

— Adese-orî trec una pe lîngă alta, fără a se cunoaște; sau sunt aproape și... se tem de-a se întîlni.

— Acei cari iubesc nu sunt sceptici ca D-ta, rosti ea, căutînd să întrerupă convorbirea.

Inoptase.

Ei mergeau pe cîmp, întîlnindu-se cu țărani, cari se întorceau de la muncă, trudiți și tăcuți, ducînd pe umeri osteneala unei zile întregi de lucru.

Cînd ajunseră la conac, Cerbureanu le ieșii înainte.

— Eu știam că uită să mănînce numai diplomații, cînd sînt crize ministeriale.

Maria învinuia pe Emil de întârziere: «Are un dar nespus de-a face pe cine-va să-l asculte».

— Asta însemnează că D. Corbescu va deveni un mare orator politic, profetiză Cerbureanu.

Emil făcu un gest de oroare.

Se așezară la masă.

De obicei mîncau în grădină, sub cerul liber. Cerbureanu îndemna pe Emil să 'și îndoiască pofta de mîncare, și arăta că formele spiritului sunt adese-ori hotărîte de starea bună sau rea a stomahului. Povesti apoi ce mulțumit era de inspecția pe care o făcuse pe întreaga moșie: grînele erau minunate. Țăranii îl asigurau de produse mari. Preotul satului spunea că în satul Cerbureni, de mult nu se pomenise ast-fel de semănături bogate.

Proza asta, exprimată în cuvinte simple și vesele, risipise puțin gîndurile nehotărîte, în care căzuseră cei doi tineri, după îndelungile lor discuțiuni.

Dupe masă Cerbureanu plecă, în trăsură, în satul din apropiere, pentru a juca *preferanță* cu proprietarul de acolo, un bun prieten al său. Făgăduii să se întoarcă la miezul nopții.

Emil și Maria intrară în salon.

Ferestrele erau deschise. Un miros de ga-roafe și de roze pătrundea înăuntru. Aiuri-tul vag al depărtărilor înfiora sufletul cu vo-luptatea uimirii. Luna plină lumina de-asupra unui desișiu de salcîmi.

Priveau amîndoi tăcuți. Aceleași cugetări îi preocupau: să existe o armonie universală între simțiri și gînduri? Un suspin, un plîns de pe pămînt, s'o fi resimțind și aiurea?

Dupe cîte-va minute, Emil se întoarse că-tre Maria:

— Cîntă, te rog, ceva...

Maria luă un caiet de note și 'l deschise la întîmplare, apoi se așeză la clavier.

Întîiele note din *Intermezzo* se auziră, sfi-oase și triste, ca un zbor de suspine. Și cu cît se ridicau mai sus, această muzică părea că se pierde în stele.

Emil privea profilul Mariei.

Linia frunții ieșea de sub părul negru și des, ideal de curată. Nasul era ca al statu-ielor din antichitatea greacă. Ochiii mari și negri aveau priviri infinite și de o nespusă melancolie, ca stelele de seară. Gura ei păstra o tăcere mîngîietoare.

Era o frumusețe visată, c'un ne 'nțeles farmec în jurul ei.

Emil se sculă brusc, îi sărută mîna și se retrase în odaia lui. Pretextă o durere de cap.

Inchis în cameră, Emil se trînti pe canapea, ca un om beat. Era înăbușit de suspine.

Notele clavirului se auzeau mai dulci și mai povestitoare. Maria începuse *Sonata luniî* de *Beethoven*. Muzica se stîngea în noapte, ca melancolia unui clopot sonor, auzit în vis.

Emil asculta aîurit, ca un nebun blind. Lui i se părea că ea îi vorbește prin notele acelea, îi spunea că 'l înțelege, că știe ce necunoscuturi dureroase se ascund în sufletul lui. Dar el pentru ce e timid și se îndoiește?

Clavirul tăcu.

Ferestrele salonului se închiseră, pașii Mariei străbătură *entreul*, o ușe de la o cameră se deschise, apî se auzi zgomotul zăvorului.

Afară tăcere adîncă.

Emil își citea în inimă ca într'o carte înțeleasă. Patima lui era absurdă, primejdioasă, dar neînlăturalnică. Această femeie îl îmbătase prea mult cu frumusețea, cu sufletul ei. O iubea! Nu este o lașitate să aibă scrupule, temeri, îndoeli, cînd iubești?

Dar simțul său moral stăpînia cite-o dată logica patimei sale. Iși amintea că 'n această casă era un oaspete, căruia i se arătase cea mai generoasă simpatie, și atunci i se părea că iubirea lui ar fi umilitoare, venia prea de jos. Conștiința îl însenina cite-va clipe, apoi recădea iarăși în delirul simțirii.

Îi va mărturisi totul, va plînge la genunchii ei, și ca un nenorocit, vinovat de crima că o iubește, o va ruga să-l înțeleagă, să-l ierte. Fericit nu spera să fie nici odată.

Adormii obosit și greoi.

Despre zi o lovitură ușoară în ușa îl deșteptă. Servitoarea îl vestii că Maria îl așteaptă, în grădină, să meargă în pădure.

Emil își simțea capul ca de plumb. Cam fără voia lui se duse în grădină. Aierul curat și rece îl învioră puțin.

Maria veni 'naintea lui, întinzîndu-î mîna:

— Bună dimineața, Domnule Corbescu. Ai dormit bine?

— Vă mulțumesc.... La țară somnul e foarte liniștit.

— Pentru că aici, adăogă Maria, toate sunt liniștite: Natura, sufletele noastre....

Emil o privii în ochi.

— Pentru ce crezi ast-fel? o întrebă el.

— Ce să cred?...

— Că și sufletele noastre sînt liniștite?

— Cel puțin așa mă simt eu. Nu cumva... A... mi-aduc aminte: Știu că D-ta îmi spuneai de niște stări sufletești... ciudate. Dar să mergem mai repede în pădure. Vom vorbi acolo psihologie....

Cuvintele ei eșiau zglobii ca niște paseri. Se urcară în trăsură, pornind spre pădure.

Intunerecul se rărise și o lumină albăstrie se ivia la răsărit. Cerul era senin. Cireada satului se îndrepta molcomă spre pășune. Un copil, cu o șubă vechie pe umeri, fluiera o doină.

Imensitatea era plină de răcoare și trezirea ei avea o măreție solemnă.

Pentru a merge în pădure trebuiau să treacă Oltul, pe un pod umblător. Rîul își cînta pribegia lui eternă.

Trăsura și vizitiul rămaseră pe mal; Emil și Maria se afundară în pădure.

Tăceaă amîndoi. Sub bolțile frunzelor era încă noapte, — o noapte parfumată de mirosul ierbei, încărcată de rouă.

Cărarea se pierdea în cotituri nestrăbătute. Ei o urmaă călăuziți de un dor mut, nedeslușit.

Paserile cîntău imnuri de viață, de tinerete, de iubire.

— Ah! ce frumos e!... exclamă Maria, uîtîndu-se cu ochii umezi către prietenul ei.

Emil nu răspunse. Cu aceiași ochi de halucinat privia înainte, fermecat de tăcere, de umbră, de apropierea ei.

De o dată întunerecul de sub frunze se risipi. O ploaie de raze aurii străbătu printre foile copacilor. Soarele răsăria.

Se opriră amîndoi, uîmiți. O ciocîrlie începuse să aiureze....

Un minut stătură înmărmuriți. Tot ce fusese lume, zgomot, vanități, decepții, se uitase. Era un reînceput de viață nouă, de mult așteptată.

Emil îi luă mîinile, șoptind ca într'o rugăciune plină de adorațiune și de lacrimi:

— Mario!... Mario!...

Ea ridică ochii spre el, ca spre cer, pentru a-l înțelege, a-l simți adînc...

El îi coprinsese mijlocul, o lipise nebun de pieptul lui, sărutîndu-i ochii, gura, fruntea, părul.... Ea se lăsă pradă buzelor lui, blîndă și alinată, ca un copil.

Șezură sub un fag. Erau muți, ferme-cați, beți.

Maria îl întrebă gales, ca și cum ar fi șoptit un vers:

— Mă iubești?

Emil îi mărturisi povestea iubirii lui. El nu cunoscuse de cît femei, cari se dau de interes sau întâmplător. Nici una nu-i lăsase regretul fericirii. De la prima lor întâlnire, ea îl stăpînise c'un farmec neînchipuit de dureros. Adese-orî acest farmec omoară. A iubit-o mult timp tăcut, timid și îndoindu-se. Ea ce credea? ce simțea? O rugă să 'i spuie.

— Ce simt? îi răspunse Maria, — mult, mult!... Ce cred?... Că sîntem tot d'auna slabi. Ieri încă eram sigură că voi trăi vecinic în calmul decepțiilor mele; și azi inima mea bate, e înflăcărată, ca o nebună... Sîntem nestatornici, nestatornici...

— De ce nu ne-am întîlnit mai curînd?

— Și crezi că de astă-dată nu voi fi eu care să aduc decepțiune?... Întîmplarea schimbă rolurile.

Emil o sărută adînc:

— Nu, sufletul tău e bine-făcător ca soarele; tu nu poți aduce de cît fericire...

— Dar crezi că voi ști cum voi fi mîine?... Cum am fost ieri, și cum sunt astă-zî? Fericirea din momentul acesta ne-o îngăduie

singurătatea, liniştea de aici. Arborii ne sînt prieteni, ne ascund; iubirea noastră se armonizează cu iubirea Naturei. Dar într'un oraşiu, cîte prejudiții, cîte pîedici, ne-ar depărta unul de altul...

— Să ne iubim cît vom fi singuri!...

— Și pe urmă?

Emil îi luă capul în mîini, o sărută lung, lung, nebun de plăcere.

— Și pe urmă? repetă ea, zîmbind trist.

Emil o privii în ochi:

— Pe urmă... voiū muri!..

Tăceri lungi urmau dupe îmbrățișeri pasionate, în care li se părea că sufletele lor mor de-o plăcere nesfîrșită. Se strecurau printre copaci ca niște umbre ușoare, stăpînite de uimiri tainice; se opreau pentru a'și da sărutări nebune, sub frunzele cari tremurau în praful razelor,—apoi iar se afundau pe cărări pierdute.

Ajunseră lingă un isvor ce 'și făcea cale printre arbori, ieșind spre cîmp pentru a se arunca în Olt. Isvorul avea un curs mlădios și par'că povestia încet un basm vecinic neisprăvit. Aninii îl umbreaū.

Maria se uita în apă, sprijinindu-se de brațul lui Emil, care o ținea de talie.

El își aduse aminte de versurile lui Eminescu, și le șopti aproape de gura ei :

Ce privești, zîmbind în unde?
Ești frumoasă, se 'nțelege.

Singurătatea, parfumul frunzișului, șaptele izvorului, lumina ce se strecura printre ramuri, se împreunau într'o înțelegere misterioasă ca să înflăcăreze tot mai mult simțirile celor doi iubiți. Ei nu priveau natura ca pe o eternă nepăsătoare la durerile și fericirile oamenilor. O simțeau vie, bună, conștientă de iubirea lor, fericită ca și ei.

Emil strîngea, arzînd, mîinile Mariei, a căror atingere dulce și blîndă îl înfiora de o plăcere nespusă.

Șezură pe iarbă, lîngă izvor, ca doi pribegi cari umblau de veacuri, în aceeași singurătate și iubire nesfîrșită. Vor asculta o clipă povestea izvorului, apoi se vor pierde iarăși în drumul lor etern...

Peste înfățișarea reală a vieții lor căzuse un vâl fin, vrăjit, schimbînd-o într'un vis neînchipuit de frumos. Dar în fundul sufletului lor trăsăria din cînd în cînd frica de sfîrșit, teama instinctivă de nestatornicia iluzii. Și atunci le veniaū pe buze cuvinte copilărești, dar dureroase în adîncul lor :

— De ce nu este viața o vecinică iubire?

—...«O! timp, oprește-ți zborul!...»

— N'ai vrea să rămînem ast-fel tot d'a-una... tot d'auna?...

Maria își desfăcuse părul, și ascunsese sub el capul iubitului ei. Gurile lor se căutau în noaptea neagră și parfumată a părului; cîte odată el simția pe obraji atingerea genelor ei, cari clipeau des.

Și staă așa nemișcați, aiuriți. Clipele deveniaă eternități... Izvorul singur urma să povestească taina lui neînțeleasă. Ei îl au-ziaă, ca de departe.

Cînd dedeau părul la o parte, ochii lor se deschideau umezi și uimiți. Își surîdeau cu recunoștință.

Adierî ușoare împrăștiau acorduri printre frunze. Cîte o foaie, îngalbenită de timpuriu, cădea în apă și se lăsa a fi dusă departe.

Emil urmăria aceste foî căzute, rătăcite pe unde; ele îi șoptiaă un înțeles trist... Își rezema fruntea pe sînul Mariei, și se gîndia mai mult la sensul real al unei frunze căzute, de cît la minciuna clipelor de fericire.

Maria își apropia gura de gura lui. Glasul ei se îndulcia:

— Emil, tu m'ai făcut să înțeleg viața și fericirea. Nenorocirile și moartea nu vor putea să mă mă îngrozească de acum! Eu am trăit, — poate prea mult!... In câte vieți omenești s'aũ însemnat fericiri c'ale noastre? Cine știe, dacă nu sîntem cei mă fericiți....

Puterea lor de-a simți exalta aceste clipe trecătoare și obicînuite de fericire omenească. Și fără să știe, ei se înșelau asupra nestornicului vis de iubire, idealizat de inimile lor tinere și de frumusețea naturii înconjurătoare.

Uly Orleanz - 16 Anno -

C.A.

VI.

Aceste inimi se căutau de mult, se întâlneau, poate, cam târziu, dar se recunoscuseră. Ce întâmplare rea întârziează inimile cari sunt menite să se înțeleagă, și, adese-orî, face să nu se întâlnească nici odată?

Maria aruncase peste trecutul ei un văl de uitare; într'o clipă de fericire iertase toate durerile.

Acum simțeau nevoia a fi tot d'auna împreună. Păstrasera închise, în tăcerea sufletului, atâtea comori de iubire, de ideal, pe care acum le risipeau unul pentru altul, ca pe niște bogății nesfîrșite.

Iși povesteau despre vremea cînd nu se

cunoscuseră. Emil îi vorbea de citirile lui îndelungi, de veghierile meditative, din nopțile pline de melancolie și singurătate. Adese-ori, îndușosat de neîncrederi în viitor, plîngea ca un copil părăsit. Mama lui îl surprindea, căci i-ar fi auzit suspinele din cele mai adînci depărtări, îl mîngîia, se uita c'un fel de ură la acele grămezi de cărți, cari umpleau mintea copilului ei de gînduri și neliniște.

Iși amintea ce adînc și neînțeles îl impresionă aiuritul vag al nopților de vară, tăcerea stelelor și mai ales ochii de femeii. De pe atunci întocmea din conture ideale o vedenie de poet, frumoasă și dătătoare de fericire. Odinioară vedenia aceea n'avea nume și se pierdea în nouri; acum era reală și o chema Maria.

Venea apoi pagina adolescenței lui triste și obosite. Studii fără preget, aspirațiuni, alunecări în porniri dezordonate, descurajări, boală, dezacordări dureroase între sensibilitatea lui delicată și mediul social, — în sfîrșit, sfînta întîlnire a farmecului său.....

Maria privia în trecut cu o nesfîrșită tristețe. Se vedea copilă, învățînd clavirul și limba franceză, c'o guvernantă belgiană. Mama ei o iubea ca pe un înger. Cuvintele acestei

mume bune și înclinată către o melancolie ascunsă, sărutările ei, dureroase de dulci, o făceau unei-orî tristă, alte-orî fericită. N'ar fi putut să trăiască o oră departe de mama ei....

Intră apoi, ca internă, într'un institut privat. O!..... enervarea și urîtul primelor zile între o mulțime de camarade, necunoscute, cu alte temperamente, cu alte educațiuni.

Iși amintea tăcerea și monotonia dormitorului, șoptele între prietene, intimitățile tainice, citirile, pe furișu, ale cărților oprite, visurile și reveriile țesute în întuneric.....

Și ținea minte cum, de pe-atunci, tălmăcea înțelesul vieții la o iubire vecinică și fericită.

Dupe aceste mărturisiri, îmbrățișările lor erau mai nesfârșite. Se trezeau din ele ca din niște vecinicii de extazuri.

Îi ocroteau tăcerea nopților, colțurile ascunse, sub pologuri de frunze, singurătăți neștrăbătute pînă atunci. Natura par'că respira, se îmbăta de parfumul voluptății lor.

Intr'o zi, fericirea lor prea mare îi înspăimântă.

Se gîndiră la cei cari plîng, la cei cari sufar și sunt singuri.

Spre scăpătatul soarelui, trecînd prin sat, țipetele unei femei bătrîne îi oprii în loc.

— De ce te jelești așa, femeie? o întrebă Maria.

Inecată de suspine, țărancă nu putu răspunde de cât:

— Moare..... moare..... moare.....

Emil și Maria intrară în bordei.

Pe un pat de scinduri, acoperit c'o velință murdară și vechie, o fată de opt-spre-zece ani, era în agonie. Un moșneag slab și gîrbov, apropia o luminare de ceară aprinsă de mîinele murindei.

În bordei: întuneric și umezeală, — nici chiar o rază de soare.

Murinda era chinută de spazme îngrozitoare. Ochiul ei mare și albaștri, umbriți de gene negre, se pironiseră în tavan, sticloși și înfiorați.

Emil ieșii afară trăgînd dupe sine pe Maria, care tremura.

Preotul satului sosia tocmai atunci, nepăsător și cu o naivitate de animal în figură.

Țărancă, împreunîndu-și rugător mîinile către cer, repeta în hohotul plînsului :

— Moare..... moare..... moare.....

Două-trei vecine, atrase de țipete, alergară în grabă. Un flăcau, înalt și voinic, da veste

printre băeți, că se prăpădește Mira, frumoasa satului.

Emil și Maria se simțiau înduioșați pînă la lacrimi. Ea șoptia, strîngîndu'î mîna, lipindu-se de el c'un fel de frică:

— Nenorociții! Nenorociții!....

Emil îi propuse să trimeată moartei o coroană de flori, și să interviev pe lîngă Cerebureanu a plăti cheltuelile îngropăciunii.

Părinții Mirei erau săraci și bolnavi. Intr'un an le murise patru copii de oftică.

Maria îi mulțumii de această idee generoasă.

Pe șoseaua, care ducea spre conac, întîlniră un moșneag, ducînd legat cu o frînghie pe un țaran tînăr, care mergea încet, obosit și în neștire. Alături de el se ținea un cîine slab și urît. Moșneagul era plin de praf, venea de departe și căta în pămînt a desnădejde. Ajungînd în dreptul lor, își descoperiî capul.

Emil îl oprii.

— Unde te duci, moșule?

— La oraș, să trăiți, Domnule!

— Pentru ce?

Moșneagul clătină din cap:

— De păcatele mele!..... M'au învățat oa-

menii să duc pe fiu-meu la spital, în orașiū ; doar s' o face acolo bine.

— Dar ce are ?

— Ia..... boala aia..... ducă-se pe pustii !

Moșneagul își făcu cruce. Maria se uită în ochii nebunului. Era blînd, avea ochii triști și dulci, părea un sfînt dintr' o Biblie vechie.

— Și ce face ? întrebă Emil pe bătrîn.

— Nimic,—de cît, noaptea, fugе de-acasă, și o ia pribeag pe cîmp. Pînă despre zi umblă așa, năuc, lătrînd ca cîinii. Intr' o zi i-am ascuns cîinele ăsta, care stă lîngă el, a luat săcurea și era să mă ucidă de nu' i arătam jigania.

— Cînd latră el, latră și cîinele ? întrebă Emil.

— Latră amîndoi, de țî-e groază.

Emil dete bătrînului cîți-va lei și ' l sfătuii să poposească, noaptea, într'un sat din apropiere. Pînă în orașiū drumul era lung.

Moșneagul le mulțumii, urîndu-le sănătate și pază de rele.

Cînd ajunseră acasă, Maria intră în grădină și începu să plîngă..... Emil culese flori pentru Mira.

Lîngă fericirea lor erau atîtea nenorociri, lumea era așa plină de vaiete, că accentul

iubirii lor li se păru o notă discordantă în armonia durerilor universale.

Cerbureanu era îngrijit de impresiunile astea dureroase, cari răneau simțirea ficei sale. El căută s' o liniștească cu vorbe înțelepte și bărbătești, apoi se grăbi să trimită ajutorul bănesc, pe care Maria îl ceruse pentru nenorociții părinți ai Mirei.

Emil era trist și tăcut.

Cerbureanu se prefăcu mîhnit, luă aîerul unui profesor sever :

— Domnule Corbescu, dar și d-ta ești slab ca o femeie !... Aaaa !

Seara primiră o scrisoare de la Ionel, prin care le vestea începutul vacanței și dorința de-a veni la țară.

Rămași singuri, Emil se apropie de Maria, care sfîrșea ultimele pagini din *Terres Vierges* de Turghieneff.

Trecuseră în salon.

— Divin suflet! șopti el, tu ești creat pentru a iubi și-a mîngîia.... Dar mî-e frică.....

— Frică ?.... De ce ?

Ea închise cartea, o puse încet pe marginea mesei, și rămase ca în ascultarea unei povești.

Emil urmă rar și trist :

— Frică de-a nu te pierde, de-a nu mă uita, de-a nu pleca de lângă tine, de-a nu rămîne iar singur!..... Iubirea mea nu e o dorință, care se stinge, dupe ce a fost satisfăcută. Crezi că voiū mai putea înțelege viața fără tine?.... Mî-e frică să nu plătesc fericirea de azi cu o mare nenorocire, în viitor

— Putem noi schimba viața?.... întrebă Maria; apoi adăose, dupe o pauză: Oamenii sunt încă niște copii cari n'au înțeles de atîtea veacuri că viața e în fond o durere. Pentru ce nu ne-am obicinui, s'o simțim ast-fel?

— Nu 'mî vorbiî așa.... Spune-mî că 'mî vei fi tot d'auna o icoană de mîngîiere și iubire. Înțelegerea desăvîrșită a inimilor noastre nu este o fericire?

— Și tu crezi în fericire?

— Mă îndoiam de ea, cînd nu te iubeam; acum însă o văd, e reală: ești tu!

Prin cuvinte ei își turburau seninătatea iluziilor cu neîncrederi în viitor, cu frica de uitare și de nestatornicie. Numai în sărutările lor mute își mărturisiau, își jurau eternul *tot d'auna* al amorului.

Emil însă era mereu neliniștit de aceeași îndoială. Ar fi voit să meargă la Cerbureanu, să nu mai ție ascunsă această iubire pentru

fica lui. Poate că el nu se va împotrivi la unirea lor.

Dar Cerbureanu, cu toată generositatea lui față de cei mici, avea orgoliul bogății sale. El primise pe acest tânăr c'un fel de bună-tate protectoare. Il văzuse sărac, inteligent și simpatic, se interesase de dînsul, fără a' l umili. Orî ce-ar fi trecut peste marginile acestei bune-voințe, Cerbureanu ar fi luat-o drept o nesocotință de copil sau de ingrat.

Emil își oprii pentru tot d'auna nebunia unui asemenea pas, se gîndii chiar a rări întîlnirile și intimitățile nesocotite, cari puteau fi surprinse, pe neașteptate.

Cerbureanu scrisese unui prieten al său din București, Mișu Dorescu, rugîndu' l să însoțească pe Ionel pînă la țară. Copilul era neobișnuit să meargă singur în drumul de fier.

Aproape în fie-care vară, Mișu Dorescu petrecea cîte-va săptămîni la moșia lui Cerbureanu. Acesta ținea foarte mult la el; cu tatăl său, cel mai mare proprietar în județul Dolj, fusese bun prieten.

Mișu Dorescu era un tânăr de trei-zeci și cinci de ani, care ajunsese în scurt timp să

'și facă o însemnată reputație politică. Întors din Paris, unde cheltuisese o mare parte din averea părintească, se făcu cunoscut prin câte-va discursuri strălucite, ținute în timpul unor alegeri electorale? La început, se arătă ca un democrat înaintat. Vorbii de drepturile economice ale poporului, de sufragiul universal și făcu istoricul, odios de cinic și imoral, al partidelor noastre politice.

Maî mulți tineri se grupară în jurul lui.

Șefii liberalilor căutară să 'l atragă, făgăduindu'i sigur că'l vor alege în colegiul al II-lea, și poate maî tîrziu, îi puteau deschide un drum spre banca ministerială.

Caracterul lui Dorescu nu putu rezista ispititoarele promisiuni, și intră în partidul, pe care c'o lună maî 'nainte îl sfîșiase.

Fu ales deputat.

În Cameră era socotit ca unul din fruntașii oratori ai partidului liberal, care se afla în opoziție.

Cerbureanu amintea adese-orî despre dînsul :

— Iată un tînar de mare viitor!

Sosirea lui Dorescu, însoțit de Ionel, fu o sărbătoare pentru Cerbureanu.

Dorescu avea o frumusețe bărbătească, cu

forme energice, cu mișcări hotărîte, cari arătau un temperament neînclinat către visuri și slăbiciune.

Ionel era palid și obosit. Cerbureanu dete ordin slugilor să'i aleagă un cal de călărie.

Toți fură de acord asupra programului, pe care trebuia să'l urmeze Ionel, în timpul vacanței: călărie, umblări pe jos, băi reci în Olt și rîs mult, — mult rîs!....

— Dar pentru asta ne lipsește un comic, observă Emil.

— Comicul voi fi eu, răspunse Dorescu. V'asigur, Domnule Corbescu, că adevărata filosofie a vieței constă în a ști să rîzi și să faci pe alții să rîdă.

— Chiar cînd ești trist?

— De sigur. Ori-ce om poate fi trist pentru sine, dar e dator să fie vesel pentru alții,

— Ciudat!....

Cerbureanu îl întrebă asupra situațiunii politice. Guvernul conservator se clătina, o apropiată criză ministerială era neînălaturabilă. Dorescu îl puse în curentul unei interpelări, care avea de gînd s'o facă la deschiderea parlamentului. Deja se aflase despre asta,— un ziar liberal anunțase,—și printre cercurile junimiș-

tilor domneau temeri. O interpelare a lui Dorescu putea să dea naștere la complicațiuni.

Emil vedea în tînărul deputat un triumfător, înarmat cu puternicul simț al realității. Bunul trai și vanitatea unei glorii eftine era singurul ideal, pe care îl urmărea fără preget și cu siguranță.

Sosirea lui Dorescu pusese între Emil și Maria rezerve și o răceală prefăcută. Rare-ori puteau fi singuri și abia schimbau o strîngere de mîna grăbită, un cuvînt pe jumătate șoptit.

Intr'o dimineată, pe cînd cei-l-alți dormiau încă, ei se întîlniră în grădină.

— Trebuie să plec, îi spuse Emil, cu vocea agitată.

— De ce ?

— Nu mai putem fi singuri!... Nu știu să mai fiu stăpîn pe mine. Mă tem să nu mă trădez, ceea ce ți-ar face rău.

Intrară în chioșc. Maria îi înlănțuîi gîtul cu brațele, îl apropiă de gura ei, dîndu'i tot sufletul într'o sărutare nesfîrșită.

— Mă veî uita, Mario ? o întrebă el.

— Nicî odată!... Cu sufletul voiî fi tot d'auna a ta!...

— Ne vom mai vedea ? Vom mai putea

vorbi ? Sau ne putem zice adio pentru tot d'auna ?

În glasul lui tremura un plîns înăbușit. Nu știură ce să 'și mai spuie; cuvintele le pieriseră. În inimile lor se făcuse un gol nemărginit, unde resunau accentele pierdute ale unei presimțiri negre. Ceva nedefinit, mai puternic de cît voințele lor, îi întorcea din drumul iubirii, pe care porniseră atît de fericiti ! Era ca o deșteptare bruscă dintr'un vis abia început.

Maria îi făgăduii să'i scrie. La iarnă era hotărîtă să petreacă o lună în București. Acolo se vor vedea, își vor vorbi, se vor întîlni poate.

El repetă iarăși cuvîntul copilăresc, ce 'i năvălia spre buze ca o temere a sufletului său slab :

— Mî-e frică..... mî-e frică..... Voiû rămîne iar singur,..... mē veî uita..... Voiû muri nebun....

Ea îi ucidea cuvintele astea desnădăjduite sub sărutări de foc. Și îl strîngea așa de puternic în brațe, par'că s'ar fi luptat cu cine-va să nu i-l zmulgă. Într'o clipă își aduse aminte de farmecul ce 'l avea glasul ei asupra lui, și 'i șopti cu o duioșie magică :

— Nu pleca..... rămîi..... rămîi.....

La dejun, Dorescu propuse lui Cerbureanu să facă o partidă de vînătoare.

— D-ta vei lua parte? întrebă el pe Emil.

Acesta nu se putu stăpîni de-a'și arăta groaza de vînătoare și mila pentru bietele paseri. Deputatul surîse malițios, afirmînd că sentimentalismul acesta nu e din veacul nostru. Cerbureanu spuse că, de cît-va timp, isprămniceii săi erau pe urma unei bande de cocori, cari îi devastaseră cîte-va tarlale de porumb. Se jură că va ucide cîți-va. Ionel îl rugă să 'i prindă unul viu; îi vor zmulge aripile și 'l vor ține în curte, ca pe-o podoabă.

Două ore, dupe dejun, Dorescu și Cerbureanu, îmbrăcați de vînătoare, porniră într'o trăsură, urmată de trei țărani călări.

Maria se retrăsese în salon. La masă vorbise puțin, părea neliniștită și distrată. Ar fi voit să n'audă vorbă, să nu vadă oameni.

Ionel își luă velocipedul, depărtîndu-se spre sat.

Emil intră în odaia lui. Pe o măsuță, lângă patul său de culcare, se veștejise un buchet de flori de cîmp, pe care i'l culesese Ionel, cu o zi înainte. Erau flori simple, fără miros, cu culori închise, crescute singuratice, printre buruieni și grîne.

Iși pierdu cît-va timp uitîndu-se la ele. Soarele intra arzător prin ferestre, pe care Emil le deschisese pentru a avea în fața ochilor nemărginirea orizontului. Satul se zărea pustiu, prăbușit sub căldura năbușitoare. Cîte-o barză, cu aripele întinse, da ocoale lenese în înălțimile văzduhului.

Emil privea peste tot, lăsat în voia unor gînduri liniștite. Cuvintele Mariei: «Nu pleca.... rămîi...» îi reveneau în minte. Pentru ce 'l oprea? Pentru a'l face mai fericit? Dar lui par'că 'i era teamă să prelungească această fericire, de-a fi lingă ea. Simțea ceva nelămurit, ce 'l îndemna mereu să plece. Și cu toate astea, la ideia că n'ar mai putea-o vedea, i se întuneca mintea.

Un moment păru că se revoltă contra lui însu-și. De unde îi venia atîta neîncredere? Cum nu se putea hotări de-ași întrerupe odată analiza aceasta zadarnică și chinuitoare? Și se simții nenorocit prin felul său de-a iubi.

Spre seară, un țaran călare aduse veste la curte că boerii erau opriți pentru noaptea aceia la subprefectul plășei, a cărui reședință se afla înt'un sat din apropiere. Era vorba să se întoarcă a doua zi cu mult vînat și cu noui oaspeți.

Seara, la masă, Ionel era sigur că Dorescu îi prinsese un cocor viu.

— Am să 'l botez.... *Numa Pompiliu!*

Apoi povestii uimirea copiilor de țărani, când îl vedeau alergînd cu velocipedul. Dupe masă, se culcă; era obosit.

— Mîine vom avea lume..... Uf! — și Maria însoții cuvintele cu un gest de enervare.

Emil părea că visează la o singurătate desăvîrșită, unde n'ar fi fost de cît ei.

Intrară în grădină. Florile îmbătau adierile, cari treceau răcoritoare prin aîerul limpede. Luna plină și înflăcărată se ivii cu primele stele, împrăștiind peste întinderile cîmpiilor farmecul răsăritului ei trist.

Șezură pe o bancă, alături. Umerii și genunchii lor se atingeau. In sufletele lor se făceau tăceri și extazuri adînci. Cîte-o dată își căutau mîinile, și le strîngeau ușor, fără a se uita unul la altul.

Cînd vîntul bătea mai tare, risipea fire din părul ei, jucîndu-le pe la ochii lui Emil.

Din vreme în vreme, el îi șoptia încet, molatec, c'un fel de sfială:

— Te iubesc.... te iubesc....

Sau îi cînta o poezie fără rime, fără ritm,

o poezie nemeșteșugită, țesută din mărturisiri nebune, din așurări ideale....

Și par'că simțeau că 'n toate lumile acele strălucitoare, risipite în spațiu, tresăria o iubire nemărginită. Noaptea era parfumată de voluptate.

Emil îi luă capul între mîini, și o sărută adînc, adînc, ucigător de adînc.

Tremurau, erau nebuni de fericire; le venia să plîngă, să se omoare în beția îmbrățișerilor.

Intr'un moment își deteră seamă că e tîrziu. Luna se ridicase sus; noaptea era uimitor de luminoasă și tăcută.

Maria se uita, visătoare, în spațiu. Ochiii ei luceau, mari și negri, luceau umezi și fermecați. În ridicarea lor spre cer, sub genele umbritoare, păreau că șoptesc rugăciunea mută de recunoștință a sufletului ei beat de o fericire negrăită. Noaptea, dedese iubirii lor, un cadru feeric.

Și fără a și-o mărturisi, se gîndeau poate amîndoi, în aceeași clipă, că marile fericiri nu sunt îngăduite de cît departe de lume,— în sînul Naturei, care nu pizmuește și nu face rău.

VII.

Wenise toamna.

Emil se afla la București, de cît-va timp. Iși reluase lecțiile pe care le predă în familii și urma cursul la Universitate, cu regularitatea unui om liniștit. Dar în toate aceste îndeletniciri lucra cu o voință silită, mai mult cu o voință de-a voi.

Trecuseră trei luni de cînd nu mai știa nimic despre Maria. O singură scrisoare primise, la începutul lui Septembrie, din partea lui Cerbureanu, prin care îl înștiința despre sosirea lui Ionel, rugîndu'l să 'l aibă sub aceeași grije ca mai 'nainte.

O vacanță întregă petrecută la țară schimbase puțin firea lui Ionel. Era mai vesel și timiditatea lui maladivă părea că dispăruse.

Emil căută să afle ce se petrecuse la țară, în lipsa lui. Ionel nu prea știa ce făceau «ai lui» în casă, el era mai toată ziua, călare, prin păduri, pe cîmp. Cerbureanu fusese vecinic ocupat cu afacerile moșiei și cu drumurile, cari le făcea foarte des la un port, lângă marginea Dunărei. Maria era mai tot d'auna însoțită de Mișu Dorescu, care o făcea să rîdă.

— Ce om glumeț este D. Dorescu, spuse, zîmbind, Ionel. La masă tata nu se mai putea ține de rîs... Imita pe toți deputații cum vorbesc.

Apoi, dupe o pauză, uîtîndu-se sfios în ochii lui Emil:

— Pe D-ta te numea «melancolicul!»... Dar Maria îi vorbea foarte bine despre D-ta, și se supăra cînd voia să glumească pe seama D-tale.

Emil aștepta mereu o scrisoare de la ea, cum se așteaptă fericirile cari nu vin nici o dată. Pentru ce nu 'i scria? Se îndoia de descreșia lui? Se temea, ca mai tîrziu, să nu facă din scrisorile ei o armă primejdioasă? Incerca, poate, să 'l uîte, punînd între ei dureroasa tăcere a inimilor, cari nu se pot iubi la lumina zilei, fără frică de prejudiții și de

scrupule? Sau nu 'i scria pentru că nu 'l mai iubea acum?

Dar ce fusese idila lor de la țară? Poate... un vis neînțeles, nebunia unor plăceri trecătoare, gustată de două simțiri tinere, sub cîntecile arborilor, în singurătăți depărtate. O idilă care începe ca o romanță de chitară, naivă și dulce, sfîrșindu-se cu o tremurare de triluri ușoare...

În sufletul lui Emil idila se schimbase în tragedie. El nu se putea mîngîia numai cu amintirea clipelor trecute, socotindu-le ca pe niște frumoase triumfuri de tinerețe. El simțea, ne-bunește de adînc, nevoia unei iubiri nesfîrșite.

Sărutările Mariei, acele focuri dulci, neînchipuit de dulci, îi arsese pentru tot d'auna gura, ochii, sufletul. Le simțea ca pe niște dureri divine!

Înebunea de nostalgia de a-i auzi glasul ei, mîngîietor ca un acord de harpă. E ceva mai trist ca amintirea unui glas de femeie, care ți-a șoptit eternele cuvinte de iubire? Cum s'ar putea spune tăcerea de mormînt, tăcerea de neant, care ți se face în suflet, cînd ești departe de acel glas, nu 'l mai auzi și ți-e frică de-a nu 'l mai auzi nici odată?

Emil știa ce mult îl înțelesese această fe-

meie. Tot ce era în sufletul lui misterios, ideal, aproape nepătruns, ea îl descoperise ca pe o comoară, menită a îmbogăți de fericire o viață întreagă. A 'ți înțelege cine-va sufletul, ca pe o carte, era pentru Emil singurul adăpost contra a tot ce viața are ca decepție și răutate. Se temea să nu rămîie singur, cu desăvîrșire singur, obscur și neiubit. O mare parte a cauzei, care produce descurajarea și pesimismul, nu este tocmai această durere de-a nu fi iubit și înțeles?

Cîți-va prieteni observaseră starea ciudată în care se afla amicul lor. Incercară să 'l aducă în mijlocul lor, să 'l îndemne iarăși în plăcerile unei vieți nepăsătoare și vesele, dar fu peste putință. În asemenea împrejurări prietenii par niște cinici cari nesocotesc starea ta sufletească. Singurii prieteni cari ni 'i putem apropia sunt cărțile și natura.

În cărți întîlnim eroi cari ne sunt frați de simțire.

Emil recita, ore întregi, poveștile amantilor celebrii.

Alte-ori pornea încet spre sosea. Teii se scuturau. Soarele de Octombre arunca peste arbori o lumină palidă. Era ceva trist în aier, pe cer, în suflete.....

Se așeza pe o bancă, privind la căderea frunzelor, cari deșteptau în cugetarea lui înțelesuri de nestatornicie, filosofia vecinicului nimic, nimic, nimic...

Și cu o putere de idealizare exaltată, el prefăcea viața asta mincinoasă și rea, într'un vis senin,—nostalgia paradisului pierdut.

I se părea că fericirea lui ar fi fost simplă, că ea n'ar fi ținut de cât un loc mic în lumea asta, că dintr'însa nu s'ar fi resfrînt nici o umbră de răutate pentru alții. Cine ar fi îndurat vre-un neajuns, vre-o nenorocire, dacă el ar fi fost fericit?

Se hotări să'i scrie. I va mărturisi tot ce simte, tot ce gîndește, tot ce visează, și o va ruga adînc să'i spuie dacă îl iubește, sau dacă amorul ei n'a fost de cât o slăbiciune, în care adese-orî o femeie cade fără a'și da seamă pentru ce.

Tăcerea ei însă îi învingea hotărîrea. Fără îndoială, această femeie poate își reamintea acum, surprinsă, ce nesocotință o aruncase în brațele unui tînăr, pe care abia îl cunoscuse. Și de sigur, nu'și ierta nebunia, care îi lăsase în suflet o părere de rău, ca o rușine de sine însă-și.

Dar din despărțirea lor era peste putință

să prevadă că va urma tăcere sau uitare. Ea îi rostise cuvinte cari, în iubire, au un înțeles sfânt. Ah! pentru ce nu putea fi sigur de nimic?

În ore de reflexiuni mai liniștite își zicea că totul se sfârșise, că fusese ca un surîs de noroc. Iubirea are adese-orî caprițurile ei ușoare, de cari unii oameni nu știu să se folosească, iar alții le ia în serios.

Noaptele de iarnă se apropiau lungi și monotone. Emil le țesea din vegheri, din citiri îndelungi, din aceleași neliniști sufletești.

Intr'o zi se pomenii c'o scrisoare de la Cerbureanu, vestindu'l că va sosi curînd în București să vadă pe Ionel.

Pentru ce venea singur? Maria ar fi putut să 'l însoțească, ea trebuia să știe cât o dorește, ce bine-făcătoare i-ar fi fost o revedere.

De astă dată îi lucii clar în minte ironicul sfârșit al poveștii lui triste.

Emil se arătă ocupat și abătut față de Cerbureanu. Acesta voia să 'l ducă la Operă, la Teatru; Emil însă pretexta afaceri, indispoziții.

— Maria m'a rugat să îți exprim salutări

din parte'i, îi spuse Cerbureanu, pe cînd luau dejunul amîndoi într'un birt.

— Pentru ce nu v'a 'nsoțit în București? îl întrebă Emil.

— Știu și eu!..... nu 'i place Capitala. A rămas lingă o mătușe a ei.....

Și adaoșe rîzînd, dupe o pauză:

— Pe cît văd femeile se plictisesc rău, dupe divorț.....

Emil zîmbii silit.

— Dar iarna asta am pus la cale un sfîrșit..... Mișu Dorescu îmi cere mîna Mariei.

Cerbureanu se oprii să sugă un picior de rac, apoi reluă șirul vorbei:

— Incontestabil, Dorescu e un tînăr de multă valoare, are o reputație însemnată și cred că nu va displace Mariei. Este adevărat, că în prima căsătorie, ea a încercat o decepție crudă, dar de astă dată nu mai e vorba de consimțimîntul inimei, — o copilărie, fie vorba între noi, — ci de-o alegere înțeleaptă a mea. Orî ce s'ar zice, în chestia mariagiului eu sunt de vechia părere că părinții trebuie să hotărască. Ei tot d'auna au experiența proprii lor căsătorii.....

Emil nu mai mînce; bău un pahar cu apă și 'și aprinse o țigare. Nu simții nici o emo-

ție, fața îi rămăsese liniștită. Dar i se părea că cine-va, cu un cinism brutal, îi spune o minciună hidoasă. Și făcu un gest involuntar de indignare

Cerbureanu, dupe ce ceru să i se aducă fructe și brinză, prelungii iarăși firul cuvintelor:

— Cu ocazia asta voi avea ultima înțelegere cu Dorescu. Dupe prînz mă duc să 'l întîlnesc la Cameră.

Emil risipea mereu nori de fum.

Dupe dejun, se despărțiră.

Cerbureanu se urcă într'o birje, întreprîndu-se către Hotel Regal.

Ningea.

Emil își ridică gulerul paltonului, vîrî amîndouă mîinile în buzunar și o luă repede spre casă.

Ce se petrecea în sufletul lui? în lumea exterioară? Nu 'și da seamă de nimic. I se părea că trece, în neștire, printr'un întuneric imens, se înăbușea, ar fi voit să țipe, să se oprească, tremura de frică, căuta nebun o rază, o lumină.

— Domnule, dar nu bași de seamă?

Lovise cu cotul pe o Doamnă, care mergea grăbită, cu rochia ridicată pînă la glezne,

— Pardon !....

Emil se desmeticii puțin, se uită în jurul său : era pe stradă, pe lângă el treceau oameni, și ninge, ninge.....

Ajunse acasă. În odaie era frig. Sună și spuse servitoarei să îi facă focul.

Cînd lemnele începură să troznească, Emil se așeză pe un scaun la gura sobei și își pironii ochii pe flăcările dogoritoare. Se simțea abătut, un fel de părăsire de sine îl cuprindea încet, încet, ca un sfîrșit al puterilor, — și începu să plîngă.

Plîngea liniștit, uitat și singur, — plîngea un vis pierdut așa de iute, un vis frumos, — floare ideală crescută în singurătatea sufletului său.

Din adolescența lui el desmierdase acest vis, împodobindu-l cu speranțele cele mai minunate, făcîndu-l tot mai frumos, devenindu-i indispensabil ca lumina.

În trecerea lor prin viață, unele suflete au nevoie a fi tot d'auna întovărășite de o iluzie, de un ideal, fără care existența le devine tristă și lipsită de înțeles.

Emil vedea acum că nu face parte din numărul imens al oamenilor, cari știu să se obișnuiască cu toate întîmplările vieții absurde și nestatornice. El își determinase un

drum, și fără voie se trezea pe căi necunoscute, ca un rătăcit.

Durerea decepției sale consta mai mult în puterea lui de-a simți. Pentru alți oameni, ea ar fi fost un sfârșit de iubire, nelogic ca toate sfârșiturile, peste care nu se poate arunca decât ironie și uitare. Dar în firea lui Emil această decepție hotăra o stare sufletească desăvârșită.

VIII.

u trecut anî.....

Emil fusese numit profesor la gimnaziul din oraşul S. Elevii îl iubeau. Noul profesor era blînd, familiar şi explica lecţiile c'un fel de farmec sugestiv.

Dar lumea observase că omul acesta trăia singuratic, nu intra în saloane, şi nu 'şi făcea cunoştinţe.

Nevasta unui căpitan spusese, rîzînd, la o serată dansantă, că «fiinţa asta vine din altă lume.» Cuvîntul se prinsese şi trecuse din gură în gură, ca o ironie spirituală.

Mirarea tuturor era nepăsarea în care se înfăşura omul acesta, asupra căruia lumea arunca presupunerile cele mai fantastice. Par-

ticularitățile lui erau, mai ales, repetatele discuțiuni ale femeilor curioase, în adunările lor intime.

- Ce-o fi avînd de nu vorbește?
- Mă prind că nu scoate zece vorbe pe zi.
- Trăește cu cine-va?
- Ași!.... e singur-cuc!
- O fi suferind de ceva....
- E slab, prăpădit....
- E pe drig.....
- Săracu!

În provinciile mici, un om, deosebit de alții, cu defecte sau calități particulare, care stă retras de amestecul oamenilor comuni, e îndată luat la cercetare, judecat și clasat.

Emil se simțise adese-ori enervat de curiozitățile lor; ar fi dorit să fie într'un orașiu mare, zgomotos, sau la țară, în liniște și singurătate, unde nimeni nu te cunoaște, unde poți trăi numai cu tine însu-ți. Dar obicînuindu-se cu micile mizerii, cari ți le fac tocmai aceia pe care nici nu ți cunoști, păstra indiferența neînteruptă a unui animal de menajerie, sub privirile numeroase ale vizitatorilor.

Timpul trecea încet, foarte încet. Unele

zile păreau nesfârșite, iar toate erau țesute din urît și tristețe.

Afară de orele școalei, Emil cădea în dureroasa tăcere a sufletului său abătut. În el nu licărea de cît aceeași cugetare neclintită, —flacăra în agonie,—asupra trecutului său. Nu putuse uita nimic: rămăsese același farmec vag, stăpînitor ca un vițiu, ca o nebunie.

Sufletul lui trăia ca un bolnav în ultimele zile, din supremele forțări. Peste el căzuse o melancolie grea,—grea ca țărâna care s'aruncă peste morți, pe care li se pare că o simt acei cari asistă la înmormîntare.

Cîte-o dată *zilele acele* i se păreau foarte vechi, adîncite în noaptea unor vremuri, de care se uimea, că și mai aduce aminte. Dar mereu, mereu, venea de-acolo tristețea unui regret neînchipuit de dureros, care fără a l'omori, îi zădărnicea viața, îl făcea pentru tot d'auna nenorocit. Era ca o durere, ce chinuia încet, c'un fel de rafinament hidos, rupea simțirea, coardă cu coardă, sfișie pe 'ndelete, savura victima.

Pe Maria n'o văzuse de ani întregi. Ea se măritase cu omul ales de tatăl său.

În această a două căsătorie intrase fără iluzii, pregătită pentru decepții, cu amintirea, pe

jumătate uitată a paginei de fericire fără sfârșit. Une-ori își aducea aminte de Emil, îl privea în gând, îl presupunea fericit și se credea uitată de el.

Doi ani dupe căsătorie nascu un copil. Când fu mamă nu se mai gândii la nimic, copilul ei îi umplea viața cu datorii și griji plăcute.

În vremea asta, Emil se împrietenise c'un tânăr, care fără a se apropia de caracterul sau de temperamentul său, îi inspira o încredere și o simpatie bine-făcătoare. Tânărul acesta se numea Grigore Priboiu, părea a fi de trei-zeci și doi de ani, de și figura lui păstra încă frăgezimea și părul mătăsos al unui adolescent. Era din rasa oamenilor puternici, normal organizați, în care raționamentul stăpînește simțirea și imaginația. Îi plăceau artele, fără a exagera sau a micșora însemnătatea și înrîurirea lor, avea speranțe mari în îmbunătățirea omenirii prin progresele științei, nu tăgăduia partea buună a religiei și ura politica.

Trăia modest cu meseria de avocat.

Dar lucru ciudat: iubind mulțimea, interesîndu-se de soarta ei, îl atrăgeau în același timp și sentimentalii, visătorii, originalii,—

exceptionalii vieții, cum îi numea el. Față de acești oameni el arăta o prietenie blîndă de observator senin și puțin ironic, se ferea se turbure părțile lor delicate sau bolnave, cu sarcazme sau sfaturi brutale; îi înfășura într'o bunăntate de confesor, care înțelege totul și încearcă să tămăduiască sau să mîngîie.

Emil îi plăcu.

Grigore Priboiu ascultase în mai multe rînduri mărturisirile de iubire pe care i le făcuse prietenul său. Emil nu îi ascunsese nimic, îi repetase toate stările sufletești prin care trecuse, cu luciditatea unui maniac care nu mai poate simții de cît propria lui durere. În toate cuvintele lui nu îi scăpase nici un accent de revoltă, nici o învinuire asupra eternei lui iubite, — nimic de cît spovedania dureroasă asupra farmecului ei de femeie, care îl urmărea vecinic și de a cărui lipsă viața lui devenise zadarnică și tristă.

Era într'o noapte de iarnă. Ceî doi prieteni se aflau în camera lui Emil. Focul ardea liniștit în sobă, iar pe stradă crivățul alunga fulgii de ninsoare într'o goană sălbatică.

Priboiu preparase ceaiul și turna în pahare

băutura aromatică, bună pentru veghieri și taîne. Emil asculta vîntul.

Dupe ce 'și aprinse țigarea, Priboiu se simții dispus pentru o convorbire lungă. Se uită în ochii prietenului său și ghicindu'î gîndul, îl întrebă cu o blîndețe sfoasă:

— P'ascultă..... dacă te-ar iubi altă femeie, ai uita tu pe cea dintîi?

Emil trăsării:

— Nici odată!..... Dar la ce mai mă 'ntrebî?

— Cum? Numai ea singură te-ar fi putut face fericit?

— Ea ar fi luminat toată viața mea cu idealuri mari, cu devotamente, cu sacrificii!.... Ași fi fost un om.

Priboiu sorbiî din ceaîu, apoi iar îl întrebă:

— Crezi că ea te-a iubit?

— Ași putea să mă 'ndoiesc cînd am avut-o în brațele mele, nebună de fericire?

Cel-l-alt surise:

— Poate a fost un caprițiu.... o slăbiciune de femeie.... Ați cîntat amîndoi un *duo* de voluptate, un cîntec de tinerețe, — atîta tot. Ea era liberă, frumoasă; tu ~~era~~ inteligent, plăcut.... Așa sunt toate ~~amînorurile~~: idile de Maiu, scrise în puține strofe.

Emil se uită adânc în ochii amicului său, apoi rostii rar, dupe o pauză:

— Tu n'ai iubit, Grigore!

Priboiu răspunse:

— De sigur, n'am iubit ca tine, dar am iubit, — și cred să mă iubesc... In iubire nu sunt un idealist, nu mă exaltez, nu înfrumusețez nimic. Decepțiunile vin tocmai din dezacordul dintre idealizare și realitate. Oamenii cari n'au avut nici odată iluzii sunt adevărații fericiți.

Primul strat de cenușe începea să acopere jeraticul din sobă. Vîntul trecea cîte-o dată pe lîngă fereastră, izbind zăpada de geamuri.

Priboiu își umplu încă un pahar cu ceaiu, apoi urmă:

— De altfel, eu cred că îndrăgostiții de felul tău sunt, în fond, niște maniaci egoiști: ei nu se preocupă de cît de fericirea lor. A alerga în viață numai dupe fericire este o nebunie, dacă nu o absurditate. Viața, așa cum e, nu pare a fi fost făcută pentru fericire. Omul ar trebui să se ocupe de a face cît mai puțin rău în jurul lui. Să presupunem că acea femeie ar fi fost a ta.... Ce era să devii? Un simplu fericit!

— Iubirea n'are alt scop de cît fericirea.

Zadarnic risipești paradoxele tale, dragă Priboiu ; simțirea unui om care iubește sincer și adînc nu se apreciază ca o temă de școlar, — ea trebuie să fie înțeleasă. Pricep și eu, ca și tine, că e păcat să duc viața în tristețe și fără încredere în nimic, dar în mine voința, caracterul, s'au distrus. Condițiunea lor de-a fi funcționat cu energie ar fi hotărît-o numai iubirea ei. În mine n'a mai rămas de cît puterea de-a suferi.

Tăcură amîndoi. Ceasul din părete bătu , zece ore. Dupe sobă un greere începu să cînte.

Priboiu întrerupse liniștea :

— Ce înțeleaptă a fost natura că n'a populat lumea cu simțitori, ca tine ! Ceî simplii iubesc mai instinctiv. În fond, ei ghicesc că amorul e mai mult un act animalic, prin care natura își îndeplinește un scop al ei. Noi civilizații, am căutat să'l idealizăm. Sănătate, vigoare și onestitate, iată ce ași dori să aibă mai mult îndrăgostiții, în amor, de cît poezie și idealism, cari sunt mai tot d'auna false.

Emil părea că nu mai ascultă. Rămăsese cu ochii pe cenușea din sobă, de sub care cărbunii răspîndeau o dogoare slabă. Cuvintele amicului său cădeau peste simți-

rea lui ca niște lovituri brutale. Se gîndii că durerea lui e poate o aiurare a imaginațiunii, o nebunie, dacă pare neînțeleasă chiar prietenului său.

Și, ca un nebun, care într'o clipă de luciditate își dă seamă de întunericul minții lui rătăcite, Emil își văzu clar ruina sufletului său : voința sfărîmată, iluziile risipite, coardele simțirii rupte, peste care plana amurgul unui scepticism amar.....

Pleoapele lui se mișcă nervos de cîte-va ori, ca și cum s'ar fi silit să oprească revărsarea unui potop de lacrimi.

Lui Priboiu îi păru rău de cuvintele vehemente pe care le rostise, se apropiă de amicul său și strîngîndu'i mîna, zise cu glasul blajin cu care se dojenesc copii:

— Auzi D-ta : farmec de femeie !..... Dar despre lucrurile astea se vorbesc numai în romane !... A !... nu te mai las, — de mîine mă fac educatorul d-tale sufletesc. Ne vom pune pe lucru și pe traiu !... Ce dracu ! lumea e plină de femei frumoase !....

Cuvintele acestea vesele deșteptară pe Emil din tristețea nemărginită, ce 'l copleșise de-o dată. Păru că se 'nseninează și întrebă pe prietenul său :

— Tu 'mă ceri să mă obișnuiesc cu viața, așa cum e?

— Firește, răspunse Priboiu. Eroii adevărați îndură viața așa cum e; numai lașii se plîng de ea, sau se suprimă. Pe *Werther* îl compătimesc, dar nu'l admir.

— Dar ca *Werther* sunt mulți..... șopti Emil.

— Atît măi rău! Oamenii de felul tău, cari idealizează prea mult viața, dupe puterea lor de-a simți și de-a visa, nu vor fi *nicî odată* fericiți, în înțelesul relativ al cuvîntului. Ei își deprind sensibilitatea și imaginațiunea c'un fel de *toaletă idealistă*, care corespunde puțin, sau de loc, cu traîul real. Căci iluziile mele sunt, în mod inconștient, vrășmașele iluziilor tale,—dacă și tu și eu căutăm să ne educăm *eul* nostru c'un fel deosbit de a fi. Asta s'ar putea numi anarhismul *eurilor*.

Emil căzu din nou pe ghinduri, în vreme ce Priboiu urmă cu același ton :

— Mulțimea nu se preocupă nicî odată de această deprindere rafinată și artificială a simțirii. Ea nu caută de cît a'și mulțumi nevoile trebuincioase pentru susținerea traîului, — restul îi e indiferent sau neînțeles. De-

aceea mulțimile sunt tot d'auna mai înțelepte și mai energice, de cît indivizii.

Apoi, dupe o pauză scurtă:

— Știu că voi urîți sau disprețuiți mulțimea. Ar trebui însă să vă coboriți într'însa pentru a vă tămădui de toate nevrozele voastre.....

Urmă o tăcere lungă, în care timp fie-care se gîndea la cuvintele celui-l-alt. Odaia începea să se răcească; în sobă rămăsese numai cenușea.

Priboiu se uită la ceas; erau două. Se sculă să plece. Emil voia cu orî-ce chip să mai rămîie: se simțea neliniștit, n'avea somn, și i-ar fi fost urît să 'l lase singur. Dar prietenul său știa că tocmai discuția asta, pe care el o deschisese înadins, îl enerva mai rău; lăsat în pacea propriilor lui visuri, era mai nemerit. Îi strînse mîna și ieșii.

Emil își rezemă fruntea de mîini, ca un om care ar voi să măsoare adîncul unei dureri nestrăbătute. Peste tăcerea sufletului său, unde se închisese de-apururi imagina sfîntă a iubitei lui, se scuturau iluziile lui moarte, ca niște foî veștede pe un mormînt uitat. Inima lui se închidea pentru tot d'auna la orî-ce altă tresărare a vieții. Se stingea încet,

ca un cîntec pe sfîrșite; și cîte-o dată, i se părea că'î aude cele din urmă accente în vîietul vîntului de afară.

Stătu mult timp nemișcat, absorbit în sine însu-și, ca într'o depărtare dincolo de lume. Spiritul său, în loc de-a cădea obosit sub apăsarea melancolii, veghîa neînterupt. La lumina lui, Emil străbătu întreaga perspectivă a viitorului său. Bruma unei tristețe nesfîrșite acoperea *zilele de mîine*, — o tristețe monotonă, înăbușitoare, ca strîmtoarea dintre zidurile unei închisori. Abuzul visurilor, educînd sensibilitatea lui într'un sens bolnăvicios; lipsa unei iubite, care singură ar fi dat vieții sale altă pornire, — trebuiau să'l reducă la această frică și neputință de-a trăi.

A doua zi, de dimineață, Grigore Priboiu urca scara ce conducea în etajul al doilea, unde se afla camera lui Emil. Pe figura lui se vedea o expresie de îngrijire și nerăbdare. Bătu în ușe. Glasul stins al lui Emil, par'că ar fi fost obosit, întrebă :

— Cine e?

— Eu,..... Priboiu.....

— Intră.

Priboiu căută să aibă un aier vesel :

— A,..... care va să zică, nu te-ai sinucis ?..... Bravo! Primește felicitările mele !.....— și strînse mîna prietenului său.

Emil se afla în același loc, lângă masă. Neputînd să doarmă, analizîndu-și mereu propria lui stare sufletească cu aceiași stăruință de maniac, ochii lui căzuseră pe un volum mic, azvîrlit din întîmplare pe masă. Volumul purta ca titlu, în litere roșii: *Les vaines tendresses*. Iși aduse aminte că poetul, — Sully Prudhomme, — descria, în versuri suspinătoare, idealul de femeie potrivit naturelor delicate și maladive ale visătorilor și sensibililor de felul său.

Deschise volumul la acele vers uri

Il leur faut une amie à s'attendrir facile,
Souple à leurs vains soupirs comme aux vents le roseau,

Dont le coeur leur soit un asile
Et les bras un berceau,

Douce, infiniment douce, indulgente aux chimères,
Inépuisable en soins calmants ou réchauffants,

Soins muets comme en ont les mères,
Car ce sont des enfants.

Il leur faut pour témoin, dans les heures d'étude,
Une âme qu'autour d'eux ils sentent se poser,

Il leur faut une solitude
Où voltige un baiser.

Cînd Priboiu, cu mișcările lui zglobii, se duse să rîdice transperantul de la fereastră, lăsînd să intre în odaie lumina searbădă a dimineții, Emil, sub repetatul farmec al acestor versuri, se simții mai abătut, mai slab, și o milă lașe de sine însu-și îi curmă orice putere de-ași înăbușii suspinele.

Pe stradă ninge liniștit; crivățul încetase. În odaie era frig.

Priboiu se apropia de amicul său; acesta își acoperise fața în mîini și plîngea, cu o abundență nesfîrșită de lacrimi, — un plîns cald și liniștit, prin care sufletul lui, se despovăra de toate durerile lui, reținute prea mult în tăcere. Priboiu se uită lung la el, îl judecă, îl simții; își aprinse apoi o țigare și se așeză încet, pe un scaun. Cu spiritul lui fin el își dădu seama că asemenea crize o-menești, la unii se prefac în opere de artă, la alții în momente de crime, la alții în lacrimi..... Cele mai bune sunt de sigur lacrimile, — ele, adese ori, tămăduiesc. Plînsul acesta poate va aduce în mintea lui Emil o înseninare, îl va face să înțeleagă, că e absurd să generalizeze sensul vieții dupe o decepție de iubire, să rămîie pentru tot d'auna dezarmat în fața viitorului. Dar pe cînd își

țesea șirul acesta de cugetări, ochii lui se umbriră de o ironie ciudată, și risipind un nor de fum, rostiți cu un glas pe jumătate răutăcios:

— O! femeile! femeile!... Dacă ar înțelege tinerii că tocmai ele sunt mai puțin vrednice de..... Ideal!

||| bravo

IX.

De 'ntorceau rîndunicile. Primăvara se arăta, de timpuriu, senină și caldă. In sufletele acelor oameni, cari trecuseră prin iarnă singuratici și triști, ea încuiba alte iluzii, alte încrederi, — cari, în fond, erau tot cele vechi.

Emil Corbescu își luase concediu pentru două săptămîni și venise în orașul său natal. Soarele de Aprile și revederea odăii lui, aveau poate să 'l tîmăduiască puțin.

Dar întîmplarea e ciudată! Omul se obișnuiește, mai greu sau mai ușor, cu acea parte a soartei, pe care i-au creat-o împrejurările rele. El se învoiește cu sine însuși a îndura partea lui de suferință pămîntească, găsind zadarnic a se revolta sau a se plînge.

Singura lui temere este numai de a 'și păstra aceeași durere, fără a mai da prilej și altora să 'l lovească.

Intîmplarea zîmbește în umbră, și într'o zi sfăramă, pe neașteptate, această logică slabă a suferinței.

Emil se credea departe de toate, — cînd, două zile dupe sosirea lui, Vasile Cerbureanu, întîlnindu' l pe stradă, îi înșira cuvintele următoare:

— Dar în ce planetă trăești, omule?... Nu mai știm nimic despre D-ta.... Ne-ai uitat, nu mai ții la noi.... Știi, ai merita o dojeană aspră. Dar asta va fi afacerea Mariei.... Apropo: Maria și Mișu sunt aici. Vor sta o săptămînă în orașul nostru.... Vino diseară la noi; avem o serată intimă....

Emil nu putu să scape pînă nu 'i făgăduii că va veni. Putea el să prevadă urmările acelei hotărîri, într'un moment atît de surprinzător? Ca tot d'auna, își curmă voința, fără să știe cum, din slăbiciune.

Cînd fu singur, îi păru rău că făgăduise așa de pripit, dar mai pe urmă simți un fel de neastîmpăr, de bucurie și de tristețe, ce nu era alt-ceva de cît începutul emoțiunii

de-a revedea pe femeia, care rămăsese în sufletul lui, ca cea mai sfântă imagină de iubită.

S'o revadă, să 'i vorbească, dupe atîția ani? Era o fericire? Era o durere?... El nu și-o putea spune.

Salonul lui Vasile Cerbureanu era plin de lume. Ferestrele fuseseră deschise spre grădină, lăsînd să intre înăuntru mirosul primăvăratec al mugurilor. Iluminația era strălucitoare.

Invitații rîdeau, vorbeau, fără ceremonie, într'o familiaritate veselă și zgomotoasă. Făceau toți parte din aceeași clasă socială și se cunoșteau de aproape; mulți se înrudeau.

Tinerii începeau a introduce în obiceiurile lor *flirtul*, — puțin stîngaci, mai rezervat, dar totuși, tinzînd a lua un caracter parizian.

Cîți-va militari, primarul orașului, doi-trei negustori bogați, se retrăseseră într'o odaie și jucau cărți.

Emil sosise cam tîrziu De sigur, avusese oare-care ezitări. Cerbureanu îl întîmpinase în ușa *entreului*, îl luase de braț și 'l dusese înaintea Mariei, care era gata să înceapă la clavir un vals.

— Îți prezint pe D. Emil Corbescu, care se 'ntoarce din planeta Marte, — și Cerbureanu însoții aceste cuvinte de-un rîs ușor.

Maria îi întinse mîna; Emil o sărută.

— În adevăr, e atîta vreme de cînd nu v'am văzut, zise ea. În Bucureşti n'aţi mai fost nici odată?

— Nici odată, Doamnă, răspunse Emil.

— Sînteţi profesor în oraşul S.?

— Da, Doamnă.

Ea îl privii în ochi, cu răceală. El păstra un aîer sfios şi trist.

Mişu Dorescu se apropia de ei, şi luînd de braţ pe Emil, îl conduse într'un colţ al salonului, arătîndu-i o adevărată plăcere că'l revede.

Maria începu valsul; un sub-locotenent de cavalerie se apropia să 'i întoarcă paginile notelor.

Perechile pentru danţ se formară.

Mişu Dorescu amintea lui Emil favorurile mari, pe cari tot d'auna le obţinuse de la miniştrii, situaţia lui însemnată în parlament, şi-l asigura despre putinţa permutării lui la un liceu din Bucureşti. Emil asculta distrat.

Dupe vorbele banale şi reci schimbate între el şi Maria, simţirea, gîndurile lui încremeniseră. Senzaţiunea asta ciudată n'ar fi pre-văzut-o nici odată.

Cine schimbase pe această femeie? Tim-

pul? bărbatul ei? alt mediu social? Acum părea fericită, veselă, mulțumită în lumea în care trăia. Trecutul se ștersese, sufletul ei se schimbase,—de și noi avem iluzia că rămânem tot d'auna aceiași. Ea se învoise cu cea ce poate da viața: plăceri trecătoare, vanități și uitare; primise morala datoriei conjugale,—așa cum o înțelege lumea, — își ucisese visurile și nebunia de a cere vieții realizarea lor.

Dar iubirea lor?.... O pagină foarte veche, recitată poate în tăcerea sufletului ei, dar nici odată reînceptă,—căci nici odată nu se mai poate reîncepte.

Emil înțelegea această filosofie simplă, simțind-o în același timp, străină lui.

A doua zi scrise prietenului său Grigore Priboiu:

Iubitul meu amic,

«Speram să șed aici mai mult timp, dar voi pleca mâine.

Am revăzut-o.... Era alta. — *Cea-l-altă* nu mai există.»

LA

Răsăritul lunii.....

LA RĂSĂRITUL LUNEI...

ei trei tovarăși își pregăteau luntrea. Cu mâncile sumese pînă la închietura umărului, cu sînurile lăsate libere în bătaia vîntului, pescarii lucrau cîntînd, afară de Petre, — cel mai tînăr dintre ei, — în ai cărui ochi se vedea umbra unei dureri ascunse.

— Mai în grabă, copii, că ne-apucă înop-tatul, strigă Moș Tudor, un bătrîn cu părul nins, dar vesel și vioi ca un copil. Omul acesta își petrecuse toată viața între cer și apă. Sufletul lui devenise ușuratic ca o undă. Glasul lui îndemna la rîs și la muncă, și el însoțea pe cei l'alți tovarăși ca o nădejde tot d'auna credincioasă.

Cel de al treilea,—Barbu,—privea pe luciul limpede și liniștit al bălții, ca și cum ar fi avut o înțelegere cu apa să comploteze împotriva locuitorilor din adîncul ei.

Soarele, mărindu-se, cobora către apus. Nicî un nor nu păta seninul cerului; peste toată firea se împrăștia adierea molatecă a serilor de vară.

Cînd luntrea fu urnită de pe malul nisipos, tovarășii se urcară într'însa, Petre și Barbu, așezîndu-se la lopeți, iar Moș Tudor la cîrmă.

Și porniră.

Depart, la marginea dinspre miază-zi a bălții, era locul destinat pentru prinderea peștelui. Tovarășii sperau să-și umple năvoadele, de astă-dată, și în tot timpul drumului cîntecile lor nu mai conteneau. Singur Petre tăcea.

Brațele lui musculoase mînuiau lopata cu același ritm puternic și regulat, dar gîndul lui era aîurea. Plecase cam fără voia lui, tovarășii îl luaseră cu de-a sila, căci o presimțire dureroasă îin eliniștea sufletul de cît-va timp.

Voinicul acesta cu trupul fermecător de viril, cu chipul blajin și altă dată vesel, a-

junsese în starea unui om de orașiu, abătut, sceptic și ademenit de filosofia tristă a zădărniciii existenței noastre. } drept

Insurat de un an și jumătate cu cea mai frumoasă fată din sat, hărnicia lui la muncă se îndoise, căci visul lui cel mai drag îi umpluse sufletul cu noroc și lumină.

Despre dragostea lui cu această fată se vorbea în sat, ca despre o idilă.

De la o vreme însă, Petre bănuia că femeia lui îl înșeală. I se părea lui că la cârciumă, băeții se uitaū la el cam batjocoritor, iar femeile, cînd îl zăreaū trecînd pe lîngă gardurile curții lor, șopteaū în taină.

Cum îi nălucise această bănuială, nici el nu 'și da bine seamă. Intr'o seară femeia lui vorbea, în pragul ușii, cu Gheorghe, notarul. Ea rîdea, și cum își îmlădia trupul cam pe spate, par'că i-ar fi fost dor de strîngerî în brațe. Notarul se uita galeș la ea și rupea nervos frunzele unei ramuri de salcîm, pe care o ținea în mîna.

Tocmai atunci el intra în curte, aducînd o sticlă plină de rachiū. Cînd fu la doi pași de dînșii, lui i se păru că aude pe femeia lui șoptind notarului: «..... la răsăritul lunei.»

Notarul le dete bună seara și plecă, iar lui Petre, din clipa aceia, i se schimbă firea.

La masă el o întrebă:

— Dar ce rîdeaî așa cu notarul?

Ea îi repetă gluma, pe care i-o povestise notarul, cunoscut în tot satul ca cel mai glumeț om.

Petre mînca rar și nu-și ridica ochii din taler. După o pauză, iar o întrebă cu același grai aspru :

— Dar ce fu vorba aceia..... «la răsăritul lunii?»

— Ce vorbă? răspunse ea uimită.

— Vorba care o spuseși chiar tu..... Crezi că n'am auzit'o?

— Asta e curată nălucire, omule!

— Așa?... nălucire !.... Bine, nălucire să fie!

De atunci bănuiala a crescut, ca o bubă veninoasă, în sufletul lui Petre. Pentru el munca devenise o povară, cu tovarășii lui avea adese-ori neînțelegeri, așa ca din senin, iar odihna lui de noapte era turburată de cele mai chinuitoare gînduri.

Un an, după căsătorie, femeia lui născu un copil. El însă nu simții nici o bucurie, stăpînit și întunecat de aceeași credință oarbă.

Luntrea se legăna ușor, înaintînd mereu pe luciul curat al apei.

Jeraticul stelelor aprinsese cerul, înfrumusețînd noaptea cu o măreție uimitoare. De peste baltă, unde se desfășurau livezi întinse și bogate, se auzeau trilurile pierdute ale unor fluiere de ciobani. Și ca niște lumini depărtate, se zăreau focurile de la stîină, stingîndu-se treptat.

Tîrziu răsării și luna, după un deal.

Ochii lui Petre se ridicară instinctiv către ea, și tresării. Brațele lui se înmuieară, iar lopata, abia atingînd fața apei, pierdu echilibrul luntrei.

— Aî obosit, Petre? strigă Moș Tudor. Treci tu la cîrmă și dă-mi mie lopata.

Dar el nu primiî; printr'o forțare supremă își recăștigă puterile. Luntrea se clătina, par'că ar fi fost să se răstoarne.

Luna împinzise pe apă lumina ei bălaie.

— Fraților, nu mai pot, nu mai pot!.. roștii de-o dată Petre. Să ne 'ntoarcem înapoi, dacă sunteți creștini și vă ie milă de durerea fratelui vostru.

Și în cuvinte tremurătoare, aci violente și adînci, aci înduioșătoare ca niște suspine, Petre mărturisiî tovarășilor săi bănuiala, care

il neliniștea de atîta vreme. El cerea ca să se întoarcă din drum, incredințat că femeia lui îl înșela și în noaptea aceia. Răsăritul lunei îi exaltase presimțirea pînă la nebunie.

Tovarășii se împotriviră: unde se mai pomenise ca niște oameni plecați la treabă, să se întoarcă după o bănuială copilărească și neîntemniată? Și cu cine era să 'l înșele femeia lui? Cu notarul? Dar Gheorghe era un băiat despre care nu s'auzise nici o faptă rea, și-apoi tot satul știa că el ducea dorul unei fete, cu care avea de gînd să se unească în curînd.

Petre însă nu voii să înțeleagă nimic, azvîrlii lopata, se ridică în picioare, încercînd să-și lepede cămașea, — hotărît să se întoarcă în not.

Moș Tudor judecă zădărnicia orî-cărei împotriviri și caută să'l liniștească. Cu o privire blindă făcu un semn înțelept celui-l'alt tovarăș.

Intoarseră luntrea.

* *
* *

Tăceau cîte-și trei. Fie-care se adîncise în gînduri felurite, și încetul cu încetul aceiași bănuială îi cuprinsese pe toți.

Durerea și nerăbdarea lui Petre izbucnea, din cînd în cînd, în vorbe amenințătoare :

— Cățeaua!..... Nelegiuita!..... Am s'o fac țândări!.....

Moș Tudor se cutremură,—inima lui trecuse prin viața asta ușoară, ca o pasere. Povețele lui interveneau : omul trebuie să-și stăpînească mînia. Dacă femeia e necredincioasă și păcătuește, alung-o!..... La ce bun să înfunzi ocna, ca ucigaș al femeii tale ? N'au să te ierte nici oamenii, nici D-zeu !

Petre își îndoise puterile, luntrea par'că zbura.

Cînd ajunseră la locul de unde porniseră, Moș Tudor luă pe Petre de braț, îi zmulse cuțitul de la brîu și cu vorbe bune căută să-i domolească furia.

Casa lui Petre era așezată pe deal.

— Asta nu gîndeam s'o petrec, măi rostii Moș Tudor, ținîndu-se de pașii lui Petre, care urca dealul.

Barbu rămăsese în vale, lîngă luntre.

Cînd ajunseră în fața porții, Petre se oprii, respirînd greoi. La lumina lunei figura lui se zărea palidă ca a unui mort, ochii lui deveniseră sălbatici.

Intrară ușor în curte.

Moș Tudor îl ținea de braț.

— Stai, întâi să ne uităm prin fereastră, șoptii bătrînul.

Razele lunei băteau în geamurile neacoperite de perdele. Amîndoi se apropiară, în virful picioarelor, de fereastră, și priviră înăuntru.

Femeia lui Petre, cu sînul desgolit, își legăna copilul în brațe, care plîngea încet. Glasul ei îngîna un cîntec de leagăn, adormitor și melancolic.

La icoana din părete candela ardea.

In toată împrejurimea: tăcere și singurătate.

Moș Tudor se retrase de la fereastră, și ținînd mereu de braț pe Petre, îl depărtă cîțiva pași de casă.

— Asta ți-a fost bănuiala? întrebă el, clătinînd din cap... Ai năucit, omule!

Și își făcu cruce; în vreme ce Petre căzuse în genunchi, — curmat de rușine și căință.

S i m p l u

S I M P L U

Prieteniî fumau și beau ceaiuri. Era un cerc de tineri, retrași puțin din lume și cam oboșiți de viață, înainte de timp. Se adunau aproape în fie-care seară, la unul din ei, pentru a vorbi și a cugeta. Fie-care povestise ceva din «romanul vieții sale». Acum venise rîndul lui Tudor Hlugeanu, — un tînăr înalt, slab și cu o dulce expresie de tristețe în ochi.

— Al meu e simplu! zise el către prietenî.

— De sigur, e o aventură de iubire.

— Nu!

— Sau poate o întîmplare din viața ta de student?

— Nicî asta!

— Atunci, despre ce e vorba?

— Veți vedea.

Toți tăcură. În sobă focul ardea liniștit și da un farmec intim acestor clipe de mărturisiri. Tudor Hlugeanu închise ochii pe jumătate, își înclină capul pe umerii unui prieten, apoi începu:

«Scrisoarea notarului îmi sosise la opt ore dimineața. Eram gata să ies de-acasă, pentru a mă duce, ca de obicei, să mă plimb în grădina Cișmigiu. De cu seară, mă simțeam indispus, mă închisesem de vreme în odaie, spre marea uimire a prietenilor mei; iar lumina lunii, străbătînd prin fereastra deschisă, mă supăra ca ochii unui curios, cari se uită fix la tine, ca și cum ai fi un animal de menajerie, sau o statuie de muzeu.

Dormisem puțin și agitat.

Ce-aveam, nici eu nu 'mă dam seamă. O tristețe fără cauză, o stare de suflet chinuitoare prin neînțelesul ei. La urma urmei, pricep ca durerea să fie cinstită: să ne lovească pe față. Singură fericirea are dreptul să fie neînțeleasă, — că de-aceia e fericire.

Cu toate astea, îmbrăcîndu-mă, nădărduiam că arborii din Cișmigiu îmi vor reda curînd

dispoziția, cînd tocmai atunci factorul postal îmi aduse o scrisoare neplătită.

Recunoscuî scrierea notarului, — un băiat bun, cuminte și inimos, — care servea bieteî mame, drept secretar.

O viriū în buzunar și ieșii în stradă. Știam mai dinainte cuprinsul scrisoarei: vecinicul «mă-e dor de tine Tudore!» al bătrînei mele mume, și-apoi cuvenit cu de-al d'astea: «Vino, c'o să mă prăpădesc!... și de cînd tot mă uit la drum, să te văd venind, mi s'au întunecat ochii!»

În realitate, frazele erau întocmite de și-retul de notar, care, — pricepeam eu, — vrea să s'arâte că e meșter la condeiū. Băiatul ăsta privea adînc în viitor, și ar fi ajuns de parte dacă nu-î lipseau mijloacele. Mă-aduc aminte de cînd stam cu el, pe aceiași bancă, în clasa treia primară, ce dragoste avea de învățătură, și cît de clar, cît de limpede, i s'ar fi deschis mintea dacă n'ar fi fost silit să 'și întreprupă școala...

Dar de și cuvintele erau meșteșugite de el, într'insele vorbea inima mamei. Eū însă căzusem în ticăloșia multora din tineri: mă orășenisem, părăsisem Universitatea, luasem o bună slujbă la ministerul de instrucție, în-

trețineam o amantă; ba chiar căzusem într'un fel de pesimism de boulevard, bătîndu-mi joc de fondul simplu și sentimental al sufletului meu, cu care venisem în lume. Cu tot dorul mume-meî, mî-era peste putință să mă hotărăsc a mă duce în satul meu.

Și erau mai mult de patru ani de cînd nu văzusem pe mama!

Peste firea mea țărănească se așternuse o fire străină, artificială și bolnăvicioasă, hotărîtă de mediul stricat al prietenilor de cafe-nea și al femeilor pierdute. Nu mai eram copilul liniștit, modest și silitor din clasele primare; nu mai eram triumfătorul cinstit de la bacalaureat; mă schimbasem cu totul. Cîte-va relațiuni meschine, cîte-va deprinderi rele, un amor ridicul și nenorocit, îmi răsturnase întreaga mea natură sănătoasă și bună, prefăcîndu-mă în așa chip de nici eû nu mai mă recunoșteam.

Cartea îmi devenise urîtă și î tîgăduiam folosul ei în viață; m'ademeneau vanități peste vanități; aveam o sete nepotolită de bani, de dorinți mari..... Prietenii buni îmi deveniseră dușmanî; mă certam cu ei, morala lor mă revolta. Mă amețise traîul trîndav, neonest, stricat, cu aparențele lui dulci și strălucitoare....

Șirul acesta de reflecții se întrerupse, în momentul cînd intram în grădina Cișmigiū, pe poarta din dreptul Ateneului vechiū.

Era în primele zile ale lui August.

Arborii păreau că se îmbrățișează sub razele soarelui. Domnea o frăție tăcută în lumea asta de frunze și de ramuri, un cîntec mut de iubire și de viață...

În aier, părea că tremură o seninătate albastră.

Nu 'mî dau seama cum, în clipa aceia, scoasei scrisoarea din buzunar, îi rupsei plicul și citii. De astă dată, nu mai erau cuvintele obicînuite:

Domnule Tudor,

«Muma D-v. trage să moară. Sunt patru zile de cînd se chinuește să 'și dea sufletul. Te strigă mereū pe nume... Părintele Gheorghes spune că e păcat să nu vii, barem la ceasul morții. — Trenul vine pînă la C..... Acolo poți găsi, *la Hanul lui Miu*, o căruță care să te-aducă în sat. Vă așteptăm. Doar s'o îndura D-zeū să întoarcă ceasul rău».

Petre Văleanu

Notarul comunei Văleni.

Mi se făcu ca un întuneric și 'n ochi și'n suflet... Mă așezaî pe-o bancă, recitiî scri-soarea, o băgai în buzunar, și privii pămîntul, cu desnădăjduita privire a celor cari cu-getă la mormînt...

Mama moare!... un glas par'că îmi șoptii aceste cuvinte în suflet, și se repetă dureros de sonor, cum se repetă cele mai ușoare zgomote sub bolta unui templu larg și vechiu.

Stătui cîte-va minute aîurit. Apoi senzația tristă care îmi rănise simțirea, ca o lovitură brutală, îmi însenină mintea. Ispășii într'o clipă o vecinicie de păcate!

Chipul mamei, pe jumătate uitat, mi se re-întregii în gîndu-mî, ca o imagină de suferință. Dragostea ei nebună de mine, — copil ingrat și pierdut! — îmi revenii în suflet, ca o lumină generoasă, — singura dragoste ade-vărată în toată comedia de sentimente pe care o întilnisem în viață. Și mă înduioșă atîta părere de rău de traiul amar și zadarnic al bietei mele mume, de sfîrșitul ei neînchipuit de dureros, că-mî simții conștiința judecîndu-mă cu o severitate prea crudă.

Mă 'ntorseî a casă, și aruncaî în grabă cîte-va lucruri în geamantan. Servitorul îmi spuse că, îndată dupe plecarea mea, mă că-

utase «coconița Jenny». Dedei ordin servitorului să-î spuie că am plecat și că n'am să mai mă întorc.

Mă repezii apoi pînă la minister, rugînd pe un prieten să mă înlocuiască cîte-va zile. Colegii mei fură foarte surprinși că 'n ziua aceia aveam «figura serioasă». Nu respunsei nici la întrebările, nici la rîsul lor. Oamenii, fără să știe, ne insultă de atîtea ori durerile!...

Luai o birje și pornii spre gară. Trenul pleca la C... la două ore, și ajungea noaptea, la unu. A doua zi, trebuia să închiriez o birje, sau să găsesc o căruță, care să mă ducă în sat.

Intraî într'un vagon unde nu era nimeni. De obicei, între București și orașul C..., nu călătorea lume multă.

Deschisei fereastra, ca și cum ași fi chemat în ajutor liniștea și seninul cerului...

Gîndurile mi-erau la mama...

Dar nici o lacrimă nu 'mî venea în ochi!...

* * *

Era trecut de miezul zilei cînd intram pe sub bariera satului. Cînd zării turla de la clopotnița bisericeî, inima începu să 'mî bată

cu o putere neobicinuită: m'apropiam de *vatră*.

Dintre toți țărani pe care îi întâlnisem pe linia satului, nu mă recunoscuse de cit învățătorul. Îi răspunsei la salut și îi făcui semn cu mâna să se întoarcă înapoi.

Birjea se opri în fața porții de nule. Bordeiul sta în fundul curții, — ca un mormînt umilit în care trăiseră atîtea vieți de oameni... În prispă, pe o laviță veche înedită cu un scăunaș de brad, mama dormea somnul din urmă.

Murise, o oră, după ce notarul îmi scrisese scrisoarea.

Cîte-va femei bătrîne o plîngeau, fără lacrimi, și umpleau împrejmuirea cu o jale sinistră. Pe trupul înghețat al moartei, nici o floare. În juru'i ardeau cîte-va lumînări de ceară roșie.

La sosirea mea, bătrînele încetară de a mai plînge; notarul și preotul îmi eșiră înainte, iar în urmă, învățătorul venea însoțit de primar și alți săteni.

M'apropiai de moartă și, fără să zic o vorbă, fără să scot un suspin, fără să 'mî pice o lacrimă, îngenunchiai lingă capul ei.

Nu vorbea nimeni... Țăraniî se uitau, gravi și tăcuți, la mine.

Pe chipul rece al mamei încremenise un fel de posomorîre... Nu mai era capul ei blajin de odinioară. Atîtea dureri, și apoi groaznicul sfîrșit, îi deduseră în adevăr o înfățișare hidoasă. Pe frunte numai, îi cădea părul ei alb și frumos, ca o cunună a mizerii.

După o oră, intră în curte un bătrîn, aducînd pe umeri un coșciug de brad și un stîlp, în formă de cruce.

Veciniî se îngrijeau de sărmana mea mamă. De cînd rămăsese văduvă, și de cînd mai ales copilul ei «fugise în alte lumî», satul întreg n'o lăsa să piară. Din puținul ei da adese-orî celui mai în nevoi de cît ea. Și era bună, și era înțeleaptă, — cum ași fi putut să fiu și eu.

Preotul, notarul și învățătorul s'apropiară de mine. Nicî unul nu îndrăzniî să mă întrebe de ce nu mai venisem de atîta vreme «pe-acasă». Imî vorbeau toți cu sfială și compătat. Iar din puținele lor cuvinte înțelesei nesfîrșitul «dor», care poate grăbise moartea mamei.

Spre seară, o înmormîntarăm.

Im rămăsese în auz glasul strident al clopotului de la biserică și căderea țărinei pe coșciug. Vibrase atîta melancolie în aceste sunete!... și 'mî evocase în amintire tot ce mi se părea uîtat..

Copilăria începu să se desprindă din întunericul trecutului... Copil de plugari, născut și crescut în mizerie; cît-va timp păzitor la cireada satului; apoi intrînd în școală, după îndemnul unui arendaș, care mă iubea; aci, învățînd cu o silință fără seamăn; terminînd clasele primare, hotărît să merg înainte, să trec peste orî-ce piedici... Plec în oraș, dau examen de bursier, isbutesc cel d'întîi;—trec toate clasele liceale, numărîndu-mă printre școlarii de frunte. Apoi, triumful: bacalauratul!...

Rămîn în București, iau o slujbă, pierd doi ani fără să fac ceva; mă înscriu la Universitate, urmez neregulat, o părăsesc, m'agăț iar de o slujbă și alunec în cea mai ticăcăloasă, în cea mai zadarnică viață!...

Acum, iată-mă singur!... Am rămas ca ultimul vlăstar al unui neam. Un lung șir de generații, luptînd necontenit pentru a trăi, dîndu-și una alteia, ca o moștenire sfîntă, in-

stinctul de viață, și ajungînd să se stingă prin mine!

O!... ce dureros, ce înfiorător, îmi întunecă sufletul ideia aceasta a eternului sfîrșit!...

Se făcuse noapte... Nemărginirea se instelase. Satul dormea. Un vînt ușor aducea freamătul vag al plopilor, de care e plin cătunul. Din cînd în cînd, stoluri repezi de corbi s'afundau în depărtări.....

Stam singur pe prispă... Un zgomot mă trezește: Cîinele curții intră de mai multe ori în bordei, ocolii curtea, mirosînd, ieșii afară la drum, așteptă puțin, se dete pe lîngă mine, apoi începu să latre... Par'că plîngea, par'că striga... Simțise și el, poate, imensul gol pe care îl lasă în urma lor, — morții.

Dar acest animal putea să 'și exprime durerea... Eu mă simțeam împietrit, mut, incapabil de a plînge... Zguduitura brutală a durerii mă aruncase într'un fel de nesimțire îngrozitoare! De sigur, starea aceasta trebuie să fie ultima putere de-a suferi a simțirii omenești.

După cît-va timp, cîinele încetă să latre. Luna se ivii tîrziu dupe culmea unui deal. Fu ca un semn de pace și mîngîiere.

O adiere caldă de liniște și de înduioșare

imi străbătu în suflet. Adincii viața cu o pătrundere de gândire înțeleaptă, reducându-î tot înțelesul ei la eternul fără de înțeles.

Firește, pentru oameni ca mine nu e loc mult pe pământ. Lumea este a nepăsătorilor și a celor veseli. Dar atît măi bine! În fața vecinicului nimic, ce fericire saũ ce durere e serioasă?.....

* * *

A doua zi, de dimineață, m'am dus înc'o dată în cimitirul satului. Pământul aruncat peste mama era încă umed. Soarele răspîndea peste crucile de lemn o pulbere de raze.

Am îngenunchiat și am plîns..... Eram scăpat!

Spre seară am plecat, pentru a nu măi reveni nici odată!».....

Prietenie

PRIETENIE

Îl chîema *Henri*, — un trup slab de adolescent, puțin diform, cu un cap mare păros, sub a cărui frunte luceau, blajin și copilărește, doi ochi albaștri, umbriți de gene stufoase, negre.

Venise la *Reichenhall* să respire aier de munți. Il însoțea o femeie bătrînă; familia lui, fericită și bogată, plecase aiurea. Copilul acesta, bolnav și urît, fusese tot d'auna lăsat singur. Erau zile întregi cînd nu'î vorbea nimeni.

Il zărisem, în cîte-va dimineți, plimbîndu-se prin parcul unde cînta orchestra. Umbla săltînd, făcînd cotituri ciudate, oprindu-se brusc, reluînd mersul cu pași grăbiți, saū în-

cet de tot, ca și cum s'ar fi temut să nu facă zgomot. Alte ori umbla numai în vârful picioarelor saū în călcîie. Lumea îl observa, zîmbind.

Era tot d'auna cu îngrijire îmbrăcat, purta mînuși și un baston de trestie.

Figura lui arăta aceeași expresie neschimbată, ca figurile de ceară expuse la vitrine. Cîte odată, în ochii lui părea că tremură o senzație, o emoțiune năuntrică, — mai ales cînd asculta muzica. Atunci se oprea în loc, și trebuia să'l privești cu multă atențiune, pentru a ghici plăcerea ascunsă ce-î cauza armonia.

Înr'o zi, se așeză pe o bancă, lîngă mine. Cum eram dispus, vrusei să fac o glumă răutăcioasă și apropiai de nasul noului venit un trandafir mare, cumpărat cu rouă pe el.

Henri nu făcu nici o mișcare de surprindere, mirosii floarea în liniște, apoi întoarse capul spre mine, privindu-mă fără nici o expresie, numai pentru a mă privi. Hotărît: monstrul acesta îmi devenea interesant.

Il întrebai în franțuzește :

— Cum te numești ?

El tăcu. Crezui atunci că nu cunoaște limba, și cum nici eu nu cunoșteam alta stră-

ină, îmi păru foarte rău, că nu puteam să mă înțeleg cu ciudatul meu necunoscut.

După două minute însă, primii răspunsul:

— Henri!

Mi se păru că e o pisică lihnită de foame, care silabisește.

Dar de ce întârziase atât de mult răspunsul? Înțelesei curînd că în creerul acestei spețe de idiot, procesul exprimării ideilor prin cuvinte se îndeplinea cu multă greutate și neprecizie.

La intervale rari, el începu să'mi vorbească cu același glas stins, într'o franțuzească abea înțeleasă:

— Eū sînt din München.

Apoi, după două minute:

— Tatăl meu e din München....

Și'n fine, după trei minute:

— Soara mea e din München....

Fără îndoială, pricepui că era peste putință să am alte convorbiri cu acest biet cap, întunecat și gol.

Seara, cînd auzii *L'Angelus*, îmi strînse mîna și se depărtă șoptindu-mi:

— Clopotul sună!....

Din ziua aceia ne făcurăm prieteni.

Nu mai era chip să mă scap de el; în fie-care zi mă căuta și se ținea după mine, pretutindenă. Cîte o dată îmi aducea flori.

Cînd îi adresam o mîngîiere prietenească, său îl luam de braț să ne plimbăm singuri prin aleele parcului, se lipea de mine cu aceea plăcere a timizilor, cari se știu iubiți. Și mă gîndeam: copilul acesta bolnav nu fusese nici o dată iubit și mîngîiat?

Văzîndu-mă că stau une-orî la soare, îmi repeta cu un fel de gravitate de a mă convinge:

— Soarele e plăcut!

Intr'o zi, îi arătaî cîte-va femei frumoase și'l întrebaî dacă 'i plac. Voiam să știu dacă n'are vițiul, caracteristic bolnavilor de felul său.

El zimbii sfios și scoase din buzunarul re-dingoteî un portret, păstrat într'un plic albastru. Și pe cînd priveam portretul, — era un frumos cap blond de fată,—el îmi șoptii, cu o discreție adorabil de ridiculă :

— Emilia!...

Apoi, după un minut:

— Emilia e din München.

Eû numai de cît îmi schițaî în imaginație cadrul unei idile: un idiot iubit de o fată

frumoasă și cu minte. Pe urmă, îl întreabă:
(trebuia să adun materialul psihologic)

— Ai iubit-o?

Henri tăcu; își întirzia cam mult răspunsul, mi-era teamă să nu-l amîne pentru a doua zi.

Eū repetai întrebarea:

— Ai iubit-o?

Și așteptam, cu ceasul în mînă, răspunsul. După trei minute, el îngînă:

— Emilia m'a sărutat pe ochi...

În cîte-va cuvinte, — o poemă!

Mă uitai aproape în ochii lui, — singurele părți la care natura lucrase cu o finețe artistică, punînd într'înșii nuanțele albastrului celui mai dulce, și acoperindu'i sub cea mai melancolică umbră a genelor.

Cîte reflecții în fața acestor ochi sărutați!... Imi aduceam aminte de atîția oameni, despre cari nu mai știu nimic, plîngîndu-se de-a nu fi fost nici odată iubiți de femei. Erau stranii oamenii aceia, urîți sau schilozi, cari aveau inimă mare, inimă nebună pentru a iubi.

Ca și Henri, poate, ei nu păstrau altă fericire de cît un nume sau un portret...

În ziua cînd am plecat din *Reichenhall*, prietenul meu era trist și neliniștit, cum nu'l văzusem nici odată.

Îmi repeta la fie-care minut:

— Tu pleci?... Tu ești din România?

Și cînd îi arătam cu un gest larg că țara mea e departe, el privea aiurit în zare.

Ca să știu dacă mă va ține minte, l-am întrebat să-mi repete numele, în grabă. Spre nespusa mea surprindere, răspunsul său n'a întîrziat de astă-dată, nici două secunde!

La despărțire,—ca și Emilia,—i-am sărutat ochii, în cari erau lacrimi.

Valsul

V A L S U L

Adrian Norescu era un fel de celebritate în provincia lui. Dacă mulți nu'l văzuseră, toți îl cunoșteau din auzite. Femeile și'l arătau pe stradă, sau în localuri publice:

—Uite, ăla e Adrian.....

Ele îi observau mișcărilor, îi țineau minte cuvintele rostite de el, în treacăt, îndreptau spre figura lui priviri de curiozitate și de simpatie. Ochiul lui erau, adese-ori, subiectul discuțiunii lor.

Tinărul acesta își da toate silințele să pară interesant și plăcut. Privirile femeilor îl cam exaltaseră puțin, ba chiar ajutau, într'un mod inconștient, să'l pregătească pentru momente de sentimentalism bolnăvicios.

Nu împlinise încă trei-zeci de ani și avea o figură obosită și puțin palidă. Dar el știa, din unele romane, că insomnia și tristețea sunt apanagele sufletelor delicate! Une-orî căuta să'și deprindă ochii a privi ca Hristos, în ultimul suspin, cînd moare pe cruce. O nuanță trandafirie pe obraz l-ar fi supărat. El socotea că culoarea roșie nu șeade bine de cît băcanilor.

Dar toate aceste afectări ridicule, nu'l făceau nesuferit prietenilor. Avea un caracter ales, care se caracteriza, mai ales, prin bunătate și o înclinare nestăpînită pentru sacrificiu. Se zicea despre el: «e un băiat bun, dar cu gărgăuni în cap».

De sigur, în aceste cuvinte se ascundea și un sîmbure de invidie. Adrian întrecea pe toți tinerii în arta de a dansa. Valsul iera patima lui, nebunia, geniul lui.

La opt-spre-zece ani, era deja numit: *regele balurilor mascate*; și nu s'ar fi găsit o fată de croitorie care să nu fi visat plăcerea de a muri valsînd, în brațele lui Adrian.

Părea născut pentru vals. Trupul său înalt, mlădios, ca al unei femei, peste care cădea tot-d'auna minunat de estetic, o redingotă neagră; picioarele lui ușoare, călcînd ritmic

și liniștit; ochii lui mari și negri, strălucind umezi și visători, sub fruntea netedă și palidă, îi dau înfățișarea unui zeu tânăr, intrupat în visul unei fecioare.

Maî târziu, fiind numit grefier la tribunalul de comerț, talentul lui începu a se face cunoscut și prin saloane. Doamnele din societatea înaltă nu ținură în seamă că e un «biet slujbaș», și'l invitară la serate, la nunți și la baluri.

Adrian dansa cu toate. În valsul în trei pași, lumea îl privea uimită. Cîte-o dată, ceilalți dansatori se opreau. Se făcea o tăcere desăvîrșită, unde nu s'auzea de cît adierea legănătoare a muzicii.

Ferice de femeia care se afla atunci în brațele lui Adrian! El o ducea într'un sbor abia simțit, ca într'un vis. Picioarele lor atingeau parchietul atît de ușor, că produceau un freamăt, ca al frunzelor uscate risipite de vînt.

A doua zi, femeile, spunîndu-și impresiile de la bal, nu uïtau să adauge: «Am jucat un vals cu Adrian».

O mireasă ținuse ca la nunta ei, să fie invitat și Adrian. Era dorința unei fete de croitorie care cunoscuse pe vestitul dănțuitor,

în vremea cînd acesta iera un simplu copist. Ginerile,—o calfă de cismărie,—a fost nevoit să îndeplinească dorința fidanțatei lui.

Adrian nu era un orgolios; s'a dus și a dansat cu mireasa un vals.

Nimeni nu'și lămurea ce farmec avea acest tînăr în dulcele vîrtej al valsului. Femeile par'că simțeau senzația unei înaripări nesfîrșite. Adrian punea în sufletele lor o căldură, o exaltare ciudată. Felul său de a le cuprinde talia, apoi mlădierea cu care le purta în ocolurile ritmice ale jocului, încîntau, luau mințile.

Ajunsese ca femeile să'l invite la vals. El nu respingea pe nimeni, găsea că într'adevăr era dreptul «secsului frumos» să invite, iar nu al bărbaților.

Adrian era neobosit.

* * *

Dar într'o zi a băgat de seamă că un junghiu îl încearcă, de cît-va timp, în partea stîngă a pîeptului. După cîte-va zile, a început să tușească și să scuîpe sînge.

Doctorii i-au spus să stea o iarnă întregă liniștit, să nu mai joace valsul. Din cauza valsului a răcit, a băut apă rece, fiind asu-

dat, s'a întors acasă, noaptea tirziu, prin ger. Și iată'l acum,—victima valsului!

Adrian a nesocotit sfaturile doctorilor și a urmat să fie iarăși sărbătoritul dănțuitor al femeilor. Dar asta n'a durat mult: boala s'a făcut mai amenințătoare, pînă cînd l-a aruncat în pat.

Incepuse viscoarele lui Ianuarie. Adrian primea, aproape în fie-care zi, invitațiuni la baluri, la nunți. În curînd se auzii că *regele valsului*, se stîngea cu încetul. Femeile se îndoiau, voiau cu orî-ce chip să se încredințeze, prin ele însă-și, de adevărul acesta, care le îngrozeau. În sfîrșit, aflară că bietul tînăr nu se mai putea da jos din pat, nici pînă la fereastră.

Adrian căzuse într'o tăcere neînteruptă. Nu vorbea cu nimeni, nu răspundea nici chiar femeilor din vecinătate, cari îl vizitau. Părea tot d'auna dus într'o depărtare adîncă, pe care o ghiceai din felul său, vag și neclintit, de-a privi.

O singură dată, auzind o flașnetă, pe stradă, ale cărei note, acoperite de vuetul viscolului produceau un cîntec neînțeles și bizar, Adrian avu o halucinație, ridică brațele, șoptind încet și rar: valsul!.....

În primăvară, muriî.

Moartea lui fu un eveniment trist în orașelul acela. Femeile căutau să afle prin ce strade va trece cortegiul. Multe îl plîuseră, în taină.

Sicriul, în care era închis *regele valsului*, era acoperit cu flori.

Prietenii săi însă, puseră la cale un plan, care avu un răsunet uimitor în lumea liniștită a provincii. Ei tocmiseră o bandă de lăutari s'aștepte mortul la cimitir. Acolo aveau ordin să execute un singur cîntec.

Cînd serviciul religios fu sfîrșit, iar cioclii coborau cosciugul în mormînt, lăutarii începură să cînte valsul din *Faust*.

Fu o uimire generală. Sub soarele care apunea, prăfuind ramurile înmugurite ale copacilor, cu o lumină de aur, notele divinului vals se împrăștiau ca un zbor de suspine ieșit din morminte.

Femeile plîngeau.

Ultimele acorduri se stinseră odată cu cei din urmă bulgări de pămînt aruncați peste cosciug.

O sinucidere

O SINUCIDERE

In fie-care Sîmbătă, seara, ne adunam cîți-va prieteni la un tînăr pictor, Andrei Vineș, pușin cunoscut de public, dar care avea un adevărat talent de peisagist. Fumam, beam ceiauri, coñiacuri, și stam de vorbă, une-orî pînă despre zi. Convorbirile noastre erau liniștite și obiective. Fie-care avea felul său de-a concepe, de-a argumenta, de-a fi logic sau paradoxal, și de-a se exprima. Mai tot d'auna plecam unii încredințați de zisele celor-l-alti. Și pe lîngă asta, ne iubeam și ne ajutam la nevoi.

În seara aceea, eram foarte impresionati și tăcuți. Abia schimbasem cîte-va fraze; ne

înțelegeam cu ochii. Ne stăpînea pe toți aceiași uimire puternică: în dimineața acelei zile se împrăștiase vestea despre sinuciderea celui mai bun și mai simpatic prieten din ceata noastră. Cauza care 'l îndemnase la această hotărîre îngrozitoare, era o iubire nenorocită. O fată, pe care el o adora, o îndumnezeia, de ani întregi, se măritase c'un altul.

În adevăr, nenorocitul nostru prieten făcea parte din rasa cea mai curată a sentimentalilor. Dar nimănui nu i-ar fi dat în gînd că el putea fi în stare să ajungă la acest sfîrșit.

Părerile noastre erau diferite: unii îl plîngeau, găseau ca sinuciderea lui fusese săvîrșită într'un moment de neînchipuită desperare; alții credeau că era o nebunie, mai ales că, de cît-va timp, prietenul nostru căzuse într'o melancolie neagră. Ne hotărîsem chiar să ne ducem la Doctorul Minovicî și să 'i cerem lui părerea asupra acestui caz, care de alminterea nu era excepțional. Sinucisul lăsase în urmă cîte-va scrisori și un memoriu.

Dar pe cînd eram mai adînciți în felurite reflecțiuni, prietenul nostru Andrei Vineș izbucni într'un rîs zgomotos, repetînd: «Orî-

ce sinucidere îmi amintește vechia mea frică de șobolani!»

Ne uitărăm, zîbind, unul la altul. El urmă:

— Vreți să vă povestesc pățania mea cu șobolanii?

Cum toți doream să ne scăpăm de impresia tristă ce ne stăpînea, primirăm să ascultăm acea poveste.

Andreï Vineș începu:

«Acum șapte ani trăiam în București, într'o mansardă, — departe de pămînt.

Cerul e o vecinătate plăcută; și vă încredințez că, lăsînd de-o parte sărăcia, trebuie să aibî o fire poetică pentru a locui aproape de stele.

Sînt șapte ani de-atunci, și mi se pare c'a fost ieri.

E ciudat: cînd ne-amintim nenorocirile, distanța vremii se restrînge.

Azi m'am coborît pe pămînt; trăiesc într'o cameră mai îngrijită, mă învecinez cu oamenii; dar nu rare orî simt nostalgiile de etajul al IV-lea.

Și aici e locul să recunosc o iluzie bizară: tot ce a fost odinioară durere, amărăciune, decepție, cînd îmbracă frumoasa purpură a amintirii, ne pare mai atrăgătoare de cît feri-

(cirile reale. Trecutul dă lucrurilor dispărute un aspect poetic;—e un mare artist!

* * *

Imi închiriasem o mansardă și plătisem chiria pe două luni, înainte. Această onestitate anticipată uimii pe proprietăreasă, — o femeie în vîrstă, care avea idei foarte pesimiste asupra studenților și militarilor.

Mansarda nu fusese locuită de mult; păstra un miros greu, ca și cum într'însa ar fi zăcut multă vreme un bolnav. Unghierele se aflau sub stăpînirea păiajinilor, iar pe pînzele lor subțiri era risipite legioane întregi de muște.

Și eu veneam să locuiesc în mijlocul atîtor călăi și victime!...

La cîtă perversitate te fac să asisti cele mai neînsemnate insecte!... Un păiajen, care întinde o cursă atît de delicată, atît de fină, pentru a ucide o altă ființă, nu 'ți rănește sensibilitatea ca și luptele existenței din societatea omenească?...

* * *

După ce 'mî așezai cărțile pe cîte-va poște de lemn, mă lăsaî molatec pe o canapea vechie. Venea de departe zgomotul imens al

oraşului. Era un vuiet confuz, — un amestec de milioane de şoapte, de plîngerî, de vorbe, de tropote de trăsuri, de tramwaie, de paşi, de ţipete, avînd, toate la un loc, sonoritatea unui suspin monstru.

Se înserase.

Prin fereastra deschisă,— un ochi mic de geam,— străbătea umbra sfioasă a serii şi da singurătăţii mele farmecul unei uitări de veacuri. În aiurarea visurilor mi se părea că sunt la o înălţime ameţitoare, şi vorbesc stelelor.

Era o clipă de dumnezeiască magie a sufletului! Atît de brutale sînt cîte o dată aspectele existenţei noastre obicînuite, şi atît de dureros ne rănesc simţirile, în cît e o neţăgăduită fericire a şti să 'ţi creezi, în graba momentelor, seninul tău de tăcere, de extaz, de uitare...

* * *

Un zgomot...

Aprind lumînarea... Alt zgomot,— o goană de paşi mărunţi!...

E cine va cu mine?... Vechia mea frică din copilărie mă scutură din creştet pînă în tălpi. E o surprindere, ce să repetă din vreme în vreme, a urîtului, a spaimei de a fi singur.

Dar aștept.

Ce frumoase erau visurile mele! Un zgomot, un fior le risipise. Un nimic este în stare să hotărască în firea noastră dureri și fericiți, pe cari n'ar putea să ni le dea o viață întreagă.

Iarăși zgomotul! Intorc capul spre partea de unde venea, și zăresc două capete de șobolani, ieșite din ascunzătorile lor. Și ochii lor exprimau o neînchipuită dorință de a se plimba prin odaie.

În cușca unui tigru m'ar fi fost mai puțin frică, de cât lângă un șobolan.

Curios lucru!... Am citit în confesiunile unor fricoși și visători că șobolanii și greerii le-au turburat adese-orî liniștea singurătății lor. Înțeleg greerii, — aceștia sînt niște soliști monotoni, dar plăcuți în timpul iernei. Ce atrage însă pe șobolani în intimitatea acestor oameni? Să fie bibliotecile?

În adevăr, pe cînd mă retrăsesem în pragul ușei, șobolanii se repeziră către un colț al odăii, unde aruncasem o grămadă de cărți mai vechi. Marginile unui volum cu scoarțe galbene, purtînd în frunte numele lui *Racine*, începură a fi devorate.

O... poeți! iată gloria voastră!...

Infricoșat, coborîi scara, cu gîndul de-a mă plînge proprietăresei de violarea domiciliului.

Fusei foarte mirat cînd proprietăreasa rîse cu hohot, asigurîndu-mă că au mai stat și alții cu aceste animale; cu alte vorbe, că sunt niște șobolani familiari și prietenoși.

Cu toate acestea, cerui banii înapoi, hotărîndu-mă ca a doua zi să mă mut. Apoi, fără să știu unde, pornii pe stradă.

Un moment îmi venii poftă să fac și eu haz de nenorocirea mea ridiculă.

Mi-ar fi fost însă peste putință să mă reîntorc în mansardă. Și hotărîii să nu dorm toată noaptea.

Intraii într'o cafenea. Era lume puțină. Servitorii aveau un aier somnoros și obosit.

Cerui o cafea și un jurnal.

Afară, lumea se plimba veselă și zgomo-toasă.

Aproape mașinal îmi aruncaii ochii pe o coloană a ziarului și citiții: «Tînărul X, în vîrstă de șapte-spre-zece ani, s'a sinucis ieri noapte, în odaia sa din strada * * Pe masa de lucru s'a găsit o scrisoare, din care reiese că această desperare fusese hotărîită de niște crude deziluzii de iubire».

Rîsul proprietăresei îmi venii în minte: sunase ciudat rîsul acela!...

Să te sinucizi la șapte-șpre-zece ani din cauza unor «deziluzii de iubire», nu este tot atît de laș ca fuga mea din mansardă, de frica șobolanilor?

Și în sensul acesta am filosofat nu mai știu cîte-ore, apoi m'am reîntors acasă și am dormit fără nici o teamă. Decepțiile,— ca și șobolanii,—te sperie, fără a'ți face nimic, dacă nu le ieși în seamă».

Prietenul nostru, sfîrșind această poveste, înțeleseserăm că el încercase să ne sustragă din nedumerirea și tristețea, în care ne adîncise sinuciderea aceluia, care se adăogase la figurile, tot d'auna misterioase, din dramele iubirii și-ale morții.

I d e a l u l . . .

I D E A L U L ...

Domnișoara Mimi Stelescu a scăpat în sfârșit de pension. Toată cultura sa se mărginește la o franțuzească stricat vorbită și cite-va noțiuni de clavier. Cît despre Geografie, Istorie și Matematici, ea nu se sfiește să rîdice din umeri și să mărturisească, rîzînd, că nici odată la aceste obiecte n'a căpătat o notă mai mare ca patru. Singură Gramatica o îngrijește puțin. Ea se teme că va face, poate, greșeli grosolane în scrisori de iubire, cari sunt cele mai tainice pagini din viața orî-cărei femei. Dar ea și-aduce aminte că a citit într'o carte de versuri, unde poetul spunea iubitei lui:

Imi plac greșelile tale de ortografie și de gramatică.

De sigur, asta e un farmec. Și-apoi, pînă acum nu s'a întocmit încă o gramatică și o ortografie a inimei. Nu este mai expresiv un suspin decît un punct de exclamație? Și cu ce cuvinte, cu ce semne să scrii aceea ce nu se poate șoptii,—partea nepătrunsă a patimei?

Un singur lucru îi surîde, ca un vis mare de noroc: e bogată și frumoasă. Nu e lipsită nici de simțire: idealul ei este să facă pe un om fericit. Cine va fi acela? Intrebare repetată adese-orî în sfaturile gîndurilor sale.

Faptul că a scăpat de carte și de profesori o ademenește cu doruri aprinse de libertate și de plăceri. O singură părere de rău n'o părăsește: amintirile dormitorului. Erau, în adevăr, nespuse de încîntătoare orele de noapte, cînd elevele puteau citii, pe fuřișu, pe romanșierii și poeții lor favoriți. Dar destăinuirile, reveriile, șoptite între dînsele, sub lumina slabă și somnoroasă a lămpilor!.... Ah, dormitorul!....

Acum însă începe altă viață. D-șoara Mi-mi va intra în lume, va purta rochiile, după cea din urmă modă, își va comanda pălării admirabile, va face cunoștințe cu tineri spiritali, curtenitori, sentimentali,—de toată mîna. Ea va căuta să placă tuturor. Asta e

singura artă în care o femeie nu trebuie să fie de cît măiastră. Dar va ști să aleagă, să nu-și dea inima de cît aceluia care va putea s'o cucerească.

Zestrea ei îi va înlezni traiul bun, călătoriile prin țări streine, și mici vanități de a-și arăta simțul carității către cei săraci.

Ceea-ce însă o mulțumește mai adinc este deplina libertate ce o are, de-a citi Și-a cumpărat pe toți romanțierii cunoscuți: Bourget, Feuillet, Daudet, Zola...., —și în fie-care zi trăiește, cîte-va ore, numai în atmosfera amețitoare a romanelor.

Și deja în orizonturile vapoase ale visurilor ei, pare a se întrupa liniile ideale ale unui chip de iubit... E încă vag, dar cînd îi va apare în realitate, ea îl va recunoaște.

De cît-va timp, D-șoara Mimi observă că, mai în toate serile, trece pe lângă fereastra ei un tînăr, ca de vr'o două-zeci și cinci de ani, simplu și curat îmbrăcat. Are ochii negri, aprinși și îndrăzneți; mustățile abia mijesc, talia o ține dreaptă, după mers se cunoaște a fi mlădioasă, iar părul îl poartă frizat și cam lung.

La început nu l-a băgat în seamă, dar mai în urmă a început să-l privească după perdele. I se pare simpatic.

Tînărul necunoscut trece pe lîngă fereastră, se depărtează cîți-va pași, se întoarce apoi,—și a doua seară revine pentru a face același lucru. E ciudat!.... Ea înțelege, cu un fel de frică copilăroasă, că frumusețea ei a început să deștepte evlavii și dorințe. Și asta o face să caute o singurătate pentru a se lămuri și a'și pricepe propriile ei gînduri și neliniști.

Noaptea se gîndește la *el*, dar își făgăduiește că va fi cu minte, va depărta frigiditățile acestea, cari nu'i dau pace și odihnă. Nu'și poate stăpîni însă curiozitatea de-a ști cum îl cheamă: Alexandru? George? Petre?...., poate Virgil!....

Intr'o zi, zărindu-l de la fereastră, s'a dus repede la clavier, și a început să-și legene pe notele unui vals o senzație de fericire... Cînd a ieșit în balcon, tînărul obicînitelor seri asculta în stradă. Ea l-a privit cu o nepăsare silită; el i-a mulțumit, ca un trecător umilit, cu recunoștința ochilor.

O iubește. Ce spune acest cuvînt? Mult, mult,—cît nu putem înțelege. Și biata fată analizează taina asta cu nesiguranță și fără liniște. Dar n'a mai iubit-o părinții, rudele, prietenele? Era altă iubire, care îi aducea bine, fără a o turbura și n'o făcea să sufere.

Da, iubirea unui om este altfel; într'însa se coprinde fericirea.

Dar cine-o fi tînărul acela? Nu mai încap pe îndoială că e de bună familie, avînd o mamă iubitoare și blajină, frați mai mici, drăguți, surori frumoase. Și-o fi terminat studiile? Pare a avea aîerul unui triumfător la bacalaureat. De ce nu i-o fi scriind? Nu îndrăznește. In ce chinuri s'o fi zvîrcolind el: să'i scrie? să nu'i scrie? Bietul băiat!

Altă dată i s'a părut alt-fel; trebuie să fie un artist, umblă cam visător, și mai ales îl trădează părul lung și tot d'auna frizat. I-o fi făcînd versuri? Sau poate e pictor..... Și dacă trece în fie-care seară, pe lîngă fereastră, e pentru ca să'i fure contururile figurei, umbra genelor, linia dreaptă a nasului, seninătatea frunții, neînchipuita poezie a ochilor.... O fi reușind-o, sau o fi făcînd-o mai frumoasă? Așa sînt îndrăgostiții: idealizează.

Ea caută acum prilejul să-l cunoască. Se miră că nu-l vede nici la teatru, nu-l întîlnește prin saloane, nici cel puțin la șosea. Trebuie să fie un singuratic.

Ce-ar simți ea cînd s'ar întîmpla să se cunoască, să-i vorbească, să fie singuri? La gîndul acesta figura ei par'că încearcă o tran-

sfigurare, tîmplele îi svîcnesc puternic, — ar vrea să plîngă, să rîdă, își afundă capul în perini, și rămîne așa, ore întregi...

* *
* *
* *

E seară. Stelele răsar una cîte una, ca niște lumini cari s'ar aprinde singure. Aîerul e clar și dulce.

Doamna Stelescu, D-șoara Mimi și un ofițer de cavalerie, prieten al casei, staū în balcon.

Vorbesc despre apropierea toamnei, despre baluri și alte banalități. Ofițerul face mereu spirit, dar D-șoara Mimi e cu gîndurile aîurea și abia zîmbește.

Tînărul necunoscut trece, ca de obicei. Mimi îl zărește căși descopere capul și salută pe ofițer. A.... se cunosc! In sufletul ei tremură o speranță....

Cînd ofițerul vrea să plece, Mimi îl însoțește pînă la ușa *entreului*, și înainte d-a pleca, îl întrebă :

— Cine a fost tînărul acela care v'a salutat ?

— Care tînăr D-șoară ?

Mimi caută să'i aducă aminte.

Ofițerul se plînge că are memoria cam scurtă, dar de-odată exclamă, zîmbind :

— A!.... băețandrul ăla cu părul frizat!...

E o calfă de bărbierie....

Mărturisire

MĂRTURISIRE

— Manuscris găsit —

reme rea.....

De la fereastră, privesc în stradă. Peste drum, într'o circiumă, un chitarist bătrîn, — artistul săracilor, — cîntă romante vechi și uitate. În jurul unei mese, cîți-va muncitori îl ascultă, beau și par veseli. Mă 'ntreb: sunt veseli în realitate, sau au puterea să 'și creeze senzația veselii? Intre simțirea mea și Natură este aita apropiere, în cît o mare parte din senzațiunile mele plăcute sau triste, sunt hotărîte dupe starea vremii.....

A început să plouă.

Un cîine lățos, slab și murdar, tremură în

mijlocul drumului. Par'că e adîncit într'o consfătuire cu sine însu-și; trebuie să 'i fie foame și frig.

Gardistul de stradă, cu gluga în cap, trecînd pe lingă dînsul, îl lovește cu piciorul. Cîinele abia se depărtează, schierlălăind, — e șchiop.

Mă retrag de la fereastră. A observa e adese ori o durere. Lumea, în cele mai ascunse colțuri ale ei, ascunde mai mult aspecte triste și brutale.

* * *

Singur, singur....,

Ași putea ieși să întîlnesc un prieten. Dar lucru ciudat! Cîte-o dată am scrupulul acesta: cînd sunt trist caut să nu întîlnesc oameni. Lumea, în general, e veselă; ea nu tolerează pe cei triști. Un om, care ar plînge în stradă, ar fi ridicul, sau luat drept nebun. Durerile și nenorocirile, manifestate în vileag, sunt neînțelese sau batjocorite.

Singurătatea este singul loc în care se pot retrage cei ce poartă cu ei o suferință. Cu tine însu-ți poți fi cum vrei; odată ce ai pășit pragul casei, pentru a intra în lume cauți a te potrivi celor-l-alți.

De aceia mulțimea e atât de puțin originală; toți par'că se aseamăna.

Și cu toate acestea, e un sentiment mai adânc omenesc ca nevoia de-a te mărturisi? În toată religiunea creștină, confesiunea mi se pare taina cea mai bine-făcătoare.

Cei simpli, cei ignoranți, rar pot să privească clar în propriul lor suflet. Lumea lor năuntrică e strîmtă și obscură. Dar pentru un om, care își dă seamă de toate impresiile, emoțiile, gândurile și visurile sale; care le înțelege, le analizează, le definește; care pe motivul lor, își formulează o concepție și o filosofie asupra vieții,—de sigur, e o nevoie și o fatalitate să stea puțin mai departe de lume.

Iubirea sau prietenia unei femei este tot ce convine acestui fel de oameni.

* * *

Ea înțelegea tot d'auna această filosofie individuală, și fără a-i da un caracter anti-social, o urma.

Era o prietenă de copilărie. Mersesem împreună la școală; petrecusem verile în aceeași grădină, într'o stradă depărtată; mai tir-

ziu, ne plimbam singuri, citeam aproape aceleași cărți.

Din cauza sărăcii, în care se afla tatăl său, fusese silită să întrerupă învățătura. Mama ei murise.

Tatăl său, vecinic în luptă cu cele mai aspre nevoi, o lăsa, mai tot d'auna, singură. Îi duceam în fie-care săptămână, cărți. Cîteodată, o găseam plîngînd, deprinzîndu-și astfel sensibilitatea către o stare bolnăvicioasă.

Lipsită de ceea ce întocmește mulțumirile obicinuite ale vieții, ea își creaa o atmosferă de vise, de iluzii copilărești, poate, dar din care dorea să n'o depărteze nimeni.

Trăind mereu în singurătate, într'o resig-nație dureroasă, cu visurile și cărțile ei, mă gîndeam, ce va face această ființă, cînd va trebui să intre în lume? Era atît de puțin făcută pentru viață!....

Toți oamenii mor,—după ce au *trăit*; sunt însă unele ființe predestinate, cum s'au născut, pentru a muri. Ele nu pot să trăiască.

* * *

N'a iubit-o nimeni. S'a măritat c'un om ordinar și brutal, care de sigur a făcut-o să sufere; apoi a murit.

Sunt dureros de tainice viețile acestea cuprinse numai în câte-va cuvinte!

* * *

M'am dus să 'i vizitez mormîntul. Cimitirul ne dă iluzia că morții sunt aproape de noi,—și cu toate acestea sunt așa de departe! Plouă.

În nici o parte, toamna nu 'ți cauzează o deprimare sufletească mai sfișietoare, ca într'un cimitir. Oh! e atît de nemerit cadrul acesta posomorît, — orizontul nouros, arborii desfrunziți, monotonia ploii, — pentru lumea aceasta de morminte!

Primă-vara cimitirile au o înfățișare cochetă; sunt prea multe flori.... Fie-care mormînt pare o grădinuță. Nu, atunci locașul morții e prea frumos, prea estetic....

Pentru ce căutăm să înfrumusețăm moartea, cînd în realitate e atît de hidoasă?

Am ajuns, în sfîrșit, după cîte-va colindări printre cruci, în fața mormîntului prietenei mele. O piatră dreptunghiulară, pe care stă gravat numele ei.

În jurul ei, uitare, uitare, uitare....

Am stat pușin și am plecat. Pe drum am cugetat mai mult la moarte, de cît la ea.

* * *

Pe seară, tatăl ei mi-a adus un caiet îmbrăcat în scoarțe albastre. Bătrînul mi-a spus că l-a găsit într'unul din cuferele ei vechi. L-a resfoit puțin și a văzut că într'însul e vorba despre mine.

Toată noaptea am citit și am recitit paginile acestui caiet. E un jurnal de iubire, — de iubire mută, nemărturisită, dusă în mormînt...

Numele meu revine la fie-care frază.....

.
.

Lăutarul satului

LAUTARUL SATULUI

Fera în timpul seceratului. Țăranii porneau la cîmp cînd se îngîna ziua cu noaptea, însoțiți de neveste și copii. Rămînea acasă mătușele și cîini.

Ziua, satul iera pustiū. Soarele infierbînta pulberea de pe drum, înpînzea peste întinderile depărtărilor o mare nesfirșită de aburi. Pretutindenî domnea aceeași liniște grea și monotonă.

În fața casei unde locuiam, se ascundea, după o leasă de salcîmî, bordeiul lui Mitru țiganu, lăutarul satului. Bordeiul n'avea curte, părea o vizuină de animal, părăsită. Un petec de pămînt bătăturit îi servea drept prispă.

Dar frunzișul unui nuc bătrîn lăsa peste

această movilă de pământ o umbră prietenoasă. Iar ca la două-zeci de pași de bordei, se ivise de curînd un izvor idilic, născut cine știe de unde.

Cînd soarele ardea mai cu furie, nu mai puteam sta în casă; umbra nucului mă ispitea. Într'o zi am luat-o într'acolo. Și-apoi țineam cu ori-ce chip, să-mi cunosc vecinul. Mai mult saŭ mai puțin, condeïul meu cu vioara lui, se înrudea.

În tot satul acela el era singurul *artist*. Pe cînd cei-l-alți oameni se îndeletniceau cu munca practică a vieții, lăutarul sta acasă, leneș și visător, trîntit la răcoare, saŭ dregîndu-și vioara, acordîndu-și strunele..... Șease zile din săptămîină era o adevărată inutilitate. —un biet greere! Dumineca înveselea cîrciumile, făcea horele să salte.

Mi-era drag. Venise abia de două ani în sat, era străin, trăia singur în bordeiul, pe care i-l dăruise un arendaș milos. Băeții din sat îi plăteau, în tovarășie, o sumă neînsemnată de bani, ca să le cînte în toate sărbătorile.

Figura lui te înduioșa și te făcea să rîzi. Pe un trup slab, puțin ghiebos, sta cel mai hidos cap care l-am văzut vre-o dată, în viața mea. Vărsatul îi mîncase toată fața, în cît abia se

deosebeauă ochii, ca niște găuri negre pe o bucată de ceară, de culoarea pământului. Părul îi cădea rar și nepieptănat pe urechi și pe frunte. Singură gura avea o expresie de sficiune și de tristețe.

După ce se obicnuise să'mi ceară țigări, — primul pas către intimitate, — nu era greu să 'i zmulg cîte-o confidență, cîte-o taină, șoptită în limbajul lui barbar, abia înțeles.

— De unde ești tu, mă Mitrule? l-am întrebat odată.

— Eă, hai?... Eă, de departe!... și cu un gest larg a arătat spre apus.

— N'ai tată?

— N'am....

— Nică mamă?

— Nică....

— Nică frați, nică surori?

El făcu semn cu capul că n'are.

— Eă, cum așa?

— Iac'asa, — de!

Zicea un ursar că e tata lui, dar el nu l-a crezut. Știa el că'l minte, că vrea să'l iea cu el, să'i cînte de geaba,—și l-a și înșelat cît-va timp. Dar a făcut ce-a făcut și-a fugit.

— Dar cu vioara cine te-a 'nvățat? l-am întrebat altă dată.

— Cu vioara?... Iaca vorbă!... Cine să mă 'nvețe? — eu!

Și prin cuvinte desperechiete, prin exclamații naive, prin gesturi nehotărîte, îmi descoperea, ce iera mai ascuns în sufletul lui întunecat.

Oamenii din sat nu 'i plăcea; erau răi, nu'l ajuta cu nimic, și'l batjocorea. Se plîngea de ei și avea în gînd să se ducă aiurea.

— Unde? îl întrebam.

— La oraș, la nea Dănică potcovarul, unde m'am pomenit de mic copil.

— Poate acela e tatăl tău?

— Ba nu e ala, că ala e bogat.

— Și de ce-ai fugit de la el?

—..... Că avea o fată rea care mă bătea, mă bătea.... Și ce frumoasă iera, mumă!

— Frumoasă, mă Mitrule?

— Aoleoo!... boerule, — ca soarele!

Și ochii lui se ridicau spre cer, să întilnească astrul, cu care asemuise pe fata aceia rea.

Să-ți aduci aminte de frumusețea unei ființe, care ți-a făcut numai rău, nu este asta o bunătate de inger?

Dumineca mă duceam să'l ascult la horă. Băeții în cămăși albe și curate, cu pălăria pe-o sprinceană, fetele cu zăvelci și cu flori în păr, jucau, se îndrăgosteau, uïtau amarurile, erau fericiți.

Mitru le tălmăcea cu vioara lui tăinele tăcute din inimile lor. Aceea ce ei nu'și puteau spune, nu'și puteau lămuri, spunea și povestea vioara.

După horă, lăutarul intra în cârciumă, unde țăraniî prelungeau chieful pînă noaptea, tîrziu. Le cînta pe băutura, pe o bucată de pîine saū pe cîți-va gologani.

Intr'o zi, l-am chiebat la mine, în odaie

Am întrebuintat o adevărată diplomație pînă să-l fac să șeadă pe scaun.

Un țigan, șezînd pe scaun, este un tabloū de-o rară originalitate!

Adusese și vioara. Vream să-mî cînte numai mie, un cîntec pe care îl știa el mai bine, îl simșea el mai adînc. El sta pe gînduri, c'un deget necăjea mereū o coardă, căuta ceva.

— Bine, să-ți cînt, șoptii el, după o pauză lungă, și 'și puse vioara la umăr.

Dar cînd fu să 'nceapă, lăsă arcușul în jos, pironii ochii în pămînt și rămase, ca nemișcat.

Crezui că nu'și reamintise bine cîntecul și nu'î turburai tăcerea. Dupe cîte-va minute însă, văzînd că păstrează mereu aceeași nemișcare, începui să m'arăt nerăbdător. El se uita la mine:

— Știi ce, boerule, nu țî-l mai cînt.....

Mie, cîntecul ăsta îmi face rău, par'că mă săgeată la inimă..... Mai bine îți zic o chindie!

Eram nemulțumit, mă plimbam supărat prin odaie. In sfîrșit, după multe rugăciuni, ciudatul meu lăutar se hotărî să'mî cînte. Eū închisesem ochii și mă așezasem în colțul unei canapele.

In pacea odăii se împrăștiă o adiere de farmec. Notele erau simple, suspinătoare, de o monotonie tristă. Era un cîntec nemeșteșugit, un fel de improvizație copilărească, dar înduioșătoare ca o poveste.

Și mi se părea că în armonia asta risipită, lăutarul, la umbra salcîmilor, sau în întunericul umed al bordeiului, își tălmăcise viața lui de vecinic pribeag, fără părinți, fără prieteni, fără iubite....

Dintr'o viață

DINTR'O VIAȚĂ

atăl său o bătea aproape în fie-care zi.

— O să te omor!... Eu te-am făcut, eu o să te omor!... striga el, înfuriat, la fie-ce lovitură căzută pe corpul slab și chinuit al fetei sale.

Vecinii începuseră să se îngrijească de soarta bietei copile. Dar nimeni nu îndrăznea să 'i vie în ajutor; părintele acesta sălbatic ar fi fost în stare să ucidă un om, într'o ceartă.

Toți știau însă că nevasta sa murise tot din cauza bătăilor. Se căsătorise cu ea, de tânăr. Ea nu 'l cunoscuse mai înainte; în unele momente liniștite părea a fi un om blind și

cu mintea întreagă. Dupe cît-va timp de traiu înțelept, adevărata lui fire se dete pe față. Incepu să vie beat acasă, cu toate paralele cîștigate în cele șase zile ale săptămînei, chieluite într'o singură noapte; la primele ei observațiuni dojenitoare, respunse cu injurături; mai tîrziu o bătea, o gonea, apoi iar o ruga să se întoarcă.

În atelierul de cismărie, unde lucra, era socotit ca cel mai bun meșter. Patronul îl iubea, îi arăta multă prietenie, întrebuița toate mijloacele să'l scape de vițiul beției.

Toate încercările rămaseră fără folos. Petrecînd numai prin cîrciumi, lipsea cu zilele de la lucru. Nevasta lui îndura foamea și frigul.

Patronul îl vestii, de mai multe ori, că dacă nu va veni regulat la lucru, îl va da afară. Ceea ce se și întîmplă.

Rămas pe drumuri, trăia dupe banii cîștigați de femeia sea. Cînd nevasta lui se împotriva să'i dea bani, el o bătea, o amenința c'un briceag mare, ce'l purta tot d'auna în buzunar.

Nevasta lui căzu bolnavă. La sfîrșitul unei ierni, murii.

Rămăsese în urma ei, o fetiță anemică, sfioasă ca o pasere.

O chîema Sofia. Ea n'avusese copilărie. Cunoscutese suferința și mizeria din leagăn. N'o sărutase, n'o mîngîiase nimeni.

La cincîspre-zece ani simțea un fel de frică de-a trăi; părea obosită și dorea moartea. Dar mizeria și suferința dăduseră chipului și corpului ei o frumusețe delicată, ca a fetelor de împărat din legende, cari lîncezesc de urît și de doruri ascunse.

Avea ochii mari, căprui, cu priviri vagi și triste, ca ai unei fecioare religioase. Ochii făcuți pentru rugăciuni și plîngerî.

Anemia și neodihna pususeră în jurul lor cearcăne albastre, dîndu-le un farmec bolnăvicios.

Buzele aveau o culoare de trandafiriu veșted; părul crescuse bogat și mătăsos, ca mătasa porumbului. Iar trupul ei era slab, mlădios, cald și molatec.

Tatăl său o bătea cu aceiași furie, ca pe mama ei. Ea nu știa ce să se facă; plîngea, era desnădăjduită, s'ascundea pe la vecini, nopți întregi, cînd el prelungea beția cu zilele.

Teșghietarul de peste drum,—viitor băcan,— un băiat voinic de două-zeci și patru de ani, rău și vițios, îi făcea curte. Fetița asta, pe care o vedea aproape zilnic, într'o rochie veche cu picioarele desculțe, lucrînd la fereastră, îl ispitea, îl făcea nervos și sentimental. Îi zicea : Domnișoară Sofi, îi da, pe datorie, masline și zahăr.

Intr'o zi, i-a dat un buchiet de mărgăritare. Era în primăvară, cînd florile amintesc inimilor tinere, să se grăbească a se folosi de vremea scurtă a sărutărilor și strîngerilor în brațe.

Mai tîrziu, i-a dăruit o perechie de ghiete și i-a făgăduit o rochie, dupe cea din urmă modă.

Ea ar fi voit altă iubire : spre pildă, cu unul dintre copiii de la tribunal, cari treceau pe lîngă fereastra ei, așa de palizi și strînși în redingote negre. Sau chiar c'un sergent-major.....

Teșghietarul avea mîinile negre și groase și purta pe dinainte un șorț verde și murdar. Îi displăcea.

A căutat să nu mai dea ochi cu el. Dar el i-a trimis vorbă, prin gardistul de stradă,

s'o aștepte în poartă, la miezul nopții; are să 'i vorbească și să 'i dea ceva.

La ora hotărîtă s'au întîlnit. El i-a spus aceleași vorbe cu înțeles tainic, — teșghietarul se ducea adese-orî la teatru și știa să, vorbească ca marchijii amorezați. Pe lîngă asta, citea în tot d'auna romanele din *Universul*.

Fata nu s'a mai împotrivit, mai ales cînd a presupus că, poate, el va scăpa-o de bătăile tatălui său.

* * *

Sofia a fugit de-acasă. Teșghietarul îi închiriasse o cameră, într'o stradă mărginașe, trăind cu ea.

Idila iubirii lor a ținut puțin. Teșghietarul era gelos și brutal. Bătăile, întrerupte un minut, reîncepură cu mai multă sălbăticie. Sofia le îndura ca și pe ale tatălui său. Ea se obicînuise cu ele, ca un bou cu jugul.

Dupe cîte-va luni, teșghietarul a gonit-o; ea a umblat, cît-va timp, din vecin în vecin, apoi s'a întors acasă.

Tatăl său era bolnav, dar tot a putut s'o bată.

Cu începutul iernei, bețivul nu mai putea rîdica brațul să dea; se îmbolnăvise greu,

zăcea pe scîndurile patului, înjurînd, cerînd de băutură.

Intr'o noapte, bolnavul se chinuia într'o agonie lungă. Avea spazme și aiurări îngrozitoare.

Biata copilă a ieșit din odaie, înmărmurită de spaîmă. Cui să ceară ajutor? Încotro s'apuce?

Nebună de groază și de desperare, a pornit, plîngînd, pe stradă. Vîntul o bătea în față cu ploaia mărunță și deasă, amestecată cu fulgi de zăpadă.

F o a m e a

F O A M E A

Scriu aceste rînduri pentru cei, cari n'au
ce să mănînce.

Acum cît-va timp, un ziar monarhist din Franța, vorbind despre boala *contelui de Paris*, povestea că acest biet rege exilat și fără tron s'a stins încetul cu încetul din cauză, că stomacul său nu putea digera. Agonia a fost neînchipuit de dureroasă. Dar boala asta n'a venit pe neașteptate. Contele de Paris suferea de mult timp de lipsa poștei de mîncare, în așa grad, în cît numai văzînd orî-ce fel de bucate îi și făcea desgust.

Presupuneți că acest moștenitor la tronul Franței, ar fi avut altă soartă, și ar fi fost chîemat, într'o zi, să guverneze poporul fran-

cez. Cine știe la câte dispoziții sufletești ciudate n'ar fi dat naștere stomahul său bolnăvicios! Politica acestui monarh, atitudinea lui față de popor și de armată, viața lui intimă, ar fi fost, adese-ori, hotărâte după lipsurile de *apetit*, după constipările sau alte stări ale stomahului său, care i-a cauzat moartea.

Și cum *Istoria* ne arată că adese-ori războaiele, desfășurate pe planeta noastră, au luat foc, spre pildă, din pricină că un diplomat stîngaci a călcat rochia unei prințese, poate că poporul francez ar fi fost îndrumat spre gurile unor tunuri mai teribile de cît ale prusienilor, pentru că suveranul său, într'un moment de durere de stomah, ar fi declarat război cine știe cărei națiuni.

Căci în privința sîngelui vărsat de popoare pe cîmpul de război, toți suveranii, fără excepție, au o poftă nesățioasă.

Dar lăsînd de-o parte reflecții de acestea, cari ar părea paradoxale, o singură cugetare mi se fixează în minte, ca o ciudată ironie.

Iată un conte, de viță împărătească, de o bogăție fabuloasă, care putea să aibă la dispoziție cele mai excelente băuturi și cele mai gustoase mîncări, suferind de lipsa poștei, de indigestii,—suferind de foame!

Suferind de foame în abundență; suferind de foame în mijlocul milioanelor !....

În aceiași vreme, alții îndurau foamea din cauza mizeriei, din cauza lipsei unui gologan pentru a-și cumpăra o bucată de pâine !.... O! *apetitul* acestora în tot-d'auna e gata, să se deschidă, și fiți sigur, ei nu se vor plînge de indigestie. E trist însă că pofta lor n'are cu ce să fie satisfăcută, iar stomahul lor are puțin de mistuit. Mai adese-ori în aceste stomahuri goale,—în cari marele Jules Vallès se îngrozea, să se coboare cu gîndul,—se petrec greve ciudate. Intestinele protestează, se vaietă, cer nutrimentul lor zilnic.

S'o fi gîndit oare contele de Paris la frații lui, cari,—o, ironie!—, ca și dînsul, mureau de foame? Ce resunătoare glorie și-ar fi putut crea acest om, dacă din bogăția lui imensă ar fi întocmit o mare ospătărie pentru nenorociții flămînji!

Poate că asistînd la dejunul monstru a cîtor-va sute de acești energici mîncăcioși, i-ar fi revenit și lui pofta de mîncare. Săracii i-ar fi răsplătit cu prisos.

* *
*

După atîtea vorbe, nu mă pot opri de-a nu esclama : o foamea !

Ca mulți alții, am cunoscut-o și eu, — o singură dată, — dar atât și mi se pare prea mult.

Sînt cîți-va ani.... De ce însă n'ași păstra această amintire într'un colț uîtat al sufletului meu? Și-apoi, une-orî, vanitatea de a te mărturisi nu 'nsemnează o profanare?

Sufletul are unele taîne pe care le ascunde tot-d'auna sub tăcere. A le da în vileagul lumii, e o durere saũ o nesocotință.

Cu toate astea, pentru că am început..... Sînt cîți-va ani. Trăiam în București, într'o mansardă. Eram vecinul stelelor. Ce făceam pe atunci? Bine nu 'mî aduc aminte, dar de sigur ceea ce fac și astă-zî, — visam.

Intr'o dimineată simțeam un fel de frică să mă scol din pat. Soarele inundase odaia cu lumina lui generoasă și avea aîerul să mă dojenească cu razele lui dulci: «leneșule!»

Firește, de unde era să știe soarele pentru ce întîrziem în pat. Ce vreți? azi îmi vine să glumesc; dar atunci mă ademeneau gînduri negre.

În sfîrșit, m'am sculat, m'am îmbrăcat, am eșit pe stradă.

Era ora mesei. Foamea începuse să 'mî dea de veste, tocmai în momentul cînd treceam

pe dinaintea băcăniei lui Moceanu. Înăuntru, cîți-va ofițeri beau țuică.

Drumul spre birt îl cunoșteam eu, dar birtașul aștepta să-i aduc abonamentul pe două luni, și nu mai era chip să dau ochii cu el.

În buzunar n'aveam de cît o țigare uitată, — o iluzie, un pic de noroc, păstrat fără să știu.

Am fumat-o,—sălbăticește.

A,... dar credeți că foamea se 'nșeală cu fumul unei țigări?

Ce era de făcut? Umblam aiurit,—și fără să-mi dau seamă, mai mult dam ocoale tocmai pe lîngă restaurantul lui Capșa, la ale cărei vitrine gelatinele și maionezele de raci, mă ispiteau, mă atrăgeau ca niște primejdii.

Înăuntru, am zărit fălcă mișcîndu-se, pahare golindu-se, chelnerii servind..... Am trecut repede.

De aci, m'am îndreptat, ca sub puterea unei voințe streine, în restaurantul lui Iordache. Mesele erau pline. Am întrebat pe chelner dacă un domn, cu pălăria așa, cu nasul alt-fel, a venit pe acolo. Chelnerul m'a privit ciudat. Pînă în stradă, m'au urmărit privirile lui și mirosul unei musacale.

Mi-era foame, mi-era foame îngrozitor. O!

pașii mei rătăciți pe bulevardul Capitalei, sub cerul unei zile senine de toamnă!

Oamenii erau veseli, bogații se plimbau în trăsură elegante, pe teii bulevardului ciripeau paseri. *S'au întâmplat la mult și foarte adese*

Devenisem rău. Uram tot ce mi se părea vesel, satisfăcut, frumos.

La orele patru, dupe amiază, mă simțeam amețit. Intrasem în grădina Cișmigiu și mă așezasem, obosit și slab, pe o bancă. Pe lângă mine treceau precupeți cu coșuri cu struguri.

— Sunt acri? am întrebat pe unul din ei, aproape automaticeste.

— Ia gustă-i:

Și mi-a întins un cârciu cu câte-va boabe. Le-am înghițit dintr'o dată. În stomah s'a produs un cântec de recunoștință.

Ah! dacă un muzicant celebru ar imita cântecul foamei, eu l-ași înțelege adânc.

Seara n'am mai putut răbda. Am alergat să găsească un prieten, o cunoștință, un străin. Și ce să-i spun? să-i spun că mi-e foame?... Era oribil!

E o temere, o rușine mai chinuitoare de cît aceea a spune, că n'ai ce se mănînci? Nu este aceasta cea mai umilitoare coborîre a omului?

M'am oprit în colțul unei strade și am așteptat. A trecut lume multă, dar pe care n'o mai zăream de loc. Înaintea ochilor mei se făcuse o noapte nesfârșită.

Pe la zece ore a început să ploaie. M'am întors acasă. Și pentru că și în sufletul meu erau nouri, ochii mei au ținut tovărășie cerului toată noaptea.

* * *

De-atâtea ori m'au impresionat, pînă la lacrimi, figurile acelor săraci, pe care îi înțelegi că sufăr de foame, sau se hrănesc c'un nutriment prost și neîndestulător!

Stradele orașelor mari înfățișează contrastele astea, cari revoltă și îngrozesc: de-o parte, nepăsătorii, sătunii; de altă parte: lihniții, învinșii ...

Realitate și realitate...!

Cît de neînțeleasă și dureroasă mi se pare logica existențelor omenești!

Iarna, cînd umblu tîrziu, noaptea, prin ulițe dosnice, gîndurile mele străbat prin ferestruiele, cu lumină searbăde, ale caselor unde locuiesc săracii. Și fie-care gînd are misiunea să mîngîie pe nefericiții copilași, cari

n'au mîncat de cît un codru rece și negru de pîine.

Și ași vrea ca gîndurile mele să se materializeze, să răsară în lumea acestor suferinzi, ca niște stele prevestitoare de bine.

Căci în această universală frăție a suferinței, e neînchipuit de dulce să ști că te mîngîie gîndul unui amic său al unui necunoscut.

Note de drum

NOTE DE DRUM

I.

LA REICHENHALL.

a *Salzburg* timpul se schimbase: ploua și era frig. Trenul se oprea aci aproape o jumătate de oră, pentru a se face inspectia bagajelor. Un agent, care avea un trup de colos și o figură blajină de copil, se opri în fața mea. Deschisei cufărul. De asupra rufelor erau câte-va cărți, un teanc de hîrtie și o pană de gîscă. Simpaticul agent adresă penei de gîscă un zîmbet inteligent și mie un salut prietenos.

Intraî în restaurant: lume foarte multă, pipe și halbe cu bere. Dădui preferință celor din urmă.

Pe un scaun înalt, ascuns după bufet, o fată blondă nota într'un registru lung diferitele consumații. Și cum era vremea noroasă și enervantă, părul auriu al acelei fete părea că 'mprăștie o lumină de soare.

La primul semnal de plecare, mă urcai în vagon. Lîngă mine se afla un domn înalt, slab și miop, înfășurat într'o manta lungă, cu gulerul ridicat. Era somnoros și obosit. Alături două femei, una bătrînă, alta tînără, priveau triste la ploaia care bătea în geamurile vagonului, și tușeau la fie-care două-trei minute.

Munții Bavariei începeau să se zărească. Culmile erau acoperite cu pete mari de zăpadă, de și eram la începutul lui Iunie. Impresia fu noauă și uimitoare.

Adevărul e că vedeam pentru întîia oară munții. Pînă în vara asta, petrecusem *vacanțele mele* în păduri, pe marginea apelor, pe cîmpii întinse și aride. Acum două luni, Iulie și August, — am stat, aproape o vară, între un lac imens și un pustiu de nisip. Nu vedeam de cît bărcile pescarilor și puii de șoimi zburînd singuratici de-asupra deșertului. Un altul ar fi murit de urît; eu însă am încercat cele mai neașteptate senzații. Era

poate multă apropiere între pustiul acela și sufletul meu.

Imi rămăsese să văd Marea și Munții. Doctorii m'au trimis, de o cam dată, lângă cei din urmă, cu toate că dorința mea adîncă, nostalgia mea nemărginită era înaripată spre Mare.

Sper s'o văd iarna asta. Și notați că 'mi fac această iluzie, neașteptînd nici o moștenire de la vr'o mătușe bogată și pe trei sferături moartă. Dar filosofia vieței constă în a ști să 'ți creezi iluzii, chiar cînd nu le mai poți avea.

Mă voiî duce să văd și Marea, să stau pe nisipul ei cald, să urmăresc cu ochii, aprinși de soare și de uîmire, zborul goelan-zilor. să 'i ascult sonoritatea ei nesfîrșită, să necăjesc rechini cu pietricele, să recitesc, sub stele, versurile lui Richepin:

Mer, église où la nuit vient allumer des cièrges,
Où le soir s'évapore en nuages d'encens...

Apropiindu-se de *Reichenhall*, trenul își micșorase viteza. De o parte și de alta se desfășurau priveliști uîmitoare. Păduri întinse de brazi, risipite pe văi sau pe coastele munților, umpleau aîerul de-un miros bine-făcător. Cîte-o dată, auzeam cîntece de cascade.

Ploaia încetase, dar era tot frig. Cerul părea de plumb, — obicînuitul cer al *Alpilor*, lipsit mai tot d'auna de poezia albastrului.

Pe fața celor două femei, cari tușeau, citii bucuria apropierii; în vreme ce eu simțeam melancolia dulce, pe care țî-o produce depărtarea, — mai ales cînd te știi tot d'auna singur! Cea mai tînără avea ochii de culoarea miozotisului, și într'un minut se uită la mine atît de cald, că îmi venii să 'i spun: «Ochii d-tale vor fi cerurile mele, de aici».

Ce mult se iubesc cîte-odată, — necunoscuții!

Mașina flueră lung. Eram la *Reichenhall*.

Vagoanele se goliră de călători, o lume palidă și tristă. Și 'n privirile tuturor licărea aceiași eternă flacără a dorinței de-a trăi. Toți aduceam, pe lîngă geamantanele cu rufe, și sacul cu speranțe.

* * *

Mi-am închiriat o cameră largă și luminoasă într'o *Villă*, ale cărei ferești se deschid spre cele mai minunate pozițiuni. Văd *Alpii* de la poalele lor, împodobite de păduri și izvoare, pînă către înălțimile lor mărețe. Se poate închipuii nemărginita mea ui-

mire, cînd n'am mai dat cu ochii de *bărbieria* (La «briciul lui Manea»), cu care se învecinește nenorocita-mi locuință din țara mea?

Prima cunoștință care o fac în *Reichenhall* este îngrijitoarea odăii mele,—o fată bălaie, ca un pui de rață. O cheamă Edviga,—un nume pe care l-am auzit adese ori în cîntecile populare din Bavaria.

Copii gazdei o numesc «mama lor cea mică». Ea, cînd n'are de lucru, se joacă cu ei, face pe mama, îi dojenește cu o naivitate adorabilă, îi amenință cu o nuia subțire și rîde cu aceiași plăcere copilărească.

* * *

Noaptea, pădurile de pe culmile munților își împreună freamătele într'o simfonie imensă. Cine-va îmi spunea că Marea are același glas.

Cîtă tristețe cade peste biata mea inimă, la auzul acestui vuiet monoton și uriaș!... Mi se pare că e cîntecul Nemărginirii îngînat în tăcerea nopții.

Dimineața mă plimb într'un parc frumos și larg, unde cîntă orchestra. Bolnavii ascultă muzica cu o plăcere nespūsă. Și pe lîngă recomandațiile doctorilor, simfoniile lui Beetho-

wen, rapsodiile lui Liszt, menuetele lui Haydn, uverturile lui Wagner, ajută, poate mai mult, la alinarea durerilor celor suferinzi.

Un lucru vrednic de ținut minte: toți acești bolnavi, necunoscuți, veniți din diferite părți ale lumii, își surîd, se privesc prietenos, se iubesc în tăcere. Par'că se recunosc; sunt locuitorii aceleiași țări triste: Suferința.

Fie-care poartă o floare la butonieră. Aci florile sunt ca la ele acasă, cum zice Maupassant. Pentru zece *pfenigi*, ori ce față îți vinde un buchet, însoțindu-l de-un surîs, gratis.

Floarea Alpilor este aceia pe care o port, aproape în fie-care zi. N'are miros, are forma unei stele și crește pe vârful munților, în zăpadă.

O italiancă veselă și bătrână, care vinde trandafiri și floarea Alpilor, la colțul unei strade, își închipuește ca sunt un biet amoretzat, care și-a lăsat iubita *neconsolată*, în țara lui, departe. Se uită la mine cu părere de rău, și clătinînd din cap, îmi șoptește melancolic:

— *Amanta lontana!*...

C'un gest larg, arătînd a depărtare, ea însoțește aceste cuvinte, pe cînd în ochi i se

resfrînge o umbră de compătimire sinceră.

Eu mă prefac tragic...

* * *

Bavarezii te plectisesc cu complimentele, pentru cele mai neînsemnate servicii. În schimb, cerul din *Reichenhall*, măi ales noaptea, e foarte nepoliticos. Pare tot supărat și posomorît. Sub cerul acesta nu se poate *visa*.

Dar zilele sunt adorabile. Cîte-o dată aîerul e de-o transparență ideală. Munții par'că s'ar strevede printr'un cristal neînchipuit de fin.

Seara, băncile parcului sunt toate ocupate de lume. Aîerul curat și sănătos a început deja să învioreze unele figurî palide. Femeile citesc: poeziî și romanșierii sunt devorați aici. O rusoaică, — chip din poveștile stepelor, — schițează pe un album priveliști, cari trebuie să corespundă stărilor ei sufletești.

Alții tușesc, scuipă, își șterg sudori reci de pe frunte, privesc cu ochi mari și sticloși în pămînt.

Și abia împreunînd cuvintele, stau la vorbă:

— Sunt măi bine, slavă Domnului!... Tusa asta nu-mî dă pace... Stomahul mî-e cam stricat... capul mă doare puțin, — în colo, n'am nimic.

Un român de-ai noștri, — prăpădit, săracu! — face planuri pentru viitor.

— Peste cinci șase ani de zile am de gând.... O să mai aștept vr'o zece ani, și pe urmă.... Vreme de la D-zeu e destulă.

Sub un brad, un tânăr, — nici opt-sprezece ani, — citește cu întreruperi niște versuri germane. Ghicesc că trebuie să fie *Heine*. Alături o fată slabă, galbenă, cu umerii obrazilor înflăcărați, ascultă, par'că visează și prinde strofele din zbor cu sufletul. Une-oră, tac amîndoi și privesc departe, își strîng mîna, urmăresc cu privirile aripă de nouri, umbre de speranțe... Apoi îi apucă tusa, care ține cîte două minute.

E o idilă tristă, — o idilă pe marginea mormîntului.

II.

I N M Ü N C H E N

Între *Reichenhall* și *München* sunt aproape patru ore, cu trenul. Drumul e un șir neînterupt și uimitor de priveliști variate. Ca să scap de fumul pipelor și de râsul zgomotos al unor flamanzi, — tovarășii mei de compartiment, — băgasem capul pe fereastră și priveam afară

Era senin și cald. În goana trenului, văile, dealurile, satele apăreau, câte-va clipe, apoi rămîneau în urmă, în pacea lor neturburată.

Cîte-odată o *villă* sau o căsuță simplă, așezată între arbori, departe de lume, mă ademeneau cu visuri de singurătate și fericire.

Intr'o livadă, o ceată de fete frumoase, mari

și puternice, coseau finul. Se împrăștia un miros de cîmp fecund, un miros de voluptate. Nu știu pentru ce, m'am gîndit atunci la nevrozatele și palidele noastre domnișoare, cari fac cură de zeamă de lămîie pentru a deveni străvezii!...

Ah! frumoasele țărance bavareze!... cu sinul bogat pentru nutrire, cu șolduri rotunde și tari, cu brațe cari știu să îmbrățișeze și să muncească!...

Forța și sănătatea mă farmecă!... In firea mea tresar adînc nostalgii de cîmp, de viață simplă, de orizonturi largi, de iubiri rustice!.... Dar o soartă ciudată, pe care de sigur n'am dorit-o, m'a făcut omul orașului, copilul visurilor, osîndit să'mi pierd cei mai frumoși ani ai vieții *dans mon tour de province*,— printre burgheji parveniți și ignoranți, cari reduc totul la teșghea și stomah.

Iată pentru ce, de cîte ori isbutesc să fug departe de oraș și să mă pierd aiurea, aripele nostalgiilor mele de vecinic pribeag, bat și se deschid largi. Și cînd sunt gata să zboare, se reînchid din nou; căci bani s'au sfîrșit și trebuie să mă 'ntorc «acasă». Asta poate să fie neînțeles unui băcan, dar pentru noi, frații mei, e grav!

Am ajuns în München. Plouă. Orașul e sumbru și liniștit, poate mai mult de cât Viena. Trecătorii sînt rari.

De o cam dată, caut să mă așez într'un hotel. Hotelierul e un alsacian. În sfîrșit, pot să mă 'nțeleg în Bavaria c'un om. Alt-fel iar ași fi fost silit să vorbesc prin gesturi, ceea-ce mă făcea ridicul.

Aici se vorbește foarte puțin franțuzește. Un negustor din Reichenhall, de la care voiam să cumpăr o umbrelă, se făcuse foc pe mine, că viū în țara lor, fără să știu nemțește. L'am împăcat cumpărînd umbrela.

Peste o oră, ploaia încetase, era soare!

În München eram așteptat de trei prieteni buni: un ziarist din România, un pictor român și un student bulgar. Cite și trei țineau să fie ciceronii mei.

Tot în München mai eram așteptat și de delicioasa, transportătoarea, incomparabila bere!

Zeii, cari beți ambroazie, ați gustat berea din München?

În antichitate, v'ați coborît pe pămînt, sub formă de lebădă și de taur, pentru a înșela femeile. O, zei! coboriți-vă și astăzi la fabrica berei din München, și vă asigur că n'aveți

să vă mai reîntoarceți pe tărîmurile voastre eterice!

Stradele oraşului sînt tăcute, departe de a'ți lua auzul, ca cele din București. Trăsurile mai mult staū,— pe semne de aceea și caii și vizitiile sînt foarte grași. Tramwaiele doar circulă mereu, pline de lume.

Dar încotro te 'ntorci, ochiul întilnesc surprinderi neașteptate. Aici, arta pare a fi risipită pe strade. Pe fațada unei clădiri imense am privit diferite picturi, făcute de un artist vestit (al cărui nume îmi scapă din memorie) cari, de sigur, ar fi putut ilustra o pinacotecă.

Statuele, obeliscurile, arcadele, sînt foarte numeroase. Le întilnești aproape în fie-care uliță, și dacă ești un visător singuratic, ai cu ce să'ți distrezi spiritul și privirea. De aceea, streinii au numit Münchenul: *Atena Modernă*.

Natura îți oferă și ea surprinderi. Vă amintiți, că într'un alt capitol mă plîngeam de cerul Reichenhallului, care e mai tot-d'a-una posomorît saū de un albastru spălăcit. În München, cerul are nuanțe uimitor de frumoase. Apusurile sînt poeme de colorii! E un amestec ideal de trandafiriū, violet, portocaliū, și albastru clar... Se zice că *Wagner* a copiat

apusurile din operele lui, după cerul Münchenului.

* * *

— La panoramă! La panoramă! strigă ciceronii mei.

Nu înțeleg,—dar de-odată îmi reamintesc copilăria și panoramele din provincia mea: —«intrarea 50 bani cu cadou, și 25 bani fără cadou». Să fie același lucru? Naivul!

Intru într'un edificiu larg, sui cîte-va trepte și — minune! In fața ochilor mi se desfășură o pînză colosală de aproape două sute de metri, dispusă în formă circulară, reprezentînd: *Intrarea triumfală a lui Constantin cel Mare, în Roma*. Tabloul este o lucrare genială a unui artist vestit, Alexandru Wagner, în colaborare cu cei mai talentați elevi ai săi.

Puterea sugestivă a perspectivei e neînchipuită. Ai iluzia că te găsești în Roma. Constantin cel Mare se 'ntoarce victorios de la război. Impărăteasa, înconjurată de matroane, așteaptă pe terasa palatului. Armata intră glorioasă pe sub arcurile de triumf. Toată populațiunea Romei, urcată pe zidurile orașului, pe acoperișul caselor, o întimpină cu flori și

aclamări. Impăratul a ajuns în fața Senatului, unde 'i iese înainte *Patres Conscripti*.

Un grup de sclavi dărîmă statuia unui tiran; cîți-va soldați își povestesc întîmplări din război; sclave, pe jumătate goale, poartă pe umeri vase cu apă... Altele dorm la umbra olivilor.

E cald... Cerul Italiei,—divinul cer! —sub care oamenii n'ar mai vrea să moară, împrăștie peste oraș melancolia unui senin dulce...

Eram uimit, retrăiam în trecut! Ce prozaică, ce sărăcăcioasă, mi se părea viața din prezent, pe lîngă splendoarea acelei zile din Roma! Poezia trecutului mă îmbăta. Niciodată n'am simțit, ca atunci, puternica înrîurire a artei.

Cînd am ieșit afară, cînd m'am întors din atîtea secole, trăite *o oră* în Roma, —parcă îmi venea să mă 'ntreb: «In ce veac și printre ce oameni mă aflu?»

* * *

În München, senzațiunile de artă te îmbată. Mult timp ești aiurit, nu ți le poți lămuri. Poate, într'o zi voiî nota ce-am simțit, ce-am gîndit, ce-am observat, vizitînd cele două pinacotece, două expoziții internaționale, mu-

zeul de sculptură, galeria *Schach*, și alte galerii particulare. Eu am fost tot-d'auna încredințat că *mărturisirile* de felul acesta pot servi acelor istorici și critici, cari se vor ocupa, în viitor, cu diferitele stări intelectuale și morale ale epocii noastre ¹⁾.

Pinzele lui *Rubens* sînt foarte numeroase; între altele, cite-va din cele mai celebre: *Crist* și *Magdalena*, *Susana*, *Răpirea sabinelor*, și *Uciderea pruncilor*. Tabloul din urmă e de o putere emoționantă, pînă la groază.

Copiii zdrențăroși ai lui *Murillo* sînt adorabili! Mănîncă struguri și felii de pepene, împart cîștigul de pe flori și poame vîndute, se joacă în nisip, — sînt veseli, naivi, inconștienți de soarta lor rea.

Magdalena lui *Dolci* întrece ori-ce vis. E o frumusețe pămîntească, lipsită de acea idealizare a lui *Rafael*; dar de sigur, nici odată ochi de femeie n'au visat într'o tristețe mai divină!

Cîtă deosebire între *Magdalena* lui *Dolci* și o *Madonă* a lui *Rafael*, — despre care se vorbea că fusese cumpărată c'un milion,—

¹⁾ Autorul acestei cărți va publica, mai tîrziu, un volum sub titlul: *Senzațiuni de artă*. — Nota. Edit.

figură spiritualizată, de o finețe incomparabilă, în care părea că nu e nimic omenesc.

Dar mă opresc. Senzațiunile acestea îmi vin confuze, sub condei; îmi trebuie încă vreme pentru a le nota în lumina lor adevărată. Și-apoi, senzațiunile ce le-am avut sunt de-o varietate neînchipuită.

Judecați: de la arta senină a celor vechi, să treci apoi la o expoziție internațională, unde întâlnești atâtea școale bizare: simbolisti, impresioniști, — cari numără maestrii geniali, cum este *Stuck*. Ultimul tablou, *Războiul*, al acestui artist a produs în toată Germania o uimire uriașe. Pe lângă valoarea lui artistică, tabloul are o mare putere moralizătoare: Noaptea s'a lăsat pe un câmp întins, plin de cadavre. E o mare de hoituri omenești, — o mare pe care n'ar fi putut'o descrie în cuvinte de cât genialul halucinat, Edgar Pöe. Călare pe cal, un cavaler triumfător, — geniul războiului, — ducînd o spadă mare pe umăr, trece peste aceste trupuri moarte. Privirea cavalerului e încruntată și mîndră.

Singur calul pare înspăimîntat, și calcă cu milă peste cadavre.

Am văzut privitori emoționați pînă la lacrimi, dinaintea acestui tablou genial.

Noaptea, orașul e aproape pustiū. Stradele sunt deșerte, casele par adîncite într'o tăcere de veacuri. Teatrele sfîrșesc cel mult la zece și jumătate; grădinile sunt lipsite de muzică; rariî consumatori beau bere și convorbesc în liniște.

Singurele întîrziate sînt nenorocitele femei, pe cari, ca și *Gervaise* din *L'Assomoir*, le auzi șoptind trecătorilor :

— Pst! Pst!...

III.

O SEARĂ ÎN SALZBURG.

 Fra încă lumină cînd m'am dus, de la gară în oraș, să văd statuia lui *Mozart*. Uimitoarele împrejurimi ale orașului le cunoscusem, cu alt prilej.

Mirarea mea nu mi-am putut-o stăpîni, cînd am văzut statuia lui *Mozart* în apropierea unei cazărmi. Cine a avut această idee barocă, să așeze pe divinul compozitor al *Lacrimosei* și al lui *Don-Juan*, lîngă tobe și baionete?

Trenul pleca spre Viena la miezul nopței; aveam cîte-va ore libere.

Am intrat într'o berărie. Mesele erau pline de tirolezi veseli și zgomotoși, fumînd din pipe

colosale, rîzînd și făcînd ochi dulci fetelor, cari serveau halbele cu bere. Îmi plăceau, mai ales, privirile lor pline de francheță și eterna lor preocupare de băutură, cîntece și femei.

Lucru ciudat: eu, de obicei, trăiesc mai tot d'auna în singurătate, sau în mijlocul cîtor-va prieteni; și cu toate acestea, mulțimea mă atrage. Ea nu e lipsită de pitoresc, de originalitate; iar dacă o observi cu pătrundere, energia și întocmirea normală a simțirilor sale, pot servi într'un sens binefăcător asupra naturei tale slabe și bolnăvicios rafinată.

Pentru mine, una din rarile plăceri intelectuale este, s'ascult pe țărani cum vorbesc, cum judecă, cum filosofează. Cei simplii au și ei filosofia lor, care fără a avea un caracter general, este adese-orî uimitor de adîncă și senină.

Pe cînd cerusem a patra halbă cu bere,—asta mai mult de dragul fetei cu păr bălaiu, care mă servea,—intră un cîntăreț cu țitera. Ivirea lui provocă printre cei-l-alți tovarăși strigăte de bucurie. Venise, în sfîrșit, cel mai bun prieten, la veselie ca și la tristețe: muzica.

Mie îmi plac toate instrumentele muzicale dar mai cu deosebire: violoncelul și țitera.

Coardele acestor instrumente par'că plîng și povestesc. Și asupra-mi fac o impresiune mai profundă, cînd le aud seara.

Cîntărețul își așeză țitera pe o masă și începu să cînte.

Se făcu tăcere. Intîilele note tremurără vagi, sfioase, apoi zborul lor se făcu larg, armonios și leneș, ca un cîrd de paseri sălbatice, sub un cer de vară... Era o romanță din Tirol, un aiurit al inimei, la două-zeci de ani, cîntat de frumoasele tiroleze, prin munții Alpî.

O! divina limbă a muzicei!... Ea este universală înțelegere a sufletelor omenești!...

Si cum eram străin și singur, în mulțimea acelor necunoscuți, departe de țara mea, —departe! cuvînt ce'mi dă nu știu ce senzație vagă de tristețe și de fericire,—mi se părea că melancolicul și dulcele cîntec era făcut din suspinele iubirilor mele stinse...

SFÎRȘIT.

Cuprinsul

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
Iubita	7
<i>La răsăritul lunei</i>	125
<i>Simplu</i>	135
<i>Prietenie</i>	149
<i>Valsul</i>	157
<i>O sinucidere</i>	165
<i>Idealul</i>	175
<i>Mărturisire</i>	183
<i>Lăutarul satului</i>	191
<i>Dintr'o viață</i>	199
<i>Foamea</i>	207
<i>Note de drum</i>	217

ERATA.

In loc de :	Pagina	Să se citească :
unde așterul e și mai curat	10	unde așterul e mai curat
mulțime de ființe care	15	mulțime de ființe cari
părăsia *) speculațiunile	16	părăsea speculațiunile
De acela m'am găndit	33	De acela m'am gîndit
Cu o zi năainte	89	Cu o zi nainte
jucîndu-le pe la ochiul lui Emil	91	jucîndu-le pe lîngă ochiul lui Emil
plăceri trecătoare gustată	95	plăceri trecătoare gustate
căzu din nou pe ghînduri	112	căzu din nou pe gînduri
soara mea e din München	151	sora mea e din München.
rămîneau acasă mătușele și cîini	191	rămîneau acasă mătușele și cîinii

VERIFICAT
2007

*) Sub această formă, s'au strecurat în volum, de cite-va ori, următoarele verbe : devenia, simția, tresăria, nedumeria, citia, îndeplinia, urmăria, stăpinia, iubia, venia, opria socotia, ivia, răsăria, șoptiau, îndulciau, dormiau, mărturisiau, năvălia.

NOTA. — Cite-va mici greșeli de punctuație le-am lăsat nesemnalate; ele vor putea fi îndreptate, cu ușurință de cititori.